ilk adım

MAYIS '86

Sayı: 2

KDV Dahil 250 TL

- **Sosyalizmin Kitleselleşmesi ve Parti Tartışmaları Üzerine**
- **Laspetkim-İş'le Görüşme**
- **Söyleşi: Emil Galip Sandalcı**
- **Ortodoksluğun yaratıcılığı veya Perspektif**
- **Nikaragua'da Topraksız Köylü Yok**

BİRKAÇ SÖZ

Elinizdeki ikinci sayımız, ilk sayımızın ardından bildirdiğiniz eleştiriler dikkate alınarak hazırlandı. Gönderdiğiniz mektuplar veya büromuza gelerek belirttiğiniz öneriler çabalarımızın yankı bulduğunu gösterdi. Bir amacımız da buydu zaten, iletişim kurabilmek...

Eleştirilerinizi, önerilerinizi değerlendiriyoruz. Teknik yönde olanlarını teşekkür ederek şimdilik bir tarafa bırakalım. Bunun dışında, dergimizin "istediklerini rahatça söyleyememe" sıkıntısı içinde olduğu yolundaki eleştirilerinizi haklı buluyoruz. Sizin de fark edeceğiniz gibi bu sıkıntının büyük ölçüde kaynağı "malum" koşullar. Söylenmesi gereken bir şey var; son aylarda hayli "aceleci" olduğunu sandığımız bir "demokratikleşme" havası ortalığı sardı. Görüntüye bakarak siyasi tahlil yapmak, var olan koşulların dışında hızlı gelişmeler beklemek, güç dengelerinin henüz açıklık kazanmadığı bir ortamda bizce "acelecilik"tir. Siyasi hayatın artan bir ivmeyle canlanmasının beklenebileceğini söylemek daha dengeli bir yaklaşım olur. "Sınırsız" bir demokraside yaşamıyoruz. Hatta "demokrasi"de yaşamadığımız rahatça söylenebilir. Bunu dikkate almak gerek.

Diğer bir sözümüz, "kimdir"ler "neci"dirler diye merak edenlere. hemen şunu söyleyelim: "Şucu-bucu" değiliz. Bunu aramak da doğru değil. Önemli olan neyi nasıl savunduğumuzdur. Biz bir eleştiriyi yaparken neyin nasıl savunulduğuna, bakarak yaparız. Bize yöneltilecek eleştirilerin de bu perspektiften yapılmasını isteriz. Yoksa herşeyin altında "şucu-bucu" arama hastalığı hepimizi kemirir. Ne sağlıklı bir tartışma ne de gelişme çıkabilir ortaya. Dergimiz görüleceği gibi değişik "siyasal kültürlerden" insanların yazılarına yer vermekten çekinmiyor. Çeşitli yazıların sahipleriyle zoraki bir homojenliği değil, farklı görüşlerin tartışıldığı ve yayınlandığı bir ortamı paylaşıyoruz. Sol'un kendi içinde tam demokrasi olmaksızın "demokratikleşme" talebinde bulunmasının bir çelişki olduğu bizce açıktır. Sol içinde demokrasinin sağlıklı bir biçimde yerleşmesi bizce "birleşik" partilerden de, şucu-bucu aramaktan da daha önemlidir.

Bu sayımızda gündeme biraz "erken" gelmiş veya getirilmiş de olsa, parti konusuna değinmekte yarar gördük. Üzerinde düşünülmesi ve tartışılması gereken önemli bir konu. Yalnız bu konuda "particilik oynamaya" hevesli, maddi koşulları ve reel ihtiyaçları değerlendirmekten çok, geleceğe yönelik "hesaplar" peşinde koşanların tutumunu kesinlikle ciddiye almadığımızı belirtelim. Şimdilik tartışmak istediğimiz ve üzerinde kafa yormaya, çabalamaya değer bulduğumuz bir "tabela" partisi değil, kurulmasına ulaşılana dek uzun bir yol katedileceğe benzeyen emekçilerin "gerçek" partisi olduğunu belirtmekle yetinelim.

Bu sayıda ele aldığımız diğer bir konu "af". Af sorununun yeni İnfaz Yasasının çıkması ve tahliyelerin başlamasıyla "halledilmiş" olduğu kabul edilmek isteniliyor. Tam aksine: Af ile ilgili hiçbir şey halledilmedi. Bildiğimiz iki şey var: Birincisi, İnfaz Yasası bir af değildir ve ihtiyaçları, beklentileri karşılamamıştır; ikincisi, üzerlerinde bunca gürültü kopartılan insanlar gösterilmek istendiği gibi durumun "tek sorumluları" değillerdir.

...

Önümüzdeki sayılarda amacımız, daha dengeli, kendisini daha net ifade edebilen, ve ihtiyaçlara cevap vermeye çalışan yazıları arttırmak. İlk sayımıza gösterdiğiniz ilgiyi sürdürerek bizi denetlemenizin ve çabamıza ortak olmanızın hedeflere sağlıklı bir biçimde ulaşmada belirleyici olduğunu unutmayınız.

İÇİNDEKİLER

ÖNEMLİ NOT

Yayınlanmak üzere yazı gönderen arkadaşlar bir hayli. Bu durumda seçerek yayınlamak zorunda kalıyoruz. Özellikle Ankara'dan uzun bir yazı gönderen Kemal Kürşat isimli arkadaşımıza yazısına katıldığımızı fakat, "Cağaloğlu ideolojisi" içinde olmamamıza rağmen yazısını bu sayıda yayınlayamadığımızı bildirmek istiyoruz. Yazı gönderen arkadaşların ad ve adreslerini birlikte belirtmeleri gerektiğini de hatırlatalım.

Yazı ve değerlendirmelerinizi bekliyoruz.

Posta Kutusu: Mehmet Yahya Karaca
1405 Sirkeci-İstanbul

Posta Çeki No: Mehmet Yahya Karaca 214779

ilk adım

Sahibi: Mehmet Yahya KARACA **Yayın Yönetmeni:** Hakan MAHMUTOĞLU
Yazıişleri Müdürü: Kemal KÖK **Teknik Yönetmen:** Elşan YURDAKUL
Yönetim Yeri: Alayköşkü Cad. Sıdıka Batu İşhanı No: 305 Cağaloğlu-İSTANBUL
Abone Koşulları: Yıllık 3000, Altı aylık 1500 TL **Basım:** Murat Ofset

Sosyalizmin Kitleselleşmesi ve Parti Tartışmaları Üzerine

Böylesine sarsıntı geçirmiş bir toplumun, atılması gerekli adımları süratli biçimde yerine getirebilmesi oldukça güçtür. Ancak bir toplumun yeni atılımları için bazen yıllar bir şey ifade etmezken, çok kısa addedilebilecek dönemler atılımların yaşandığı anlar olabilir. Türkiye'deki toplumsal gelişme de uzun bir dönemdir içinde bulunduğu gerilemenin, durgunluğun aşılması yönünde başlangıcın sancılarını yaşıyor. Henüz bu doğrultuda güçlü bir ivmenin gündeme geldiği söylenemez, ama emekçi kitlelerin varolan dturumla yetinmemeye başladıklarının da kimi işaretleri gün yüzüne çıkmaya başlıyor. Türk-İş'in düzenlediği İzmir Mitinginin, sendika liderliğinin belirlediği sınırları da aşarak hükümete karşı daha geniş boyutlu bir hale dönüşmesi, bunun yanında ANAP hükümetinin giderek halk desteğini yitirdiğini gösteren verilerin belirmesi, bu sürecin işaretleri olarak değerlendirilebilir.

Her türlü demokratik, ekonomik haklarında önemli kayıplarla karşı karşıya kalan emekçi kitleler bugün SHP'ye doğru bir eğilim içine giriyorlar. Bunun açıklanabilir nedenleri olduğu şüphesizdir. Şu anda etkinliği olan siyasal bir güç olarak sadece SHP sosyal demokrat bir anlayışla demokratik hak ve özgürlükleri genişletmeyi vaadeder görünmektedir. Öte yandan sosyalistlerin bir kesiminde beliren ve SHP'nin geleceğin yolunu açacağına dair güçlü beklenti var. Bunun neticesinde fiilen katılımla sosyal demokrasiye verilen sınırları belirli olmayan ve sonuçta kendilerinin de sınırlarını kaybettiği desteğin, kitlelerdeki bu eğilime katkıda önemli rolü vardır.

Bu noktada başkaca siyasal seçeneğin oluşmadığı belirli bir anda kitlelerin bu eğiliminin sonuç olarak doğal karşılanması gerekir. SHP'nin emekçi çıkarlarıyla, işverenlerin çıkarlarını uzlaştırma niteleği daha ötede de yabancı sermayeye güvence vermeye gösterdiği özenle, uluslararası tekellere bağlılığının, sonuçta emekçi kitlelerin çıkarlarını işverenlerin çıkarlarına tabi kıldığı gerçeği, asli niteliğini belirlemektedir.

Aslında bütün bunlar sosyalistlerin de bilinçli emekçilerin de sosyal demokrasi hakkında ortak saptamalarını ifade eden değerlendirmelerdir. Zaten sorunun sosyal demokrasiyi tanımlama farklılıklarından çıkmadığı, fakat bugünün şartlarına ilişkin pratik yönelişler çeşitliliğinden farklı yaklaşımlar üretildiği açıktır. Bir yandan bugünün nesnel şartlarını sosyal demokrasinin güçlenmesiyle eş tutan yaklaşımlar diğer yandan sosyal demokrasinin yetersizliğini bugünden aşabilecek bir sosyalist partinin kurulabileceğini gündeme getiren görüşler.

Kitlelerin SHP'ye yönelişinde seçeneksizlik önemli bir rol oynarken bu yönelişin asli gerekçesi SHP'nin bugünün sorunlarına kitleler lehine çözümler getiren bir siyasi programa sahip olmasından çok, genel olarak sosyal demokrasi anlayışının popüler bir etkinliğinin olmasından ötürüdür. SHP'nin gecikmiş ve şu anda da eskimiş olan (SODEP)'in öncelikler bildirgesi dışında toplumsal gelişmeye dair ileri somut bir programa sahip olduğu söylenemez. Emekçi kitlelerin önündeki demokratik, ekonomik hiçbir soruna somut çözümler üretememiş bir partinin yine de seçenek olarak gündeme gelmesini hakedilmiş bir olgu olarak değerlendirmek mümkün değildir. Hele bugünün koşullarında genel kurul hazırlığı içinde ilkesiz, farklı anlaşıylar üretmeyen, ama buna karşılık hizipler bolluğuna ulaşan SHP'nin bu iç mücadelesinin Türkiye'de demokratik gelişme sürecine katkıda bulunacak bir tartışma ve mücadele alanı olduğunu söylemek için aşırı iyimser olmak gerekir. Kitleler nezdinde sol kavramının sosyal demokrat partilerle eşdeğerde görüldüğü ülkemizde, klasik politikacılık anlayışının egemen olduğu SHP'nin bütün bu yanlarıyla hiçbir eleştiriye tabi tutulmadan desteklenmesinin ne tür sonuçlara yol açtığı herhalde ilk defa karşılaşılan bir durum olmayacaktır. Toplum kesimlerinin bütünü belirli bir anda bu tür deneyimleri yaşamış olsa dahi yeni oluşumlara ilişkin daha başından sonucu üretecek kestirimlere sahip olması beklenemez. Buna karşılık böylesi bir gelişmeyi kestirebilek olanların varlığı veri olarak kabul edildiğinde, bu öngörüye sahip olan emekçi aydın kesimlerin akıntının bir parçası olmaktan öte bir misyona yönelmeleri gereklidir.

SHP içinde önemli bir kesimin gerçekten demokratik hakların gelişimi amacıyla hareket ettikleri ve bu yüzden parti içinde bulundukları özenle saptanması gerekli bir noktadır. Bugünün koşullarında başkaca bir seçenek üretilmediğinden ötürü bu konuda kendilerini sorgulama imkanına da sahip olmayan bu kesimlerin durumu tabii karşılanmalıdır.

Ancak emekçi kitlelerin taleplerini sonuna dek savunacak bağımsız siyasi bir oluşumun tartışmasının dahi gündeme gelmesi bu kesimin de kendi yerini belirleme açısından önemli bir faktör olacaktır. Elbette sadece tartışma ile sınırlı kalan bir çerçeve, sosyal demokrasiyi aşabilecek siyasi yönelişin kitleselleşmesi için yeterli olamaz. Memurlaşmış bir zihniyetle her benzer dönemde sosyal demokrasiyi desteklemeyi görev haline getirmek, bunu vazgeçilmez yol haline dönüştürmek, yeni seçenekler üretmek dinamiğinden uzak durmak tarihin bir tekerrüre dönüşmesine yol açar.

Yeni Seçenekler Üretmenin Önemi

Yeni seçeneklerin üretilebilmesinin şu yaşadığımız dönemde ne derece öneme sahip olduğu, toplumun hep ehveni şer'e tıkanıp kalmasıyla daha da açıklık kazanmaktadır. Şu gerçeği açıkça ortaya koymak gerekmektedir ki kapitalist kesimler siyasal oluşuma dair geçmişte olmayacak bir biçimde yöntemler uyarlayabilmekte, siyasal iktidarların oluşumunda yeni döneme uygun yöntemlerle siyasi stabilizasyonu sağlayabilmektedirler. Bugün artık geçmişte olduğu gibi ağırlıklı olarak iktidar bunalımlarından bahsetmek mümkün değildir. Siyasi iktidar bunalımından bahsedilemeyeceğinin en iyi kanıtı, eski siyasi liderlerin, muhalif partilerin bütününün, yeni kurulmaya çalışılan partilerin bütün iktidara yönelik tartışma kampanyasına karşın iktidar sorunu hiçbir şekilde gündeme gelmiş değildir. ANAP hükümeti bütün bu kaosa karşın arkasındaki büyük sermaye desteğinden güç kaybına uğramış değildir. Egemen kesimlerin siyasi istikrar amaçlarının, Siyasi Partiler Kanunundaki son değişikliklerle de iki partili bir sisteme doğru yönelişin ANAP tarafından SHP'nin de göstermelik bir muhalefetiyle karşılaşması sonucunda gerçekleştirilmesiyle uyumluluğu gözden kaçırılmamalıdır. Türk sosyal demokrasisinin oluşum dönemi ve gelişme dönemleriyle bugünkü durumun eş olmadığını belirlemek gerekir. Emekçi kesimlerin veri olarak artık yanında olduğuna inanan sosyal demokrasi, şimdi kendini büyük sermaye kesimlerinin desteğine muhtaç hissetmektedir. Giderek bu kesimlerle diyaloğun geliştirilmesine özen göstermekte, iktidar olabilmenin gerekli şartının da bu diyaloğun gerçekleşmesiyle olabileceği yolunda bir yöneliş içersinde bulunmaktadır. Bundan ötürüdür ki SHP, emekçi kitlelerin talepleri yönünde köklü düzen değişikliği programını gündeme getirmemekte, aksine bugün izlenen ekonomik politikaların sürdürüleceği konusunda güvence vermekte, en fazlası törpülenmiş popülist yaklaşımlar üretebilmektedir Emekçi kesimleri de sermaye kesimlerini de içinde barındıran heterojen yapıya sahip örgütsel karakterin, parti politikalarında da sonuçta köklü değişiklikler talep eden emekçi kesimlerin varlığına rağmen düzenle uzlaşma yönünün şimdiden açığa çıkması, geleceğin de ipuçlarını vermektedir.

Önümüzdeki süreç siyasal yöntemler açısından yaratıcı tartışmalara, emekçilerin önündeki sorunlara boyutlu perspektifler üretmeye ihtiyaç duyurmaktadır. Verili koşulları değerlendirerek emekçilerin siyasal alanda güçlenmeleri için uygun yöntemler ortaya çıkarılmalıdır. Sosyal demokrasinin kimi düzelmelere karşın bu sınırlar içinde tıkanacağını bilmek veya bunu ifade etmekle yetinmek toplumsal gelişmenin ileri atılımları için yetersiz kalacaktır. Bununla beraber sorun sadece siyasal boşluğu doldurma amacıyla ele alınamayacak bir öneme sahip bulunmaktadır. Yaşanan deneyimler göstermektedir ki salt emekçilerin dünya görüşünün ifadesi olarak sosyalizmin gerekliliği üzerine yaklaşımla siyasal pratik yöntemleri kitleselleşmenin ön koşulu olmaya yetmemektedir. Toplumsal gelişmenin ileri atılımlarında sosyalizmin toplumsal seçenek haline gelebilmesi bütünsel deneyimlerin ışığında gerekli yönelişlerin oluşturulmasıyla bağıntılıdır. Siyasal düşüncenin tarihsel haklılığına dayanarak izlenen yöntemlerin toplumun bütününe mal olması beklenemez bir ihtimaldir. Zaten sömürücü sınıflara karşı emekçi kesimlerin siyasi bir partiye olan ihtiyacı da bu yüzden ortaya çıkmıştır. Sosyalizmin toplumsal durumun her anında üreteceği siyasi programıyla emekçi kesimlerin dolayısıyla toplumun seçeneği haline dönüşmesi siyasi mücadeleyi yürütecek partiyle mümkündür. Şu ifade edilmelidir ki en gelişmiş dönemlerinde dahi sosyalizm Türkiye'de siyasal iktidar seçeneği haline gelememiştir. Bugünkü durumda geçmişe kıyasla toplumsal gerilemenin her alanda arttığı yakın dönemle birlikte sosyalizm seçeneği daha da gündemden uzaktır. Bunun nedenlerini sadece zorun yükselişi ve artan baskılarla açıklamak yeterli değildir. Ulusal planda ufuk darlığının getirdiği sosyalizmin kitleselleşmesi yönünde atılamayan adımlar ve izlenen hatalı politikalar yüzünden uğranan başarısızlıklar. Diğer yandan da uluslararası planda sosyalizme geçiş deneyimlerinin yapısal özellikteki sorunlarıyla tıkanmışlığının, kitlesel katılımın gerçekleşmemesi olumlu çağrışımlara neden olmayan etkileri. İşte bütün bunlar gerçek durumu olumlama, kabullenme ile yetinmeyerek bunu aşabilecek gerçekten toplumlara seçenek haline gelebilecek sosyalizm programını oluşturmayı gerekli kılmaktadır.

Sosyalizmin toplumla yeniden tanışması sürecinin yaşandığı şu anlar atılacak adımların önemini bir kat daha artırmaktadır. Hâlâ da aşılamamış olan sessiz yıllar gerekli derslerin çıkarılmasına olanak sağlamış olabilir mi? Sessizleşen toplumun düşünce gelişiminde de buna paralel olarak çokça ilerleme kaydetmesi için umutlu olunamaz. Buna karşın yönelime ilişkin sorular da düşüncelerde oluşmuş olmalıdır. Emekçi kesimler içinde de farklı anlayışların olacağını veri alarak ortak buluşma noktaları aranmaya çalışılmalıdır. Böyle bir yaklaşım elbette kimi zamanlarda karşılaşıldığı gibi saf iyiniyetlere dayalı anlayışa bağlanamaz. Farklı anlayışlar ortadan kalkmış değildir; neticede böyle bir şeyi ummak da yanlış bir beklentidir.Ancak farklı anlayışların kimi dönemlerde olabileceği gibi ortak alanlarda biraraya gelme imkanları vardır. Bugünkü tartışmalarda da önemli bir kesimde böylesi bir eğilimin oluştuğunu söylemek mümkündür. Ancak bu eğilimin ilkesel yaklaşımların sonucu olduğunu söyleyebilmek için henüz olumlu işaretler oluşmuş değildir. Yaşanan dönemin şartlarının daha çok hoşgörü ile sınırlı olarak tanımlanabilecek bir eğilime neden olduğu daha gerçekçi bir yaklaşım olur. Böyle de olsa sosyalist demokrasi anlayışının ilkelerine dair oluşabilecek tartışmalara olanak sağlamasıyla bu gelişim olumludur. Kalkış noktası bu veriler olduğuna göre kimsenin çok yeni düşüncelere bir anda ulaşacağını düşünmeden, farklı görüşlerin varlığını kaçınılmaz kabul edip, ortak paydayı oluşturup, buna göre hareket tarzı belirlemek, soruna sahip olanların görevi olmalıdır.

Bununla beraber bugünden yarına sorunların derhal çözümlenmesi beklenmemelidir; çünkü toplumsal hareketliliğin oluşmadığı, kitlelerin politikadan uzaklaştığı, uzaklaştırıldığı bir süreç yaşandı, yaşanmakta. Türkiye toplumunda politikanın politikacının, mevki düşkünlüğü olarak ve kişisel menfaatlerle ilgili bir olgu olduğu çokça ifade edildi. Geleneksel partilerin bu yaklaşımlara karşı kendilerini savunma haklılığına sahip olmamaları, kitle bilincinde bu anlayışın yer etmesine neden oldu. Bunun aksi durumların da aynı yere ulaşması mümkün değil midir? Partiler sistemine geçişte bazılarının karşı çıkışında aynı arzuların rol oynamadığını kim söyleyebilir. İşte politikacının sonuçta partiler olsa da olmasa da var olduğunu, ama klasik politika anlayışı dışında oluşacak taleplerini programına alan bir parti farklılığı gerçekleşebilmelidir.

Tartışılmakta olan parti sorununda sadece siyasi yelpazenin solundaki boşluğun doldurulması gibi bir kaygıyla hareket zorlanılmamalıdır. Eğer sorunun sahipleri kitleselleşmenin önemini kavrıyorlarsa ve belirli dönemlerde adeta zabıta vakası haline gelen sosyalizm durumunu aşmak istiyorlarsa, bunun için gerekli yönelişleri saptayabilmelidirler.Anlayışlarda tekliğe ulaşmak mümkün olmadığı gibi, ortak paydalar etrafında platformda dahi tekliğe ulaşmak mümkün değildir. Zaten kimileri geleneklerini öne sürüp sorunun dışındadırlar. Şu aşamada sorunun iki yönü vardır. Birincisi, parti gerekliliğini savunanların, ortak paydanın belirtisi olacak program önerileri üzerine getirecekleri yaklaşımlar, ikincisi ise kitleselleşme boyutunu değerlendirmek gereğidir. Bu ikisi birbirine bağlı boyutlardır. Doğru programa sahip olunduğu taktirde nasıl olsa kitlelerin bunu kavrayacağı gibi bir saplantının hiç de öyle olmadığını deneyimler göstermiş olmalıdır. Bu durum emekçi kitlelerin, taleplerinin bütünsel anlamda kapitalist yönelişten bağımsız olan programının oluşturması gereğini ortadan kaldırmaz. Emekçi ve sosyalist hareketin bugünkü veri durumu, oluşturulabilecek bir partinin mükemmelliği gibi bir beklentiye imkan tanımamaktadtır. Mükemmeliyetçilik eğilimlerinin çoğu zaman ataletle ve lafazanlıkla eşdeğerde olduğu yaşanmış deneylerdir. Adım atmanın önüne koyulan en büyük engellerden biridir mükemmeliyet beklentileri. Bu tür yaklaşımlarda düşüncelerde oluşturulmuş projelerin mutlak uygulanması sayesinde ancak hedefe ulaşılabileceği saplantısı vardır. Böylesi saplantıcılığın da sonuçta kendine menkullüğü, onun ardında, bunun, ataletin özürü haline getirilmesi her zaman karşılaşılabilecek bir olgudur.

Sınır Çizgilerini Çizebilmek

Gözden kaçırılmaması gereken çeşitli türden mükemmeliyetçilerin de dönemsel olarak sosyal demokrasinin payanda memurluğuna bağlanmışlıklarıdır. Geniş katılımlı emekçilerin siyasal seçeneğinin oluşturulmasına kendi mükemmel ilkelerinin dışında olan her anlayışla bağdaşmazlığını ileri sürerek reddiyeler düzenler, sosyal demokrasi ilkelerini, zaman ve mekân diyerek methiyeler düzebilmektedirler. Sosyal demokrasiyi pratik birlik ve destek unsuru olarak emekçi kitlelerin mücadelesinde veri olduğunu atlamadan onunla sınır çizgilerini çizebilecek bir seçeneğin oluşturulması çabasını gösterip göstermemenin asıl sorun olduğu belirlenmelidir. Her şeyin olduğu gibi siyasi mücadelenin de öncesi ve sonrası vardır. Ertelenmiş hedeflere, sosyal demokrainin içinde erimeye terk edildiğinde yarın bizzat sosyal demokrasi tarafından küçümsenen marjinal sol değerlendirmesine maruz kalırsa, bu hiç şaşırtıcı olmamalıdır. Tarihi tekerrür halne getirmeye bugün talip olanlar böylesi bir başarının da sahipleri olacaklardır.

Buna karşın sorun güncel durumun gereklerine uygun bir yönelişe de ihtiyaç duyurtmaktadır. Neticede bugün konuyu tartışanlardan da kimilerinin Siyasi Partiler Kanununun gereklerini yerine getirip sosyal demokrasinin solunda bir partiyi kurmaları mümkündür. Ama tartışmaların boyutları da göstermektedir ki olayı bu dar çerçevede ele almak mümkün değildir. Sosyalist hareket içindeki farklı düşünce yapılarının en azından uzlaşabilecek yakın görüşler aradığı bir süreç yaşanmaktadır. Bu sürecin bütün anlayışları tek potada toplayamayacağı öncesinden belli olmakla beraber bazı uzlaşmaları gündeme getirmesi mümkündür. Bugünkü yaklaşımların verileriyle sınırlı kalacak adımların da neticede salt çeşitli sınırlı oluşumların toplam haline dönüşme ihtimalini içinde taşımasıdır. Siyasi düzeyde yeni boyutları toplumun gündemine getiremeyecek olan nisbi büyüklüklerin o noktada tıkanmaları da mümkündür. Aslında yeni olmayan ama ülkemizdeki siyasi mücadele geleneği açısından yeniliği içinde taşıyacak boyutların gerekliliği bir yandan bugünkü açılımsızlığa bakıldığında kendini dayatmaktadır da. Yaşadığımız süreç henüz bütünlük arzularının dışında bir noktaya ulaşabilmiş değildir. Halbuki bütünlüklerin oluşumunu da sağlayacak olan, sürecin değerlendirililerek, bütünsel yönelişlerin belirlenmesi ve bu belirlenmiş yönelişlerin gerçekliği ve olumluluğu ölçüsünde bütünlük arzularının veri olguları da aşarak kitleselleşmesi sürecinin birarada yürümesidir.

Yönelişlerin Belirlenmesi ve Parti Arayışları

Bu yönelişlerin belirlenmesi de program anlayışında ve programın kendisinde ortaya çıkmalıdır. Türkiye'de geleneksel parti anlayışlarının neredeyse bütününe malolmuş ve iktidarları vukuunda vaadler manzumesini içeren program anlayışının, kitleleri seçimden seçime siyasetin unsurları olarak belirleyen bu yaklaşımı aşacak tarzda anlayışa yönelinmelidir. Emekçi kitlelerin bugünkü acil ve demokratik taleplerini yaşamın her anında ve alanında gündemde tutarak ve savunarak bu hedefleri anti-kapitalist hedefle bütünleştirecek yöntemler yaklaşımın temeli olabilmelidir. Klasik partilerin seçimden seçime vatandaşı hatırladığına dair yerleşmiş düşüncenin, onların program anlayışlarından da kaynaklandığı, asgari-azami talepler arasında duvar ören sol anlayışların da program anlayışı itibariyle aynı açmazda oldukları belirlenmelidir. İşte bu noktada kitle katılımı sosyalizmin temel anlayışı olarak değerlendiriliyorsa program anlayışı da bu amacı içermelidir. Program tartışmasının ön plana alınacak amacının, sol görüş farklılıklarının izole edilmesiyle değil kitlesel yönelişe getirilecek önerilerle ilgisi olması gereklidir. Yoksa uluslararası değerlendirmelerde müşterek noktalar bulunacağını ümit ederek bütünleşmelerin anahtarının yalnızca bu olduğunu sananlar olsa olsa oldukları yerde saymaktadırlar. Böylesi anlayışları toplumsal mücadelelerin gerekleri yerine, dış düşman halisülasyonlarına dönüşen siyasi anlayışlara uzanarak, milliyetçilik bazında egemen kesimlerce oluşturulan koronun basit bir figüranı olabilirler. Kitlelerin taleplerinin ertelenmesini isteyebilip halihazır durumu koruyarak milli uzlaşmayı egemen kesimlerin çıkarlarına yöneltenler hangi noktadadırlar? Her şey değişmeye açıktır, görüşlerde değişikliğe ulaşmanın yolu da her kişinin bunu ifşa edecek geçmiş görüşlerinden rücu etmesinin delili olarak imzalı beyanlar ihtiyaç duyurmaz! Ama bunlara ihtiyaç duyanlar olmuşsa, çuvaldızı kendilerine batırmayı denemelidirler.

Program anlayışının ulusal ve uluslararası bütünlüğe sahip olması elbette gereklidir. Kitlelerin her alanda örgütlenmesini hedefleyen toplumsal öz-örgütlenmenin güçlendiği ölçüde sosyalizm-demokrasi bütünlüğünün yıllarının açıldığını tesbit edebilen bir anlayış, kitle katılımını yok eden bürokratik cihaza dönen sosyalizm yönelişlerini de aşmayı hedefleyecektir. Bütün bunlardan dolayı uzlaşmacı olmayan bir programın oluşması için en baştan tartışılması gereken nasıl bir program anlayışıyla hareket edilmesi gerektiğidir.

Öte yandan böylesi bir oluşumun unsurlarının kitleselleşme boyutunu gündeme getirebilecek kimliğe sahip olmaları gereklidir. Çekim gücü oluşturabilecek bir seçeneğin hazırlayıcılarının temsiliyetinin yaygınlığı ölçüsünde ve bu imkanı içinde barkındırdığı ölçüde kitleselleşebilme boyutu gerçeklik kazanabilecektir.Aslında bugünün koşulları emekçi kitlelerin çoğu taleplerinin siyasi çözümlerle özdeş hale gelmesini dayatmaktadır. Belki de her zaman olduğundan çok daha fazla böylesi bir bütünlüğün oluştuğu söylenebilir. Siyasi çözümlere duyulan bu ihtiyaç karşısında emekçi önderleri, eski yeni sendika önderleri, kendilerini bu sorunu tartışmak zorunda hissetmelidirler.Günün koşulları deyişinin böylesi bir tartışmayı durdurarak sosyal demokrasiyi destekleme yönelişine gerekçe temin etmesi pek güçlü bir dayanak olmamaktadır. Aydınlar ve sosyalistler kesimiyle sınırlanmayacak emekçi, kesimleri içerecek, emekçi kitle partisi oluşumuna yönelik düşünceler en azından gündeme gelebilmelidir. Birlikte yürüyebilmenin platformu, misyonuyla dahi, farklı anlayışları demokratik işleyişle bütünleştirebilen bir imkan olarak nesnel koşulların oluşumu dikkate alınarak bugünden olmasa da önümüzdeki süreçte gerçekleşebilmesi gündemden uzak tutulmamalıdır.

ABD'nin Hedefi Yalnızca Libya Değil!

ABD savaş makinesi geçtiğimiz ay içinde yeniden ateş kustu ve Libya başkenti Trablus ile Bingazi şehrini havadan bombaladı. Libya açıklarındaki Amerikan 6. Filosuna bağlı uçak gemilerinden ve İngiltere'deki Amerikan üslerinden havalanan uçaklar, büyük bir teknoloji gösterisiyle gece karanlığında "nokta hedeflere" bombalarını bıraktılar. 100'den fazla kişi yaşamını yitirdi. Libya lideri Kaddafi de saldırıdan kılpayı sağ olarak kurtuldu.

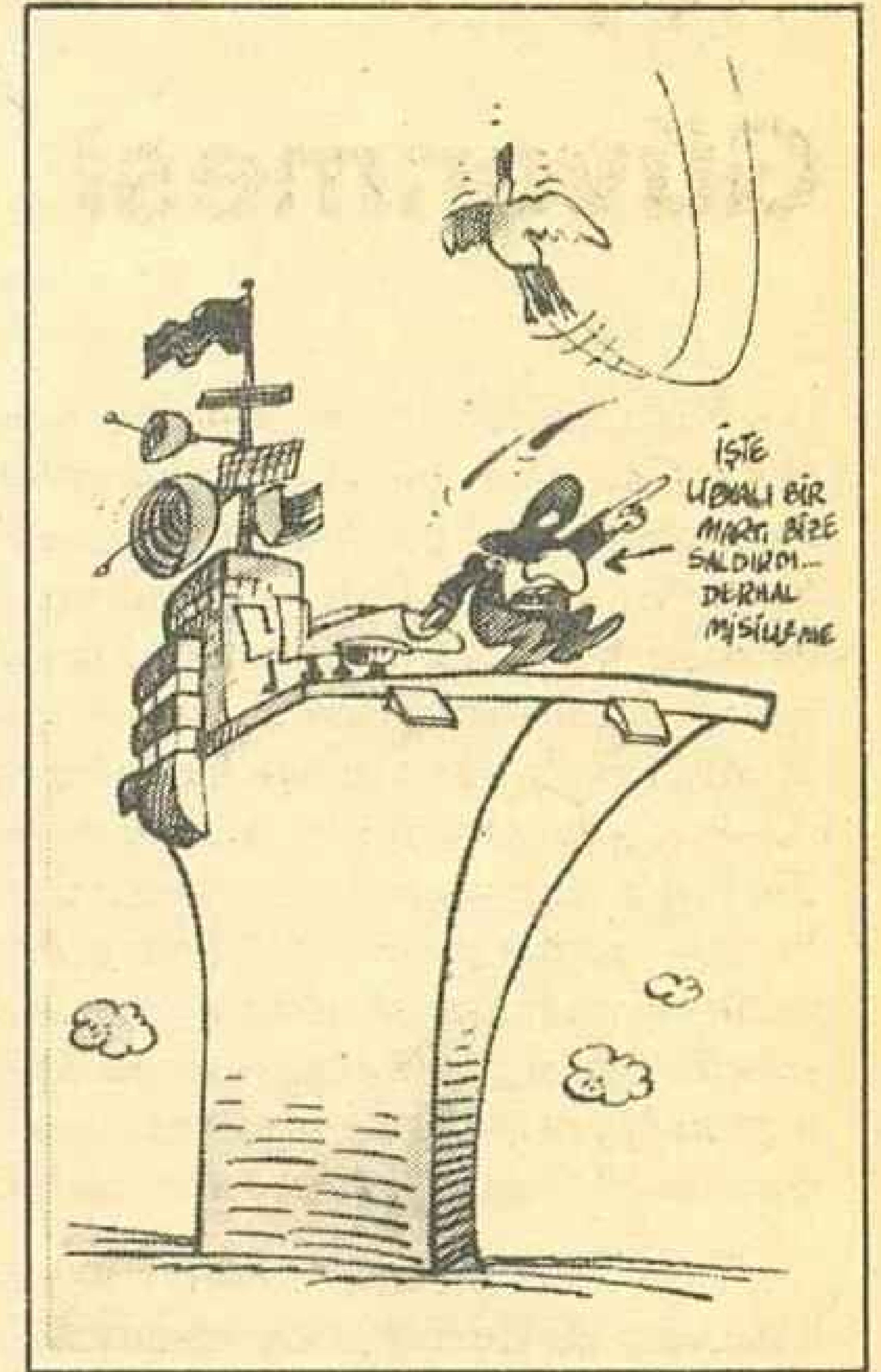
Bu saldırıyla Reagan yönetimi savaş kışkırtıcılığına ve emperyalist jandarmacılık rolüne bir yenisini daha ekledi. Bu saldırıyla birlikte son yıllarda uluslararası politikada moda haline gelen "terörizm" ve "terörizmle mücadele" konusu bir kez daha gündeme geldi. Reagan yönetimi emperyalist yüzünü gizlemek için kendini "meşru müdafaa"da göstermek, mazlum rolü oynamak istiyor. Libya'dan kaynaklanan bir "terör" tehdidi altında olduğu imajını yaratarak kendi güvenliğini sağlamak gibi "masum" bir amacı olduğunu yaymaya çalışıyor. Ama Pentagon'un hiçbir çabası, gerçek terör estirenlerin başını ABD'nin çektiğini gözlerden gizleyemiyor. Bu saldırıda bile ABD'nin uluslararası kamuoyunu yanına çekemediği gözler önüne serildi. ABD bu saldırıda kendisine suç ortaklığı yapan Demir Leydi Thatcher'dan başka güçlü bir müttefik bulamadı.

Reagan yönetimi, ABD'nin Vietnam yenilgisinden sonra yitirdiği içteki ve dıştaki prestijini yeniden kazanmak, kendi aleyhine dönen güçler dengesini tersine çevirmek için var gücüyle çabalıyor. Bunun için her türlü yalana başvurmaktan da geri durmuyor. Duruma göre kendisini insan haklarının "yılmaz savunucusu" olarak lanse ediyor, en yakın destek verdiği diktatörlüklerin çöküşe gittiğini gördüğünde, sanki onların suç ortağı değilmişçesine, "demokrasi savunucusu" kesiliveriyor. Bunu da yoğun bir propaganda kampanyasıyla yürütmeyi ihmal etmiyor.

Contra Reagan

Libya'ya saldırmakla, Reagan, aslında aynı zamanda Amerikan kamuoyunu yıllardır hazırladığı bir hedefe yöneltmenin son adımlarını attı. Bu eylemiyle "kuduz köpek"lere, "yasa tanımaz"lara nasıl ders verilmesi gerekiğini göstermek istedi. Böylece Orta Amerika ve Nikaragua'ya karşı tavrının ne kadar haklı olduğunu kanıtlamak ve contra'lara yapılmasını istediği 100 milyon dolarlık yardım konusunda kongrenin takındığı olumsuz tutumu değiştirmek istedi. Bu arada yalan haberler yaymaktan, Sandinist hükümetin 1000 askerini Honduras'a soktuğunu söylemekten geri durmadı. Bizzat Honduras bile bunun Nikaragua'ya karşı çarpışan karşı devrimciler için yapılan propagandanın bir parçası olduğunu açıkladığı halde Pentagon bu tutumunu sürdürmekte ısrar ediyor.

Reagan yönetimi Libya kaynaklı "terörü" bahane ederek bütün dünya'da ve Akdeniz'de kendisinin estirmeye çalıştığı terörü gizlemeye çalışıyor. Provokasyon taktiği uyguluyor, gerginliği tırmandırıyor. Mart ayında Karadeniz'de ABD gemilerinin Sovyet karasularına girmesi de bu yönelişin bir parçasından başka bir şey değildi. Çatışmaları gündemde tutarak Reagan Amerikan kamuoyunu başta Orta Amerika olmak üzere savaş tırmandırıcılığına hazırlamak istiyor. Nükleer denemeleri durdurmaya yanaşmıyor, silahlanmayı körüklüyor.

Son Libya saldırısıyla ABD emperyalizminin gerçek yüzü bir kez daha gözler önüne serildi. ABD savaş makinesinin bir "güvenlik" aracı değil, tümüyle başka ülkelere ve dünya halklarına yönelik bir zorbalık ve terör aygıtı olduğunu ortaya koydu. Bu saldırı Libya halkına olduğu kadar, bütün dünya halklarına ve Amerikan halkının da güvenliğine yönelik emperyalist tehdidin ciddi bir göstergesinden başka bir şey değildir. Bu saldırıya karşı çıkmamaksa, ancak ABD'nin saldırgan tutumunu meşrulaştırmaya yarar. Nitekim çeşitli ülkelerde yapılan kitlesel protesto gösterileri ABD yönetiminin özlediği ideolojik yönlendirilmişliğin başarılamadığının işaretidir.

LASPETKİM-İŞ: "İşçinin Kendi Gücüne Güvenmesi Gerek"

—Yaşadığımız dönem, sendikal hareketin birçok sorunla karşı karşıya kaldığı ve bu sorunların geniş tartışmalara neden olduğu, gerilemelerin gözlendiği bir dönem oldu. Sonuçta, sayısal boyutta işçilerin çoğunluğunu temsil eden Türk-iş kaldı. "Ankara'da Türk-İş vardır" sözü Türk-İş'in hükümetlerle olan ilişkisini açıklarken son zamanlarda Türk-İş, Özal'ın bile muhatap almadığı bir konuma düşmüş gibi görünüyor. Bunun nedenleri neler olabilir? Türk-İş'e ilişkin uzlaşmacı, Amerikancı sendikacılık gibi bir çok eleştiri getiriliyor. Ama diğer yandan da faaliyet gösteren bağımsız sendikalar olmasına karşın Türk-İş işçilerin çoğunluğunu kapsıyor. Bu da bir gerçek. Türk-İş ve uyguladığı politikalar ve yaptığı sendikacılık için neler diyorsunuz? Çözüm yolları neler olabilir?

—Türk-İş yönetimi 1983'ten sonraki hükümetle birlikte yeni bir durumla karşılaştı. İtibar gördüğü yerlerde itibarsızlık, olumlu ilişkiler kurduğu yerlerde olumsuz tavır gördü. 1947 yılında Sendikalar Yasası çıkarıldığında ancak hedeflenen sermayenin denetiminde hazır sendikalar oluşturmaktı. Bu oluşum içinde hemen örgütlenen Türk-İş devlete ve Çalışma Bakanlığı'na bağlı bir kurum olarak düşünüldü neredeyse. Bugüne kadar da devletin herhangi bir dairesi gibi çalıştı. müdürler değişti, ancak kurumda hiçbir şey değişmedi. Bundan sonra da büyük ölçüde değişeceği yok. Adına "partilerüstü" dediği bir politika izliyor ama bu aslında partilerüstü değil, hangi parti gelirse gelsin abanmaya çalışılan bir politika. Türk-İş bugüne kadar hem hükümetin, hem de işverenlerin işçi kesimi içinde temsilcileri olma vasfını yüklendi. bir yandan işçileri yönlendirip işverenlerin istediği noktada tutarken, bir yandan da hükümetlerin işçilere yönelik politikalarının takipçisi oldu. 1980'den sonra çalışma yaşamı yeniden düzenlenmeye başlayınca Türk-İş buna da uyum sağladı. İşçi hakları budanırken Ankara'da Türk-İş vardı. Genel Sekreteri bakanlık koltuğunda, diğer yöneticileri de hükümet üyeleriyle, işverenlerle yanyanaydı. Geçmişte güçlü sendikacılık istiyordu, (ki güçlü sendikacılıkla yalnız bağlı sendikalarının varolmasını, diğer sendikalara yaşama hakkının tanınmamasını kastediyordu). Yeni yasalar tek tip sendikacılığı getirince bu amacına da ulaşmış oldu. şimdi yasalarda eksik bırakılan kısıtlamaların tamamlanabilmesi için yeni önerileri var: İşyerlerinde çoğunluk tesbitlerini de bakanlık kararlarına itiraz edilemeyecek, bakanlığın verdiği rakamlar istatistiklerde esas alınacak. Bu bizim gibi bağımsız sendikaların varlıklarını tümüyle ortadan kaldıracak bir uygulama olur. hükümetlerin dümen suyuna gideceksen, muhalefet etmeyeceksen, yani uslu çocuk olacaksan sözleşme yapabilirsin, yok uslanmazsan sana sözleşme yetkisi yok demek olacak bu. Türk-İş'in geleneksel politikasını sürürecek sendikalar dışında hiçbir sendikaya yaşam şansı tanınmayacak.

Türk-İş şimdi bir açmaz içinde bulunuyor. Bir yandan hükümetle uyum içinde olabilmek için ters düşmeyecek bir politika izlemek istiyor, bu konuda hükümeti ikna etmeye çalışıyor, "işçi sokağa dökülür, sosyal patlamalar olur" diyor; diğer yandan da tabanın tepkisini bastırmayı amaçlıyor. İzmir mitingi Türk-İş'in geleneksel politikasının iflas etmiş olduğunun da göstergesidir. İzmir mitinginde Şevket Yılmaz konuşturulmamıştır. Tüm psikolojik baskılara, alınan güvenlik önlemlerine rağmen işçi tarafından konuşturulmamıştır. Tabanın tepkilerini artık engelleyemiyor. Önce Ankara'da genel grev diye bağıranları suçluyor, "biz söylemedik" diyor, bir ay sonra Sadık Şide'nin kendisi "genel greve çıkarız" demek zorunda kalıyor. Bütün bunlar bizim haklılığımızı gösterir. Türk-İş'in kurumlaşmış yapısı içinde birşey yapılamayacağını gösterir.

İşçi sınıfının sendikal birliği olarak gösterilen Türk-İş içindeki birlik göstermelik ve şekli bir birliktir. İşçilerin bugün sorunlarının çözümlenmeme nedenleri bizim gibi bağımsız sendikaların varlığı değildir. Çözüm yolu ise bizce belli: Türk-İş'e, olabilecek yönetim değişikliklerine umut bağlamak yerine, işçinin kendine, gücüne güvenmesi, inanması gerekir. kararların alımına bizzat katılabileceği, özgürce tartışabileceği bir sendikal hareketi yine kendisinin oluşturması gerekir. Türk-İş yönetimi işçileri biraz daha oyalama hesapları içindedir. İşçinin gözünde prim kazanabilmek için herkes bir şeyler açıklıyor, ancak bir şeyler yapmaya kimse niyetli görünmüyor.

- Türk-İş Genel Kurulu arifesinde bir muhalefet olayıyla karşı karşıyayız. Türk-İş'de bu muhalefet ortak yanlar buluyor ve Türk-İş yönetiminin değişmesi gerektiği söyleniyor. Ancak izlediğimiz kadarıyla bu yönetim değişikliği talebinin altı doldurulamamış durumda. Yönetim değiştirilince yerine nasıl bir sendikacılık geleceğine dair bir programa sahip olmayan bir muhalefet gibi görünüyor. Bu konuda ne diyorsunuz? Türk-İş muhalefeti

Pfizer Fabrikasında delege seçimi oylaması.

önümüzde genel kurulda yönetime geçse bugünkü kalkış noktalarıyla Türk-İş'te bir düzelme olacak mı? Ne alanda olacak? Veya yerinde mi sayacak?

Şimdi Türk-İş yönetimine muhalif olmayan kimse yok, herkes Türk-İş yönetimine muhalif. Ama herkes Türk-İş yönetiminin içinde, herkes Türk-İş politikasının bir parçası durumunda. Bir bakıyorsunuz Sadık Şide ve Mustafa Başoğlu eleştiriyor, diğer yandan Mustafa Özbek eleştiriyor, Cevdet Selvi eleştiriyor. Bunların büyük bir kısmı Türk-İş icra kurulunda; yani hem yöneticiler, hem de "muhalifler". Muhalefetin nerede başlayıp nerede bittiğini, ya da gerçekten varloup olmadığını kestirmek mümkün değil. Özünde herkes iktidarla uyumlu ilişkiler sürdürürken, tabanın muhalefetini engellemek derdinde. İşçi bugünkü uygulamalara yönelik bir tepki içinde. Bundan çekiniliyor ve rahatsızlık belli ediliyor. Ancak bakıyorsnuz rahatsız oldukları halde sözleşmeleri imzalıyorlar, yasalarda daha da geriye gidişler sözkonusuyken sessiz kalıyorlar. Muhalefet bildiğiniz gibi iki ayrı eğilimde. Birincisi Türk-İş yönetimlerini belirleyen Teksif, Sağlık-İş, Türk Metal ve Türk Gıda'da beirli bir hoşnutsuzluk var. Temelde hiçbir değişim getirmeyecek, kim gelirse gelsin aynı politikaya devam diyenler .İkinci olarak iddialı olanlar. Ancak bunlara da baktığımızda neye, niçin muhalefet ettiklerini anlayamıyoruz, çünkü somut belirlenmiş bir program yok. Yönetime geldiklerinde ne yapacaklarını açıklayacak durumda değiller. Kendi içlerinde de birlik yok. Uzaktan bakıldığında bir muhalefetten öte, kişisel çekişmeler, mevzi hırsı gibi kaygıların hakim olduğu görülüyor.

– Siz bağımsız bir sendika olarak Türk-İş'in merkezi konfederasyon olarak yükümlülüklerini yerine getirmediğini söylüyorsunuz. Hangi yöntemlerle, gerçekten devlet kurumu niteliğinde olmayan, hükümetten bağımsız işçi sınıfının haklarını ödünsüz takip edecek tarzda bir sendikalaşma gerçekleşebilir?

Konfederasyonla ilgili somut bir şey söyleyemeyiz. Laspetkim-İş'te bir deney yaşanıyor. İşçiler kendi kendilerine sendika kurabiliyorsa, ki bu görülüyor. Sonrasına yine işçiler karar verebilirler. Yeni bir konfederasyon gibi bir düşüncemiz yok şu anda. Oluşmaz demiyoruz. Ama bunu oluşturmak için ayrıldık da demiyoruz. Bunun için bağımsızız demiyoruz. Herhangi bir işkolunda işçinin kendi demokratik sendikasını oluşturması ilk planda önemli, daha bunu gerçekleştiremeyen işkolları var.

– Demokratik sendikalara ulaşırken Türk-İş bünyesinde demokratiklikten uzak hatta bürokratik bir işleyiş denilen ücretlerden kesinti biçiminde kurumlaşmış bir işleyişin işçinin o sendikaya isteyerek yani bilinçli bir şekilde sahip çıkmasını geri plana ittiği söylenebilir mi?

Evet. Laspetkim-İş'in ilk kurulduğu dönemi görmenizi isterdim. Henüz hiç toplu sözleşme yapmamıştık. Aidat toplayamıyorduk. Ama işçilerin çoğunluğu kendi aralarında para toplayarak sendikanın güçlenmesine katkıda bulundular.İşçi çayını sabah gelip sendikada içer, işe öyle gider; iş dönüşü tekrar sendikaya mutlaka uğrarlardı. Bu olay Türk-İş'e bağlı diğer sendikalarla farkımızı da somutluyor aslında. Türk-İş işveren kesip aidatı göndermese bugün topladığı paranın yüzde birini bile toplayamaz. İşçi, Türk-İş'e gittiğinde devlet dairesinde gibi hisseder kendini. Yöneticilerle görüşebilmek için sekreterlerden izin alınıp kapıda beklenir. İşçi resmi ilişkilerin somutluğu karşısında baştan kendini ezik hisseder bir kere. Bu noktadan sonra sıradan işçinin söyleyebileceği fazlaca birşey kalmamıştır. Örneğin Teksif'te sorunlarıyla ilgilenen işçi kötü işçidir. İşten atılması bile sözkonusu olabilir. Sorunlarını konuşması, tartışması mümkün değildir sendikada, gelip gitmeye bile çekinir. Kendisini uzak hisseder. Aidatını bankaya yatırması sendikanın işine gelir. Çünkü bin lira ya da iki bin lira istemek için işçiyle muhatap olmak anlı şanlı sendikacıyı rahatsız edecektir.Ancak elbette ki paranın düzenli şekilde işçiden kesilerek işveren tarafından bankaya yatırılması sendikanın ekonomik olarak güçlenmesi için önemlidir. İşverenler bu yüzden yıllardır "check off" sistemine karşı çıkıyorlar. Ekonomik olarak güçsüz sendikaları yönlendirmek daha kolaydır. Türk-İş'in parasal kaynaklarının başında hâlâ AID yardımları geli-

Nur Suni Deri Sanayi Fabrikasında grev başarıyla tamamlandıktan sonra işçiler toplu halde.

yor. İlk kuruluş döneminde zaten bütün geliri buydu. İşçi sendikasına sahip çıkmadığında, dışarıdan yardımlarla sendikaları ayakta tutmak mümkün olmadığı gibi, yasalarla sendikaları terbiye etmek mümkün değildir. Sendikalara sahip çıkması gereken işçilerdir. Denetleyecek olanlar da onlardır.

– Yasalarla sendikaları terbiye etmek, denetlemek mümkün değidir, diyorsunuz. İşçinin sendikasını denetlemesi gerektiğine göre siz bunu nasıl gerçekleştiriyorsunuz?

Sendikanın aidatı bellidir, geliri bellidir. Kurulduğumuz sıralarda bizim sendikalı üye sayısının bini bulmadığı söylentisine karşı bir grup işçi adına Good Year'da sendika üye sayınını bu kadar olup olmadığını denetlemek için heyet gönderdiler. Bu bir denetimdir. Heyete noter girişlerimizi, üye fişlerimizi sunduk. Altıbin fişi tek tek saydık. Bundan başka biz toplusözleşmelerimizle ilgili yaptığımız çalışmaları açıklarız. Bütün temsilciliklerimizde seçim yapıldı. Temsilciye teminat oluşturduk.

Yani temsilci, sendika yöneticisine karşı olduğundan dolayı, kendisine birşey yapılamayacağını, görevden alınmayacağını biliyor. İşçilerin imza toplayıp istemediği temsilciler için bile yeniden seçim yapmışızdır. Bu noktada,temsilcinin genel merkeze karşı olup olmadığı önemli değildir. Eğer işçi seçseydi,onlar yine işçinin yasal temsilcisi olurlardı. Temsilciler toplusözleşme görüşmelerine katılıyor. İşçilerin büyük çoğunluğu kabul etmezse,toplusözleşme kabul edilmiyor. Grev olayında da böyle.

Özal sık sık politikada alternatifimiz yok diyor ya, sermaye çevreleri sendikal düzende de tek tip ve kendi dümen sularına gidecek sendikaları yaratma çabası içindeler. Örneğin MESS, Türk Metal'le yapacağı sözleşme için taslak hazırlıyor, bunu imzalatıyor, bu işkolundaki diğer sendikalar da bunu dayatıyor. Bizim işkolumuz için de geçerli bu durum. KİPLAS'ta bize Petrol-İş'le yapmış olduğu sözleşmeyi dayatıyor. Biz Laspetkim-İş olarak Petrol-İş'in imzaladığı sözleşmelerde işçi çıkarlarına açıkça ters düşen pek çok hükmü kabul etmediğimizi ve farklı bir sözleşme yaptığımızı söyleyebiliriz. TİSK tarafından KİPLAS bu konuda uyarıldı.

Örneğin ücret politikalarında biraz daha yüksek alabiliyoruz. Fazla mesaide onay zorunludur diyoruz. Pazar gününü vermiyoruz.

– İzmir Mitingi Türk-İş'i de aşarak Özal'ı bile rahatsız eden bir hale dönüştü. Özal, Şevket Yılmaz ve Aydın Güven Gürkan'ın veya diğer partilerin gazete ve dergilerdeki demeçlerine pek itibar etmiyor, konuşsunlar diyor. Ancak somut, yani kitle katılımı olan birtakım olaylar söz konusu olduğunda, bundan aşırı bir rahatsızlık duyuyor. Şimdi Türkiye'nin içinde bulunduğu somut şartları biliyoruz. Ama yine de kitle katılımını getirebilecek birtakım yollar olabilir mi?Sendikaların birtakım kanallar açması söz konusu olabilir mi? Türk-İş'in İzmir Mitingi dışında bugüne kadar kitlesel bir karşı çıkış gündeme gelmedi. Bu mutlaka miting olmayabilir. Türk-İş'i eleştiriyorsunuz, peki Laspetkim-İş olarak sizin bu kitle katılımına dayalı bir yönelişiniz olabilir mi? Olmalı mı? Yoksa bu gün gereksiz midir? Sendikal yasalarda öne çıkarılabilecek bir kampanya gerekli midir?

Laspetkim-İş Sendikası Genel Başkanı Vahdettin Karabay

Kuruluşumuzdan bu yana Bakanlıktan ve Petrol-İ Sendikasından gelen engellemelerle karşılaştık. Bi "DİSK'in devamı" dendi, "amaçları toplu sözleşme ya mak değil, yaygın grevler yapmak" dendi. Bakanlık h sendikaya 15-20 gün içinde bildirdiği tesbit sonuçlar bize 3 ayda bildirdi. Kısacası zorlu bir yaşama sava verdik. Şimdi önümüzdeki Temmuzda barajı nasıl ol da mahkemeye başvurmaya gerek kalmadan aşabilir diye düşünüyoruz. Her geçen gün biraz daha rahatlıy ruz. İlke olarak sendikaların elbette ki yalnızca sözle me yapan kuruluşlar düzeyinde ele alınmasına karşı ç kıyoruz. Çünkü hükümetlerin izlediği politikayla, işç lerin yaşam düzeylerinin düşmesi, hak ve özgürlükle nin ellerinden alınması bizi çok yakından ilgilendir yor. Bunları engelleyebilmenin, karşı çıkmanın send kalara düşen görev olduğunun bilincindeyiz.

– Bir dönem sokaklar yürümekle aşınmaz denirdi. B gün geliyor işçilerin giden haklarını savunmak iç yürüyecek adam yok. Sendikalar, partiler bir şey yapam yor. Savunma mekanizmaları oluşmuyor. Önümüzde b süreç var. Sendikaların işverenlerle karşılıklı toplusözl meleri sözkonusu. Toplumda işveren, işçiler karşı karşı kalıyor, dengeler oluşuyor. Ancak bu denge durumun nedense işçiler hep altta kalmakta. İşçi haklarını daha geri götürme eğilimi hükümette devam ediyor. Türkiye' sendikal gelenek var. Zaman zaman ileri adımlar atm Ancak herhangi büyük saldırıda sendikalar geri adım mış, kendi konumunu koruyamamış. Taban sendikala sahip çıkamamıştır. Önümüzdeki süreçte sendikaların sorunu öne alması gerekmiyor mu? İşverenlerin top sözleşmelerden hoşnutsuz olduğu bir dönemde sendika yine faaliyetsiz, pasif bir hale getirme çabalarının çeşi siyasi yöntemlerle oluşturulmasına karşı ne yapabilece tir? İşçiler sendikalara sahip çıkmadığı sürece bu son var gibi görünüyor ne dersiniz?

İşçi hakları Türkiye'de mücadeleyle alınmamıştı Hakları verenler zaman zaman geri almışlardır. La petkim-İş deneyimi aynı zamanda işçilerin kendi gü ile neyi alıp alamayacaklarını da gösterecektir. Bu başka sendikalar da yapacaklardır, yapmalıdırl Hakların bir lütuf olarak değil, işçilerin kendilerin çabalarıyla istenmesi ve alınması önemlidir. Bu şek de haklarını mücadele vererek alırsa, elinden alma kalkanlara da kolaylıkla vermez, karşı koyar.

Türk-İş Cephesinde Yeni Bir Şey Yok!

1986 yılının Türk-İş'in 14. Genel Kurulu'na tanık olacak olması bir genel seçim havası benzeri bir görünüm yaratmaya başladı. Türk-İş sendikacıları yıl sonunda yapılacak olan genel kurula hazırlanırken ülke düzeyinde iktidar partisinden muhalefet partilerine ve her türden siyasi eğilime dek her kesimde birtakım hesaplar ve yönelişler kendini hissettiriyor. İzmir mitingiyle güncelleşen Türk-İş ve işçi hareketi, şimdi de bir yönetim mücadelesi süreci içinde kamuoyunda yer işgal edecek. Bu konunun kamuoyunda ne ölçüde yer işgal edeceği ise birçok etkene bağlı. Daha şimdiden şunu söylemek bir kehanet olmayacaktır: Eğer Türk-İş içinde bugün söylenegelen "mücadele" şimdiye dek işçi hareketinin yabancısı olmadığı bir seçim mücadelesi halinde geçecekse, her bakımdan olağan gelişmelerle dolu günler yaşanacak demektir. Yok bu "mücadele", kendilerini "muhalif" ilan edenlerin salt bir yönetim mücadelesi olarak değil de, konumlarının gereği olarak verecekleri geniş kapsamlı bir mücadele biçiminde olacaksa, o zaman işçi hareketi önümüzdeki dönemde kamuoyunu gerçekten işgal edecektir. Birinci durumda sınırlı bir çevreyi (ve Türk-İş üyesi tüm işçileri bile değil), ama ikinci durumda tüm kamuoyunu...

Fiili Durumlar Yeni Uyarlanmalar

1980 sonrasında toplum, kimilerinin hayal bile edemediği değişik bir kılıfa, kılığa ve düzene sokuldu. Geçmişteki her türlü kötülüğün sebebi olarak görülen durum ve kurumlar belirli müeyyideler ve düzenlemelere tabi tutulur, yeni yasalar getirilirken, işçiler de geçmiştekinden farklı durumlarla ve seçeneklerle karşı karşıya kaldılar. En önemli kaygıları günlük geçimleri olan işçiler, giderek gerileyen yaşam ve çalışma koşullarının savunulması için, en ulaşılabilir örgütlerin, yine de sendikaları olduğunu gördüler. Sonunda yine toplu sözleşmeler imzalanacaktı ve bunun için bir sendikaya ihtiyaç vardı. Gerçekler kendini dayattı ve en ileri işçiler de dahil olmak üzere, gönülsüz olsalar da, işçiler, toplu sözleşme imzalayabilecek sendikalarda toplanmaya başladılar. Böylece işçiler kendiliklerinden yasal dayatmalar ve seçeneksizlikten, fiili bir sendikal birlik oluşturdular. Başka konfederasyonların ve bağımsız sendikaların varlığıyla birlikte bu sendikal birlik, geçmişteki niceliklerle karşılaştırılmayacak ölçüde, kendini Türk-İş bünyesinde oluşturmuş oldu. Yaşanan dönemin genel bir bilinç gerilemesine yol açmasının ürünü de olarak sendikasız işçi sayısının artması gerçeği karşısında, sendikalı işçilerin geçmişe kıyasla oransal ağırlığı iyice Türk-İş'e kaydı.

Azgelişmiş ülkelerin yabancısı olmadığı yoğun işsizlik, 24 Ocak kararlarının mantığı gereği ve ilgili uygulamalarıyla Türkiye'de daha da arttı. Bir yandan tekelleşme ve bir yandan kapısına kilit vurulan fabrikalar, işyerleri. Aylarca ücret alamayan işçiler ve sonunda işsiz kalmalar. Adı ve biçimi ne olursa olsun, tensikat. İşte bu, tezgah başındaki işçinin bu dönemde en çarpıcı biçimde gözlemlediği ya da bizzat teninde hissettiği bir olgu oldu. İş bulamama korkusu bir yana, işsiz kalma korkusu, işçilerin başında her zamankinden daha fazla olarak bir Demokles kılıcı gibi asılı kaldı. Yeni sendikalar yasasının yürürlüğe girmesinden önce işçiler verilenle yetinmek durumundaydılar. Ama işten çıkarmanın serbestleşmesinden sonra artık başka dinamikler de işleyişe geçti ve dönemden daha da güçlenmiş biçimde çıkan işverenler karşısında işçiler güçsüzlüklerini daha çok hissetmeye başladılar. Gerilemiş bilinç düzeyi ve işsiz kalma korkusu bu dönemde işçi hareketine damgasını vurdu. Ama toplu sözleşme imzalayabilecek sendikalarda toplanma olayı ve yeni sendikalar yasasının yürürlüğe girmesi, sıkıyönetimlerin sona ererek grev ve gösteri vb. üzerindeki yasakların kalkması, işçiler arasında nisbi bir canlanmaya yol verdi.

Gerilemiş bilinç düzeyi veri alındığında, hoşnutsuzluklar doğal olarak kendini ekonomik talepler doğrultusunda hissettirdi. Gerçek ücretler neredeyse on yıl öncesinin düzeyine düşmüşken, işçiler de sendikal alanda sorunlarına çözüm bulmaya yöneldiler. Bu yöneliş esas olarak yaşam koşullarının savunulması veya daha da geriletilmemesi amacını taşımakla birlikte, kendi içinde başka özellikler de taşıyordu. Çünkü bir yandan pek çok işkolunda geçmiştekinden farklı olarak bir sendikal rekabet ortamından çok, büyük sendikalarda bir araya gelmiş işçilerin yaşamsal beklentileri sözkonusuydu ve öte yandan Türk-İş içinde olmayıp daha aktif bir sendikal hareket içinde yer almış işçilerin fiili katılımı, işçilerin iyice acilleşen ekonomik talepleriyle birleşince, Türk-İş'te için için bir kıpırdanışın unsurlarından biri oldu. Bu da kendi payına Türk-İş'te birtakım "çatlak" seslerin çıkmasına katkıda bulundu; gerek Türk-İş içinde, gerekse Türk-İş'e dışardan yaklaşımlarda birtakım uyarlamalarla kaynaklık etti.

Yukarıdakiler ve Aşağıdakiler

Türk-İş'in geçmişteki ve de bugünkü durumu, bir gerçeğin anlaşılması için herhalde en güzel örneklerden biridir, bir yanda ülkenin en büyük işçi kuruluşu ve öte yandan üyelerinin en yaşamsal taleplerinin yerine getirilemeyişi. Bir yanda 24 Ocak kararları ve işçi haklarına yönelik bilumum kısıtlamalar ve bunlardan sızlanmalar, bir yandan hükümete bakan vermeler. Bu, ne yalnızca Türkiye'ye ne de yalnızca Türk-İş'e özgü bir durumdur. Sendikaların birer düzen kurumu olabildikleri, işçi kuruluşu olsalar bile işçilerin haklarını savunmayıp bu hakların gaspedilmesinin araçları haline gelebildikleri, devlete bağımlılaşabildikleri, reformizmin kaleleri haline gelebildikleri, hatta faşist uygulamaların bile araçları haline gelebildikeri bir gerçektir. "Sarı sendika" ve benzeri kavramlar boşuna yaratılmış değildir. Amerikan sendikacılığının bizdeki muadili, "partilerüstü politika"nın yılmaz savunucusu, anlayışlı, uzlaşmacı ve diyalogperver Türk-İş, işçilerin omuzlarına basarak yükselen ve iktidarlarla sarmalanan konfederasonlara en güzel örneklerden biri oldu.

yor. İlk kuruluş döneminde zaten bütün geliri buydu. İşçi sendikasına sahip çıkmadığında, dışarıdan yardımlarla sendikaları ayakta tutmak mümkün olmadığı gibi, yasalarla sendikaları terbiye etmek mümkün değildir. Sendikalara sahip çıkması gereken işçilerdir. Denetleyecek olanlar da onlardır.

– Yasalarla sendikaları terbiye etmek, denetlemek mümkün değidir, diyorsunuz. İşçinin sendikasını denetlemesi gerektiğine göre siz bunu nasıl gerçekleştiriyorsunuz?

Sendikanın aidatı bellidir, geliri bellidir. Kurulduğumuz sıralarda bizim sendikalı üye sayısının bini bulmadığı söylentisine karşı bir grup işçi adına Good Year'da sendika üye sayınını bu kadar olup olmadığını denetlemek için heyet gönderdiler. Bu bir denetimdir. Heyete noter girişlerimizi, üye fişlerimizi sunduk. Altıbin fişi tek tek saydık. Bundan başka biz toplusözleşmelerimizle ilgili yaptığımız çalışmaları açıklarız. Bütün temsilciliklerimizde seçim yapıldı. Temsilciye teminat oluşturduk.

Yani temsilci, sendika yöneticisine karşı olduğundan dolayı, kendisine birşey yapılamayacağını, görevden alınmayacağını biliyor. İşçilerin imza toplayıp istemediği temsilciler için bile yeniden seçim yapmışızdır. Bu noktada,temsilcinin genel merkeze karşı olup olmadığı önemli değildir. Eğer işçi seçseydi,onlar yine işçinin yasal temsilcisi olurlardı. Temsilciler toplusözleşme görüşmelerine katılıyor. İşçilerin büyük çoğunluğu kabul etmezse,toplusözleşme kabul edilmiyor. Grev olayında da böyle.

Özal sık sık politikada alternatifimiz yok diyor ya, sermaye çevreleri sendikal düzende de tek tip ve kendi dümen sularına gidecek sendikaları yaratma çabası içindeler. Örneğin MESS, Türk Metal'le yapacağı sözleşme için taslak hazırlıyor, bunu imzalatıyor, bu işkolundaki diğer sendikalar da bunu dayatıyor. Bizim işkolumuz için de geçerli bu durum. KİPLAS'ta bize Petrol-İş'le yapmış olduğu sözleşmeyi dayatıyor. Biz Laspetkim-İş olarak Petrol-İş'in imzaladığı sözleşmelerde işçi çıkarlarına açıkça ters düşen pek çok hükmü kabul etmediğimizi ve farklı bir sözleşme yaptığımızı söyleyebiliriz. TİSK tarafından KİPLAS bu konuda uyarıldı.

Örneğin ücret politikalarında biraz daha yüksek alabiliyoruz. Fazla mesaide onay zorunludur diyoruz. Pazar gününü vermiyoruz.

– İzmir Mitingi Türk-İş'i de aşarak Özal'ı bile rahatsız eden bir hale dönüştü. Özal, Şevket Yılmaz ve Aydın Güven Gürkan'ın veya diğer partilerin gazete ve dergilerdeki demeçlerine pek itibar etmiyor, konuşsunlar diyor. Ancak somut, yani kitle katılımı olan birtakım olaylar söz konusu olduğunda, bundan aşırı bir rahatsızlık duyuyor. Şimdi Türkiye'nin içinde bulunduğu somut şartları biliyoruz. Ama yine de kitle katılımını getirebilecek birtakım yollar olabilir mi?Sendikaların birtakım kanallar açması söz konusu olabilir mi? Türk-İş'in İzmir Mitingi dışında bugüne kadar kitlesel bir karşı çıkış gündeme gelmedi. Bu mutlaka miting olmayabilir. Türk-İş'i eleştiriyorsunuz, peki Laspetkim-İş olarak sizin bu kitle katılımına dayalı bir yönelişiniz olabilir mi? Olmalı mı? Yoksa bugün gereksiz midir? Sendikal yasalarda öne çıkarılabilecek bir kampanya gerekli midir?

Laspetkim-İş Sendikası Genel Başkanı Vahdettin Karabay

Kuruluşumuzdan bu yana Bakanlıktan ve Petrol-iş Sendikasından gelen engellemelerle karşılaştık. Bize "DİSK'in devamı" dendi, "amaçları toplu sözleşme yapmak değil, yaygın grevler yapmak" dendi. Bakanlık her sendikaya 15-20 gün içinde bildirdiği tesbit sonuçlarını bize 3 ayda bildirdi. Kısacası zorlu bir yaşama savaşı verdik. Şimdi önümüzdeki Temmuzda barajı nasıl olur da mahkemeye başvurmaya gerek kalmadan aşabiliriz diye düşünüyoruz. Her geçen gün biraz daha rahatlıyoruz. İlke olarak sendikaların elbette ki yalnızca sözleşme yapan kuruluşlar düzeyinde ele alınmasına karşı çıkıyoruz. Çünkü hükümetlerin izlediği politikayla, işçilerin yaşam düzeylerinin düşmesi, hak ve özgürlüklerinin ellerinden alınması bizi çok yakından ilgilendiriyor. Bunları engelleyebilmenin, karşı çıkmanın sendikalara düşen görev olduğunun bilincindeyiz.

– Bir dönem sokaklar yürümekle aşınmaz denirdi. Bir gün geliyor işçilerin giden haklarını savunmak için yürüyecek adam yok. Sendikalar, partiler bir şey yapamıyor. Savunma mekanizmaları oluşmuyor. Önümüzde bir süreç var. Sendikaların işverenlerle karşılıklı toplusözleşmeleri sözkonusu. Toplumda işveren, işçiler karşı karşıya kalıyor, dengeler oluşuyor. Ancak bu denge durumunda nedense işçiler hep altta kalmakta. İşçi haklarını daha da geri götürme eğilimi hükümette devam ediyor. Türkiye'de sendikal gelenek var. Zaman zaman ileri adımlar atmış. Ancak herhangi büyük saldırıda sendikalar geri adım atmış, kendi konumunu koruyamamış. Taban sendikalara sahip çıkamamıştır. Önümüzdeki süreçte sendikaların bu sorunu öne alması gerekmiyor mu? İşverenlerin toplu sözleşmelerden hoşnutsuz olduğu bir dönemde sendikalar yine faaliyetsiz, pasif bir hale getirme çabalarının çeşitli siyasi yöntemlerle oluşturulmasına karşı ne yapabilecektir? İşçiler sendikalara sahip çıkmadığı sürece bu sorun var gibi görünüyor ne dersiniz?

İşçi hakları Türkiye'de mücadeleyle alınmamıştır. Hakları verenler zaman zaman geri almışlardır. Laspetkim-İş deneyimi aynı zamanda işçilerin kendi gücü ile neyi alıp alamayacaklarını da gösterecektir. Bunu başka sendikalar da yapacaklardır, yapmalıdırlar. Hakların bir lütuf olarak değil, işçilerin kendilerinin çabalarıyla istenmesi ve alınması önemlidir. Bu şekilde haklarını mücadele vererek alırsa, elinden almaya kalkanlara da kolaylıkla vermez, karşı koyar.

Türk-İş Cephesinde Yeni Bir Şey Yok!

1986 yılının Türk-İş'in 14. Genel Kurulu'na tanık olacak olması bir genel seçim havası benzeri bir görünüm yaratmaya başladı. Türk-İş sendikacıları yıl sonunda yapılacak olan genel kurula hazırlanırken ülke düzeyinde iktidar partisinden muhalefet partilerine ve her türden siyasi eğilime dek her kesimde birtakım hesaplar ve yönelişler kendini hissettiriyor. İzmir mitingiyle güncelleşen Türk-İş ve işçi hareketi, şimdi de bir yönetim mücadelesi süreci içinde kamuoyunda yer işgal edecek. Bu konunun kamuoyunda ne ölçüde yer işgal edeceği ise birçok etkene bağlı. Daha şimdiden şunu söylemek bir kehanet olmayacaktır: Eğer Türk-İş içinde bugün söylenegelen "mücadele" şimdiye dek işçi hareketinin yabancısı olmadığı bir seçim mücadelesi halinde geçecekse, her bakımdan olağan gelişmelerle dolu günler yaşanacak demektir. Yok bu "mücadele", kendilerini "muhalif" ilan edenlerin salt bir yönetim mücadelesi olarak değil de, konumlarının gereği olarak verecekleri geniş kapsamlı bir mücadele biçiminde olacaksa, o zaman işçi hareketi önümüzdeki dönemde kamuoyunu gerçekten işgal edecektir. Birinci durumda sınırlı bir çevreyi (ve Türk-İş üyesi tüm işçileri bile değil), ama ikinci durumda tüm kamuoyunu...

Fiili Durumlar Yeni Uyarlanmalar

1980 sonrasında toplum, kimilerinin hayal bile edemediği değişik bir kılıfa, kılığa ve düzene sokuldu. Geçmişteki her türlü kötülüğün sebebi olarak görülen durum ve kurumlar belirli müeyyideler ve düzenlemelere tabi tutulur, yeni yasalar getirilirken, işçiler de geçmiştekinden farklı durumlarla ve seçeneklerle karşı karşıya kaldılar. En önemli kaygıları günlük geçimleri olan işçiler, giderek gerileyen yaşam ve çalışma koşullarının savunulması için, en ulaşılabilir örgütlerin, yine de sendikaları olduğunu gördüler. Sonunda yine toplu sözleşmeler imzalanacaktı ve bunun için bir sendikaya ihtiyaç vardı. Gerçekler kendini dayattı ve en ileri işçiler de dahil olmak üzere, gönülsüz olsalar da, işçiler, toplu sözleşme imzalayabilecek sendikalarda toplanmaya başladılar. Böylece işçiler kendiliklerinden yasal dayatmalar ve seçeneksizlikten, fiili bir sendikal birlik oluşturdular. Başka konfederasyonların ve bağımsız sendikaların varlığıyla birlikte bu sendikal birlik, geçmişteki niceliklerle karşılaştırılmayacak ölçüde, kendini Türk-İş bünyesinde oluşturmuş oldu. Yaşanan dönemin genel bir bilinç gerilemesine yol açmasının ürünü de olarak sendikasız işçi sayısının artması gerçeği karşısında, sendikalı işçilerin geçmişe kıyasla oransal ağırlığı iyice Türk-İş'e kaydı.

Azgelişmiş ülkelerin yabancısı olmadığı yoğun işsizlik, 24 Ocak kararlarının mantığı gereği ve ilgili uygulamalarıyla Türkiye'de daha da arttı. Bir yandan tekelleşme ve bir yandan kapısına kilit vurulan fabrikalar, işyerleri. Aylarca ücret alamayan işçiler ve sonunda işsiz kalmalar. Adı ve biçimi ne olursa olsun, tensikat. İşte bu, tezgah başındaki işçinin bu dönemde en çarpıcı biçimde gözlemlediği ya da bizzat teninde hissettiği bir olgu oldu. İş bulamama korkusu bir yana, işsiz kalma korkusu, işçilerin başında her zamankinden daha fazla olarak bir Demokles kılıcı gibi asılı kaldı. Yeni sendikalar yasasının yürürlüğe girmesinden önce işçiler verilenle yetinmek durumundaydılar. Ama işten çıkarmanın serbestleşmesinden sonra artık başka dinamikler de işleyişe geçti ve dönemden daha da güçlenmiş biçimde çıkan işverenler karşısında işçiler güçsüzlüklerini daha çok hissetmeye başladılar. Gerilemiş bilinç düzeyi ve işsiz kalma korkusu bu dönemde işçi hareketine damgasını vurdu. Ama toplu sözleşme imzalayabilecek sendikalarda toplanma olayı ve yeni sendikalar yasasının yürürlüğe girmesi, sıkıyönetimlerin sona ererek grev ve gösteri vb. üzerindeki yasakların kalkması, işçiler arasında nisbi bir canlanmaya yol verdi.

Gerilemiş bilinç düzeyi veri alındığında, hoşnutsuzluklar doğal olarak kendini ekonomik talepler doğrultusunda hissettirdi. Gerçek ücretler neredeyse on yıl öncesinin düzeyine düşmüşken, işçiler de sendikal alanda sorunlarına çözüm bulmaya yöneldiler. Bu yöneliş esas olarak yaşam koşullarının savunulması veya daha da geriletilmemesi amacını taşımakla birlikte, kendi içinde başka özellikler de taşıyordu. Çünkü bir yandan pek çok işkolunda geçmiştekinden farklı olarak bir sendikal rekabet ortamından çok, büyük sendikalarda bir araya gelmiş işçilerin yaşamsal beklentileri sözkonusuydu ve öte yandan Türk-İş içinde olmayıp daha aktif bir sendikal hareket içinde yer almış işçilerin fiili katılımı, işçilerin iyice acilleşen ekonomik talepleriyle birleşince, Türk-İş'te için için bir kıpırdanışın unsurlarından biri oldu. Bu da kendi payına Türk-İş'te birtakım "çatlak" seslerin çıkmasına katkıda bulundu; gerek Türk-İş içinde, gerekse Türk-İş'e dışardan yaklaşımlarda birtakım uyarlamalarla kaynaklık etti.

Yukarıdakiler ve Aşağıdakiler

Türk-İş'in geçmişteki ve de bugünkü durumu, bir gerçeğin anlaşılması için herhalde en güzel örneklerden biridir, bir yanda ülkenin en büyük işçi kuruluşu ve öte yandan üyelerinin en yaşamsal taleplerinin yerine getirilemeyişi. Bir yanda 24 Ocak kararları ve işçi haklarına yönelik bilumum kısıtlamalar ve bunlardan sızlanmalar, bir yandan hükümete bakan vermeler. Bu, ne yalnızca Türkiye'ye ne de yalnızca Türk-İş'e özgü bir durumdur. Sendikaların birer düzen kurumu olabildikleri, işçi kuruluşu olsalar bile işçilerin haklarını savunmayıp bu hakların gaspedilmesinin araçları haline gelebildikleri, devlete bağımlılaşabildikleri, reformizmin kaleleri haline gelebildikleri, hatta faşist uygulamaların bile araçları haline gelebildikeri bir gerçektir. "Sarı sendika" ve benzeri kavramlar boşuna yaratılmış değildir. Amerikan sendikacılığının bizdeki muadili, "partilerüstü politika"nın yılmaz savunucusu, anlayışlı, uzlaşmacı ve diyalogperver Türk-İş, işçilerin omuzlarına basarak yükselen ve iktidarlarla sarmalanan konfederasonlara en güzel örneklerden biri oldu.

Türk-İş bir konfederasyon olmakla görece bağımsız bir konum arzetmekle birlikte, sonuç olarak bir sendikalar topluluğudur. Bu ise, Türk-İş deyince, tepedeki birkaç konfederasyon yöneticisinin değil, birtakım kurullar aracılığıyla yönetimde temsil edilenler başta olmak üzere üyesi bütün sendikaların anlaşılmasını gerektirir. Türk-İş'e yönelik değerlendirmelerden bu sendikalar da paylarına düşeni alırlar; aynı şey tersi için de geçerlidir. Tabii ki tüm Türk-İş üyesi sendikalar birbirinin aynı değildir; ama zaten aslolan, ortak yanlarıdır. Bu ortak yanlar içinde en önemlisi ise sendikal anlayıştır. Bu anlayış, özetle ve basitçe, sendikanın işçilerin üstünde, bir devlet dairesi gibi işçiye "hizmet veren" "profesyonel sendikacılar" ve mevzuat memurları topluluğundan oluştuğu anlayışıdır. Sendikacılar adeta birer lobicidirler. İşçi aidatlarınca ödenen maaşları karşılığında onlar işçilerin sorunlarını "çözmek" için, duruma göre gider işverenlerle diyalog kurarlar, bakanlarla diyalog kurarlar, pazarlıklar ve kulisler yaparlar, prosedürleri takip ederler ve sonunda gelip işçiye "işte senin sorununu şöyle şöyle çözdüm" derler. Buldukları her çözüm, mevcut koşullardaki "en iyi çözüm"dür ve bu çözümün kabul edilmemesi işçilerin "aleyhine olur". İşçilere "en iyi hizmeti"i verecek ekip ise, her türlü ayakoyunu ve kulis, karalama, yıpratma, kongre oyunları vb. ile "hazırlanan" delegelerin oylarıyla gayet "demokratik" bir biçimde seçilir. Bu kişileri de en iyi bilenlerin sendikacılar olduğunu, mevcut yönetime muhalif olup, genel başkanlığa adaylığını açıklamış olan Cevdet Selvi'nin sözleri gayet iyi sergilemektedir. Genel Kurula bir hayli zaman varken başkanlığa aday olduğunu neden açıkladığı yolundaki bir soruya Petrol-İş Genel Başkanı Cevdet Selvi şu yanıtı veriyor: "Biz elbette, belirli otel köşelerinde belirli kişilerle anlaşarak Türk-İş yönetimine gelmeyi... düşünmedik. Çünkü bizim amacımız, Türk-İş yönetimine gelmek değil. Türk-İş yönetimine gelmek bizim için araç, amacımız ise en iyi hizmeti verebilmektir... Bundan rahatsız olanlar var tabii. İşçi, eğer şimdiden hazırlanıp gelirse, Ankara'da Türk-İş Genel Kuruluna bir ay kala seminer adı altında yapılan toplantılarda, iki üç sendika başkanının kendi aralarında yaptıkları ittifakla o hazırlanarak gelen işçileri istedikleri gibi yönlendiremeyecekleri için erken söyledik. Acaba bunu söylerken çok mu acele ettik? Şu kadar yıllık sendikacıyız. Bize zararı olmaz diye düşünmedik mi?" (Gün, s.14, vurgular bize ait)

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız sendikal anlayış, değişik sendikalarda değişik tonlarda gözlenebilir bir olgudur. İşçiler sendikalarına sahip çıkmadıkça, kendi bağırlarında ses bulan farklı görüş ve düşünceleri sendikalarında yansımadıkça, demokratizm değil bürokratizm geleneği hüküm sürdükçe, yönetime muhalif eğilimler tasfiye yoluna gidildikçe, muhalif eğilimler de aynı yöntemleri benimsedikçe, her düzeydeki işçi örgütü için olduğu gibi, sendikalar da işçilerin gerçek çıkarları için mücadele eden kuruluşlar olmaktan uzaklaşırlar. Yozlamaya daha da açık hale gelirler. Sendikaya bakışta en ince çarpıtıcı yaklaşım da, herhalde sendikayı birtakım yukardakilerin birtakım aşağıdakilere hizmet götürdüğü bir kurum olarak gören yaklaşımdır. Bu, sendikaların tarihsel olarak işçi hareketinin içinden çıktığını ve patronlara karşı tek tek mücadelede başarısız kalmaya mahkum işçilerin buldukları bir mücadele örgütü olduğunu gözardı eden bir yaklaşımdır.

Toplumsal Muhalefet ve Sendikal Muhalefet

Gerçek yaşam türlü cilvelerle doludur. On altı yıl aradan sonra kitlesel bir işçi mitingi düzenlemek zorunda kalan Türk-İş'in karşı karşıya kaldığı da bu tür cilvelerdendi. İzmir mitinginin, dipten gelen dalgaya yönetim kademelerinin sessiz kalamadığından kaynaklandığı hemen herkesin teslim ettiği bir gerçek. Ama bu mitingin yasak savmacı yanı da gün geçtikçe daha da belirginleşiyor. İzmir mitinginin, hoşnutsuz işçilerin seslerini duyurduğu bir gösteri olduğu ne kadar gerçekse, aradan geçen zamanda bu mitingin yankısından başka birşeyin kalmamakta olduğu da o kadar gerçektir. Bu miting, işçi haklarına yönelik saldırılara karşı çıkmak, işçilerin acil taleplerini savunmak doğrultusunda bir dizi adımın bir parçası olmayacaksa eğer, bir örnek oluşturmayacaksa, kendi değerinden de birşeyler yitirecek, başka şeylerin yanısıra, toplumsal muhalefetin göstergelerinden biri olarak kalacaktır.

Bugün sendikalardaki ve özel olarak Türk-İş'teki durum, politik düzlemdeki durumla benzerlikler göstermektedir. Genelde toplumsal muhalefet kendini hissettirmekte ama etkili bir düzeye sıçrayamamaktadır. Türk-İş'teki muhalif unsurların da durumu bundan farklı değildir. Sendikal muhalefet, genel olarak konfederasyon üst yönetimine ya da yöneticilerine karşı çıkmakta, bunu da farklı farklı açılardan yapmakta. Giderek, adeta konfederasyon üst yönetimi değişmediği takdirde pek fazla da birşey yapılamayacağı sezdirilmekte, konfederasyon üst yönetiminin değişmesi, neredeyse en önemli hedef haline gelmekte. Kitlelerin politik düzlemde yöneldikleri "sosyal demokrat" mu-

halefet de benzer toptancı yaklaşımlar içinde. İktidarı eleştirmeler, yasaları eleştirmeler, iç hesaplaşmalar, emekçiden yana olunduğuna dair beyanatlar ama mevcut durumu bir nezbe olsun değiştirmek için pratik adımlar atmamak, buna parlamento aritmetiği, yasalar vb. ile özürler bulmak.

Bugün işçi hareketinin önünü tıkayan her türlü engelin aşılmasında ve sendikal düzeyde işçi aleyhine olan düzenleme ve uygulamaların ortadan kaldırılmaında tabii ki esas sorumluluk işçilere ve onların kuruluşlarına düşer. Bu bakımdan sendikalara büyük bir görev düştüğü açıktır. Ama bugün işçilerin elini kolunu bağlar gözüken neredeyse herşeyde, en büyük işçi kuruluşu olarak Türk-İş'in şu ya da bu ölçüde payı olduğu da bir gerçektir. Bu durumdan da üç-beş kişinin karalanmasıyla çıkılamaz. Türk-İş'in mücadeleci değil, uzlaşmacı olduğundan söz edip muhaliflerin yönetime gelmesiyle bu uzlaşmacılığının sona ereceğini düşünmek,abesle iştigal olur. Bu, tıpkı "sosyal demokrat"ların iktidara gelmeleriyle emekçilerin sorunlarının hallolacağını düşünmeye benzer. Sorunun özü, Türk-İş'in, işçi haklarının kararlı savunucusu olup olmadığı veya olup olamayacağıdır. Geçmişte ve halihazırda Türk-İş'in böyle bir savunucu olmadığı açığa çıkmıştır ve çıkmaktadır. Kararlı savuncu haline gelip gelmeyeceği konusundaysa olumlu düşünmek için elle tutulur veriler yok gibidir. Muhalifler, cepheden tavır aldıklarını ilan ederek, böyle bir olasılığa dikkat çekmektedirler.Ama inandırıcı oldukları söylenebilir mi? Muhaliflerin hepsinin aynı anlayışlar ve eğilimler taşımadıkları, sorunlara değişik çerçevelerden yaklaştıkları bir gerçek ve bu da doğal. Ama aynı ölçüde doğal olarak sorulması gereken de, karşı çıktıkları anlayıştan kendilerini ayırdeden bir öğenin, yani mücadeleciliğin, "hak verilmez alınır" yaklaşımı ve pratiğinin kendilerinde olup olmadığıdır. Muhaliflerin neredeyse bütününün bugüne kadarki pratikleri ne yazık ki işçilerin acil ve demok ratik taleplerini yükseltecek, bunları işçilerin en geniş katılımıyla toplumun gündemine getirecek, bununla koşut olarak işçilerin gerilemiş bilinç düzeyini aşmaya katkıda bulunacak, sendika içi demokrasiyi geliştirecek doğrultuda değildir.

Sonuç

İşçilerin hoşnutsuz oldukları ve hoşnutsuzluklarının her geçen gün daha da arttığı bir gerçektir. Bu hoşnutsuzluklar nasıl aşılacaktır; ya da nasıl kanalize edilecektir? İşte Türk-İş içindeki ve genel olarak sendikalardaki sorunun özü budur. Geçmiştekinden çok daha gerilere götürülmüş olan işçi hakları nasıl ilerletilecektir? Sendikal örgütlenmeye getirilen fiili ve yasal engeller nasıl aşılacaktır? Son tahlilde işçilerin dayanışmasını kırmayı amaçlayan içi boşaltılmış grev, nasıl yeniden işçilerin elindeki en güçlü ekonomik mücadele aracı haline gelecektir?

Bütün bunlara Türk-İş yönetiminin çözüm aramak bir yana, bunları kendine sorun bile etmediği, koparılan fırtınanın gözleri alamayacağı kadar gün gibi ortadadır. Türk-İş yönetimine "muhalif" olanların ise, değişik tonlarda olmakla birlikte, hiçbir sistemli yaklaşımları yoktur. Üstelik, sendikal anlayış konusunda da, yine aralarında farklar olmakla birlikte, radikal olmak bir yana kesin çizgilerle ayırdedilebilecek değişik bir tutumları da yoktur. Gerek sendikaları içindeki işleyişte, gerekse işçi haklarının savunulmasında kullandıkları yöntemler bakımından da fazlasıyla "demokratik" ve fazlasıyla "mücadeleci" olduklarını kanıtlayacak verilerden de yoksundurlar. Hele geçmişlerinde tasfiyeden başka pratikleri olmayanların demokrasiden söz etmeye hiç mi hiç haklarıyoktur. Bugün uzlaşmacılığa karşı çıkanların, yarın "sosyal demokrat" bir iktidarla sarmaşması hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

"Hak Verilmez Alınır"

Bugün toplumsal muhalefetin başını çekmeye çalışan gerek sağdan, gerekse "sosyal demokrat" kanattan partiler ve politik eğilimlerin, genel olarak yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve demokratik açılımlar için uğraş vermek bir yana, kendi içlerinde hesaplaşmalara düşmüş oldukları bir gerçektir. Sözleri ve demeçleri bunun tersi gibi gözükse de durum budur. Türk-İş içinde de, hele kongre yılı olmasının getirdiği özellikten de ötürü, durum bunun aynıdır. Açıkça herkes sözbirliği etmişçesine, herşeyi getirip yasalara bağlamakta, hatta yasalar engelinden de öte, bir anayasa engeli gündemin baş köşesine oturtulmaktadır. Tipik kaçak güreşçi tavrını andıran bu tutum, soldan kimi aklıevvellerce de sergilenmekte, en yaşamsal haklar için mücadele yerine, büyük hedefler imajı altında, ne yapacaklarını bilemeyen geniş kitleler ve emekçiler çaresiz bırakılmaktadır.

Ne politik düzlemdeki tavırlar ve muhalefetler, ne de sendikal düzlemdekiler önemsiz görülebilir. Bunların, özünde geniş kitlelerin ve emekçilerin hoşnutsuzluklarından kaynaklandığı gözlerden uzak tutulmamalıdır. Türk-İş içindeki muhalefet de işçilerin acil ve demokratik talepleri çerçevesine oturmadıkça, savsaklamacı ve ertelemeci yaklaşımlardan kurtulmadıkça, işçilerin sendikalarına sahip çıkması dinamiğini ilerletmedikçe, demokrasiyi yaygınlaştırmak istediğini pratikte kanıtlayamadıkça, kongreci bir muhalefet olmaktan öteye gidemeyecektir. Bu oranda da kendi çabalarının ürünü olarak değil, tepedekilerin gerçek yüzleri iyice açığa çıktığı için ancak yönetimi "alabilecektir".

Bugün "sendikacılar"dan beklenen, ne yeniden sendikaları kayyımlara teslim etmektir, ne mahkeme sonucu bile beklenmeden fiili bir kapatma altındaki DİSK'in kayyım elinde kalmasına suskun kalmaktır, ne de işçilerin hakları için bilinmeyen gelecekleri düşlemektir. Onlardan beklenen, tarih öncesinde kalmış gibi gözüken bir Kavel grevcilerinin, eski 274-275 sayılı yasalarda bir zamanlar yapılması istenen değişikliklerin anılarını unutmamalarıdır.

Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi ve Mücadeleleri (I)

1923'e kadar olan işçi hareketleri: 17. yy.da Avrupa'da kapitalizme geçildikten sonra, hızlı bir gelişme gösteren Avrupa kapitalizmi kendisine hammadde kaynakları sağlayacak yeni sömürgeler elde etmek ve ürettiklerini satmak için pazarlara sahip olmak zorunda idi. 1850'li yıllara kadar yaratılan yeni iktisadi ve siyasi koşullar Avrupalı kapitalistlerin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkisini gittikçe artırdı. 1839 yılındaki Tanzimat Fermanınından sonra bu gelişme Avrupa sermayesinin çıkarları doğrultusunda hız kazandı ve ülke, Avrupa'nın hammadde ihtiyacını karşılayan bir sömürge durumuna geldi. Sosyo-ekonomik, politik ve mâli hükümler yabancı sermayedarların Osmanlı İmparatorluğunun boyundurukları altına alınmasını sağladı. Yabancı kapitalistler demiryolu, liman, elektrik, su, havagazı, tramvay gibi alt yapı yatırımlarını gerçekleştirdiler. Bu yatırımlar özellikle 1856 yılından sonra hız kazandı. Buralarda büyük miktarda işçi bir araya geldi. Osmanlı İmparatorluğunda sermaye biriktirebilen kişilerin sanayiye yönelmeleri yerine yabancı sermayeyle işbirliğine girmeyi yeğledikleri gözlendi. Bundan dolayı işçi yoğunluğunun yüksek olduğu fabrikalar, ya devlet kuruluşları ya da yabancı sermaye yatırımları oldu.

Çalışma Koşulları ve Ücretler: Osmanlı İmparatorluğu'nda işçilerle patronlar arasındaki ilişkileri düzenleyen yasalar son derece yetersiz ve sınırlıydı. Yürürlükte olan *"Mecelle"*ye göre, işçilere *"Ecir"* deniyor ve *"ecir nefsini kiraya veren kimsedir"* diye tanımlanıyordu. *Çalışma süresi gün doğumundan gün batımına kadardı.* 1845 tarihli Polis Nizamnamesinin bir maddesine göre, polisin görevlerinden birisi, işini gücünü terkeden ve çalışmayı durduran işçilerin her türlü kötü faaliyetlerini önlemekti. Bu koşullar altında ücretler son derece düşük, çalışma koşulları dayanılmaz derecede kötüydü. Özellikle 1850'lerden sonra dokuma sanayiinde kadın ve çocuk emeği yaygın bir şekilde sömürülüyordu. İşçilerin ücretleri seyrek olarak para şeklinde ödeniyordu, hastalanmaları veya iş kazası geçirmeleri halinde hiçbir güvenceleri yoktu. Tazminat ödenmeden işten çıkarılıyorlardı. Yan ücreti oluşturan fiziki ve toplumsal ihtiyaçlar listesinde, toplumsal ihtiyaçlar bölümü hiç yer almıyordu. İşçiler birer yük hayvanı gibi sadece fiziki ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılayacakları bir ücretle çalıştırılıyorlardı.

Eldeki yetersiz verilere göre, Gümüşgerdan'da 1847 yılında istihdam edilmekte olan işçilere ayda 60-80 kuruş arası bir ödeme yapılıyordu; gene aynı yıl Filibe'deki dokuma fabrikasında çalışan işçilerin yıllık geliri ise 600-800 kuruş arasında değişmekteydi. Ergani Bakır Madenlerinde çalışan işçilerin yevmiyeleri ise 50 yılda ancak 2 kuruş artmıştı. 1849'da 4 kuruş olan olan yevmiye, 1899'da 6 kuruş olmuştur.

Bu dönemde bir işçinin yevmiyesiyle 5 kilo un veya 2 kilo et alınabiliyordu. Tüm bunlara karşın bu dönem işçi hareketlerinde örgütsüzlük ve zayıflık görülüyordu. Özellikle işçi sınıfının yoğunlaşmamış olması, sınıf bilincinin yeterince oluşmaması, ülkenin tarımsal ağırlıklı nüfus yapısı, azgelişmiş sanayisi, okuma-yazma düzeyinin çok düşük olması, toplumcu düşüncenin yerleşmemiş olması, buna karşın despotizmin (baskıcı rejimin) yerleşikliği ve özellikle 1878'den sonra en yoğun dönemini yaşaması, işçi hareketlerindeki zayıflığın nedenlerini taşıyordu. Bu yıllarda 1872'den 1907'ye kadar geçen 36 yılda sadece 50 grev olmuştur.

(1872-1907) İşçi Örgütlenmesi: Tüzel düzeyde bu dönem boyunca 1908'e kadar, işçilerin derneklerde örgütlenmeleri, sendika kurmaları yasaktı. 1845 tarihli Polis Nizamnamesi ve 1876 Anayasası'nda örgütlenme hakkı konusunda her hangi bir madde yoktu. Özellikle 1878'den sonra Abdülhamit'in baskıcı döneminde ticari şirketlerden dahi kuşkulanılmıştır. Ve hatta 3-5 kişinin bir araya gelmesinin engellendiği bir dönem yaşanmıştır. Bunca baskıya karşın 1860'lardan sonra işçi hareketlerine yönelik örgütlenmeler olmuştur. Bu örgütlerden bazıları hayır dernekleri tipinde, ya da yardımlaşma ve tekaüt sandıkları şeklindeydi. Bunlardan başka işçilerin kendi kurduğu, ekonomik, toplumsal hak ve çıkarlarını korumayı üstlenen, bu konuda mücadele veren örgütler de vardı. İstanbul'da bilinen ilk gerçek işçi kuruluşunun, 1895'te gizlice kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti olduğu kabul edilmektedir. Bu örgüt 4000 kadar işçinin çalıştığı, savaş sanayii fabrikaları işçilerince İstanbul Tophane'de kurulmuştur. Bir yandan işçileri örgütlemeye çalışırken, öte yandan varolan baskıya karşı halkı ayaklanmaya çağıran örgüt, bu nitelikleriyle

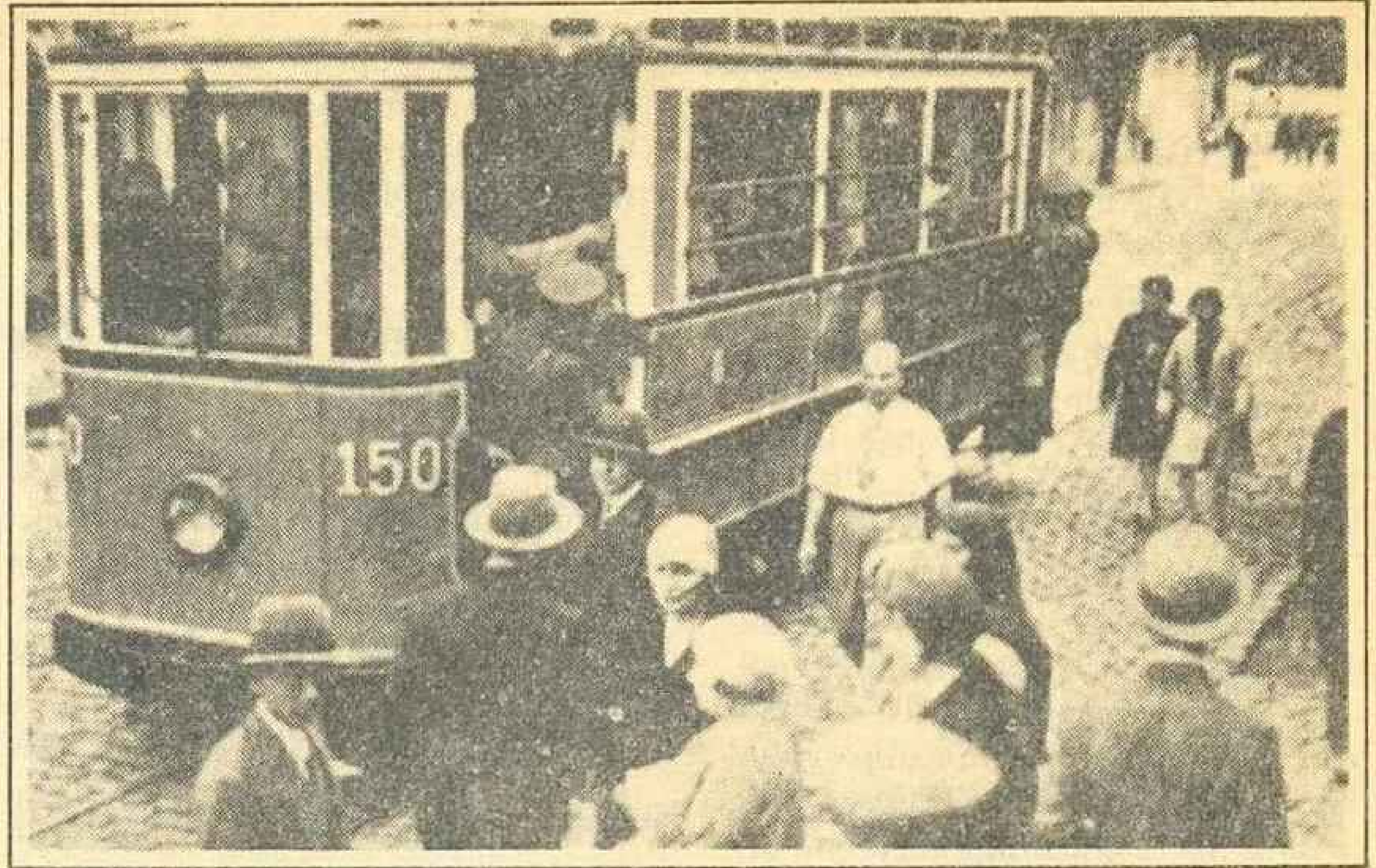

1910'da tramvay işçileri grevi

yarı sendikal, yarı siyasal bir dernekti. Bir yıllık faaliyetten sonra kurucular yakalanıp, sürgüne gönderilmiş ve dernek dağıtılmıştır. Daha sonra İstanbul'a dönebilen kurucular tarafından dernek tekrar 1901-1902 yıllarında faaliyete başlamış, fakat yine dernek önderleri yakalanıp faaliyetleri durdurulmuştur.

II. Meşrutiyetin İlanı ve 1908 İşçi Hareketleri: 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle Osmanlı işçi hareketlerinde ve toplumcu düşünce tarihinde yeni bir dönüm noktası başlamıştır. Yeni dönemin "adalet, meşveret (danışma-kurul-meclis), musavat, (eşitlik), hürriyet ve uhuvvet (kardeşlik)" vb. sloganlar işçileri etkilemiş, 1908 yılının ağustos ve eylül aylarından başlayarak grevlerin artmasına olanak vermiştir. II. Meşrutiyetin getirdiği hürriyet havası işçi hareketlerinde bir patlamaya neden olmuş, Osmanlı İmparatorluğunda bu patlamalar ve grevler önemli bir toplumsal, ekonomik ve siyasi olaylar olmuştur. Benzeri bir olguya o denli kısa bir dönem içinde, ülkemizde bir daha rastlanmamıştır. 1908'in *"ihtilal olaylarına"* bakınca bütün ülkelerin işçisiyle birlikte bir yürüyüşe kalktığı izlenimi edinilmektedir. Bu dönemdeki işçi hareketleri, artık, ücretleri aynı düzeyde tutmak, birikmiş ücretleri almak için değil, daha çok; ücretlerin artırılması, sendika kurma özgürlüğünün tanınması, çalışma koşullarının düzeltilmesi, gibi isteklerle yeni bir boyut kazanmıştır.

Grevlerin çoğunun yabancı sermayenin egemenliği altındaki işyerlerinde, işletme ve işkollarında örgütlenmesi, yabancı sermayenin ve yabancı ülke diplomatik temsilcilerinin, grevlere karşı birlikte hareket etmelerine yol açmıştır. Nitekim yabancılar bir yandan grev olaylarının önüne geçilmesi için iktidardaki İttihat ve Terakki'ye baskı yaparken, öte yandan grevi düzenleyecek, *"zapt-u rapt altına"* alacak bir tüzel belge hazırlatmış ve bunu İttihat ve Terakki iktidarına kabul ettirmiştir. Böylece emperyalizmin Osmanlı yasama gücü üzerindeki etkisi somutlaşmıştır. 8 Ekim 1908'de emperyalizmin baskısı sonucu "Tatil-i Eşgal Cemiyetleri hakkında kanun-i muvakkat"ı vekiller heyeti kararıyla yürürlüğe girmiştir. Bütün bu baskılar işçi hareketlerinin yoğunluğunun azalmasına neden olduysa da, işçi sınıfı mücadeleyi elden bırakmamış, haklarını yeniden elde etmek için karşı koymuş, İttihat ve Terakki'nin baskıcı rejiminin ağırlaştığı yıllarda, 13 Nisan 1909'da meydana gelen 31 Mart olaylarından yararlanarak kanunlaştırılan Tatil-i Eşgal Kanunu'na ve yine aynı yıl içinde çıkarılan Cemiyetler Kanununun önleyici maddelerine rağmen işçi hareketleri daha sert ve kararlı olarak devam etti. Bu anlamda, 1909 yılı Haziran ayında Selanik'te yapılan işçi mitingi dikkate değer bir örnektir. Beş binden fazla işçi Meclis'de görüşülen bu kanunları protesto etmek amacıyla toplandı ve sendikalı-sendikasız tüm işçilerin haklarının korunması, kurulduklarında yararı ortaya çıkacak olan işçi örgütlerinin kurulması için de çağrıda bulundu.

Tramvay grevi dolayısıyla meydana gelen izdaham

1908 İşçi Hareketleri, Grevler ve Genel Özellikleri: Daha sonraki dönemlerin ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmelerin kökenlerini, ilk işaretlerini taşıyan II. Meşrutiyet günlerinde, işçi-işveren ilişkilerinde de ilginç gelişmelere tanık olunmuştur. Gerçekten II. Meşrutiyet'in ilk dönemleri özel bir öneme sahiptir. Bu dönem grevlerinde grevcilerin istekleri, grevlerin başlatılması, yönetimi ve sonuçlandırılması, işveren ve yöneticilerin grevler karşısındaki tutumu, ayrı bir inceleme konusu olacak niteliktedir. Ekonomik ve toplumsal yaşamı büyük ölçüde denetimleri altında bulunduran emperyalist güçler, gelişen işçi hareketlerinden doğrudan doğruya etkilenmektedirler. İşçi hareketlerinin kendiliğinden gelişimi örgütlenme aşamasına geldiğinde, karşıt güçler tedirgin olmakta ve bu girişimleri bastırmak için kanlı yollara başvurmaktan çekinmemişlerdir. Hükümetin grevlere tepkisi bir yandan kolluk güçleri aracılığıyla gerekli önlemlerin alınması, öbür yandan başkalarının çalışmasını önleyen grevci işçilerin tutuklanması ya da haklarını elde etmek için gösteri yapan işçi topluluklarının polis ve asker aracılığıyla dağıtılması biçiminde olmuştur. Örneğin Ereğli şirketi ocaklarında,işçilerle polisler arasında çatışmalar olmuş, maden işçilerinin grevinin büyümesi sonucu, Taşköprü Gambotuyla bir bölük asker İstanbul'dan Zonguldak'a gönderilmiş ve grev kırılmıştır. Yine İstanbul rıhtım hamalları grevinde, Yedikule şimendifer işçilerinin grevinde, Kazlıçeşme Debbağhane işçilerinin grevinde, grev sırasında grev kırıcılığı yapmak isteyenlere engel olmak isteyen grevci işçiler tutuklanmıştır. 8 kuruş ücret karşılığında günde 14 saat çalıştırılan şirket-i hayriye işçileri grevinde, barışçı girişimlerin sürüncemede kalması sonucu işçiler önce Babıali'de bir gösteri yapmış ve sonra şirket önünde toplanmışlar, fakat polis ve asker aracılığıyla dağıtılmak istenen toplulukla kolluk güçleri arasında çatışma çıkmış birkaç kişi yaralanmıştır. Yine Aydın şimendifer işçileri grevinde, asker ve grevci işçiler arasında kavgalar olmuş bir işçi ölmüştür.

1908 grevleri gerek hazırlama, gerek uygulama ve yürütme yönlerinden "kendiliğindenci" nitelik taşıyan eylemlerdi. Grevler sırasında zaman zaman işçiler arasında geçici

nitelikte birleşmeler olmuş ya da bazı grevlerde eylemi yürüten doğal işçi komiteleri ya da önderler belirmiş ise de, 1908 grevlerinin genelde örgütsüz eylemler olduğu söylenebilir.

Özet olarak, gerek yerli ve yabancı sermayeli, gerekse kamusal ve özel kesim işyerlerinde gerçekleştirilen 1908 Ağustos-Eylül grevleri, temelde yıllardır katlanılan son derece kötü çalışma koşullarına karşı göreli siyasal özgürlük ortamından yararlanılarak barışçı girişimlerde bulunduktan sonra başvurulan, genelde örgütsüz ve ekonomik nitelikli kendiliğindenci yapıya sahip eylemlerdi denebilir. Ticaret yaşamını, ulaşım ve taşımacılığı geçmişte alışılmadık ölçüde etkileyen grevlere tepki olarak geçici yasanın çıkarılmış olması ve baskıcı rejimin olaylara müdahale yönteminin etkisi sonucu grevlerin büyümesi önlenmiştir.

1909-1915 Dönemi İşçi Hareketi: 1913'te İttihat ve Terakki diktatörlüğü kurulana dek grevler düzenlenmiş, işçi örgütleri kurulmuş ve birçok gösteri yürüyüşleri gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde 38 grev düzenlenmiştir. Tüzel düzenlemeler sonucu grevlerin çoğunun yasa kapsamı dışında kalan şirketlerin bulunduğu dokuma, gıda sanayii ve madencilik işkollarında yapıldığını görüyoruz. Bu dönem grevleri de bir çok bakımdan 1908 grevlerini andırıyor. Grevci isteklerin arasında ücretlerin artırılması, çalışma süresinin 10 saate indirilmesi, işçi sendikasının ya da derneğinin işverence tanınması, kadın ve çocuk işçilerin sanayide çalıştırılmasının yasaklanması, iş kazalarına karşı sosyal güvenlik önlemleri getirilmesi gibi istemler yer almaktadır. Bu arada haksız işten çıkartılmaya karşı da bir grev örgütlenmiştir. Bu dönem grevlerinin bazıları, oldukça uzun sürmüştür. Örneğin, Kazlıçeşme Debbağhane işçileri grevi 17 Haziran 1910'dan 1 Ağustos 1910'a kadar birbuçuk ay sürmüştür. Birçok grevde işçiler ulusal farklılıkların üstesinden gelmiş ve Bulgar, Ermeni, Rum, Türk ve diğer uluslardan işçiler işverene karşı birlikte mücadele vermişlerdir. Buna karşı yabancı ve yerli sermaye sahipleri de grevlere karşı işbirliği yapmış ve işçi örgütlerine karşı tavırları reddedici ve olumsuz olmuştur.

Bu dönemin işçi hareketi sosyalist hareketle karşılaştığı ve birlikte ilk eylemlerini yaptığı dönem olması açısından önemlidir. 1908-1913 arası, işçi ve sosyalist hareketin ilk canlılık dönemi olmuştur.

1909-1919 Arası İşçi Örgütlenmeleri ve Sosyalist Hareketle Olan İlişkisi: Bu yıllarda işçiler hızlı ve yoğun bir şekilde örgütlenmiş, 1908'den sonra canlılık kazanan işçi hareketleri ve örgütlenmesi, daha önceki dönemlerde görülmemiş biçimde gelişmiştir. Hemen hemen sanayinin ve ticaretin yapıldığı her kentte Avrupa'yla ithalat, ihracat ilişkilerinin yapıldığı limanlarda örgütlenmiştir. 1908 sonrası işçi örgütlenmesi sosyalist hareketinde yaygınlaştığı Rumeli ve Balkanlarda, özellikle Selanik ve yöresinde geniş boyutlara ulaşmıştır. Bu dönem Osmanlı Sosyalist hareketinin "Altın Çağı" olarak adlandırılmaktadır. (1908-1912). Bu dönem sosyalist propagandanın iki önemli merkezi İstanbul ve Selanik olmuştur. Şüphesiz Edirne, İzmir, Bursa gibi diğer kentlerdeki sosyalist hareketin de işçi hareketlerine ve örgütlenmesine etkisi olmuştur, fakat etkinliği açısından zayıftır. İstanbul'da sosyalist düşünce, özellikle Hüseyin Hilmi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Vezesteni'nin yönetimindeki bir Rum teşkilatı olan "Toplumsal Araştırmalar Grubu" gibi örgütlerce yayılıyordu. Selanik'te ise sosyalist düşüncenin en aktif kesimi Bulgar ya da Yahudi topluluğunun üyeleri oluşturuyordu. Yanı başında Bulgaristan gibi önemli bir Marksist literatür kaynağı bulunan Selanik, bu dönemde İstanbul'dan daha ilerde, Osmanlı sosyalizminin gerçek merkezini oluşturuyordu denebilir. 8 Eylül 1910'da H. Hilmi başkanlığında kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası programında işçi örgütlenmesine yönelik birçok ilkeye yer vermiş ve görece olarak işçi hareketlerinde etkin olmuştur, H. Hilmi'nin çabalarıyla Tramvay, Deniz ulaşımı ve Anadolu -Bağdat demiryolu işçileri arasında, fırka öncülüğünde sendikalar kurulması çağrıları yapmış, bildiriler dağıtmıştır. Fakat Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın bu dönem çalışmaları istenilen düzeyde ve verimlilikte olmamıştır.

Bu yıllardaki örgütlü işçi sayısının 150 bin civarında olduğu söylenebilir. Selanik ve yöresindeki işçi hareketleri baskı altına alınmak istenirken İstanbul'da benzer baskılar yanında işçi sınıfının örgütlenme hareketi, İttihat ve Terakki'nin esnaf dernekleri üstünde fazlaca etkisi olduğundan, işçilerin bu tür esnaf dernekleri içinde örgütlenmesine gayret gösterilmiştir.

İşçi örgütlenmesi Balkanların karışması ve Balkan Harbi'nin başlamasıyla büyük ölçüde etkilenmiş ve dağılmıştır. Bu karışıklık ve dağınıklıktan yararlanan işverenler örgütlü işçilerin çoğunu işlerinden atmıştır. 1913'de Jön Türklerce yapılan Bâbıâli baskını ve hükümet darbesi sonucu, İttihat ve Terakki iktidara iyice yerleşmiş ve her türlü muhalefeti baskı altına almıştır. Bununla birlikte artan savaşlar işçi örgütlenmesinin durması ve işçilerin sessizliğe itilmeleri sonucunu da birlikte getirmiştir. Yine de bazı işçi örgütleri varlıklarını sürdürmüş ve İstanbul'da birtakım eylemleri örgütlemişlerdir. Balkan Savaşları ve I. Paylaşım Savaşı yılları işçi hareketinin sustuğu, sessizliğe büründüğü, ama yok olmadığı yıllardır.

Özetle, bu dönemde II. Meşrutiyet iktidarlarının baskıcı yöntemlerine, tüzel düzenlemelerin getirdiği yasak ve sınırlamalara karşın grevler, işçi sınıfının siyasal ve sendikal örgütlenmesi, önemli gelişmeler ve kazanımlar elde etmiştir. 1908'den sonra çıkarılmaya başlanan sosyalist eğilimli gazetelerin, İstanbul, Selanik ve İzmir gibi kentlerdeki işçi örgütlenmelerinde öncü rolü olmuş ve işçiler sosyalist nitelikli sendikalarda bir araya gelmişlerdir. 1908 grevlerinden ve sonraki işçi hareketlerinden destek ve güç alan sosyalist kişi ve grupların propagandaları artmış ve kitle örgütlenmeleri düzeyine gelmiştir. 1908'le birlikte sosyalizmin gündemde daha geniş bir yer alması, Aralık 1908 seçimlerinde 6 milletvekili ile Osmanlı parlamentosuna girmelerini sağlamıştır.Fakat, Şubat 1912 seçimlerinde sosyalistlerin tekrar parlamentoya girmeleri engellenmiştir.

1919-1923 Dönemi İşçi Hareketleri ve Örgütlenmesi: Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın verildiği bu yıllarda işçi sınıfı hareketi yeniden canlanmış, sosyalist hareketle daha sıkı ve işçi sınıfı hareketinin geleceğini etkileyen ilişkilere girmiştir. Bu dönemde yirmiye yakın grev olmuştur, bu grevlerde Türkiye Sosyalist Fırkası'nın örgütlenmesinin ve mali desteğinin rolü büyüktür. Türkiye

Sosyalist Fırkası'nın örgütlenmesinin temeli, H. Hilmi'nin sürgündeki yıllarını Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile iyi ilişkiler kurarak geçirmesi ve bu fırkanın desteğini sağlamasıydı. Bu bağlamda Türkiye Sosyalist Fırkası'nın maddi olanaklarının iyi olması ve grevlerde kişilere maddi destek olarak grevin uzun ve etkili olabimesi de T.S.F.'nın işçi sınıfı içinde taban kazanmasını getirmiştir.Fakat 1921 yılında T.S.F. gücünü yavaş yavaş kaybetmiş,bu fırkaya üye işçiler toplu olarak patronlar tarafından işten atılmışlardır. 20 Eylül 1920'deki T.S.F.'nın etkisinde olan Dersaadet Tramvay Şirketi grevinde altmış işçi birden işten atılmıştır. Patronlar işçi dernek ve sendikalarının karşısında kendi sarı sendikalarını kurmuş ve işçiden destek sağlayarak, işçi sınıfının sendikal hareketini bir ölçüde yavaşlatmıştır. Bu dönemde grevlerin ekonomik ve toplumsal nitelikleri yanında politik karakter taşıdığı ve politik bilincin artık işçi sınıfına yerleşmeye başladığını görüyoruz. Yabancı sermayeye karşı olan grevler genellikle politik bir cepheye bürünüyordu. Bu yıllarda grevlerin çoğu yabancı sermayeye karşı örgütlenmiş ve etkin olmuştur. Bu dönemde politik etkinliğini 1922'den sonra kaybeden T.S.F., sadece bir tabela partisi olarak kalmış ve 1923'de kurucusu ve gelişmesinde büyük katkısı ve emeği bulunan hatta fırkanın 1919'daki ilk kongresinde kendini ömür boyu başkan ilan ettiren H.Hilmi'nin hâlâ çözümlenemeyen ölümüyle de tarihteki yerini almış, fakat pratik yaşamdan silinmiştir.

1919-1923 İşçi Örgütlenmesi:

Bu dönemde 1908'den bu yana örgütlerini savaş yıllarına ve baskıcı rejimlere rağmen koruyabilmiş olan sendikalar, tekrardan toparlanmış ve eylemlerine canllık kazandırmışlardır. 22 Eylül 1919'da kurulan Türkiye İşçi Köylü Sosyalist Fırkası da kendi işçi örgütünü kurmuş (Türkiye İşçi Derneği) ve devlet fabrikalarındaki örgütlenmsine ağırlık vermiş, kısmen de başarılı olmuştur. Bu örgütlenmenin dışında, Rumların çoğunlukta bulunduğu örgütler de İstanbul'daki etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Bu örgütler Beynelmilel deniz İşçileri İttihadı, Beynelmilel Marangoz İşçiler İttihadı, Beynelmilel Bina İşçileri İttihadı olmak üzere Beynelmilel İşçi Birliği'ni oluşturuyorlardı. İstanbul'daki bu örgütlerden başka, İzmir, Edirne, Zonguldak, Eskişehir, Bursa, Konya, Adana gibi kentlerdeki işçi örgütleri de demiryolu taşımacılığı, madenler, tütün, gıda, dokuma, deniz taşımacılığı ve inşaat gibi işkollarında örgütlenmişlerdir.

Özetle:

1800'lerin başından 1923'e kadar geçen bu süre içinde bir işçi hareketi doğmuş, gelişmiş ve zamanımıza kadar uzanan sağlam temeller atmıştır. Bu yüz yılık zaman dilimi işçi sınıfı tarihi ve hareketleri açısından büyük önem taşımaktadır. İşçiler haklarını yabancı ve yerli sermayeye karşı korumak için mücadele etmiş, önceleri gösteri ve yürüyüşler yapmış ve grevlerle sürdürmüşlerdir. Bu süreç işçi sınıfına yeni kazanımlar sağlamış, mücadele içinde işçi sınıfı olgunlaşmıştır. Her eylem yeni bir deneyim olmuş ve eskilerinin sınanmasında yararlı olmuştur. Önceleri salt ekonomik ve toplumsal içerikte olan grev ve gösteriler, daha sonra politik karakterdeki eylemlere dönmüştür. İşçi sınıfı bu dönemde savaşa karşı olan tavrını da koymuş, savaş aleyhtarı gösteri ve yürüyüşler yapmıştır. Tüm bunlar Osmanlı işçi sınıfının toplumsal ve ekonomik bilincinin yanında, politik bilincinin de oluştuğunu ve yerleştiğini göstermektedir. 1908'den sonraki sosyalist partilere aktif katılımları da, politik bilinçlerinin bir başka göstergesidir. Bu dönemde sendikal örgütlenmeyi de başaran işçiler, 1870'lerde kurdukları yardımlaşma ve *"tekaüt sandıkları"*ndan işçi komitelerine, derneklere ve sendikalara kadar süren bir süreç yaşamışlardır. İşçi hareketinin doğuşuyla, sosyalist düşünce de doğmuş ve gelişmiştir. *1908-1913 ile 1919-1922* yılları arasında sosyalist düşünce imparatorlukta altın dönemini yaşamış, işçi hareketiyle somut ilişkiler kurmuş ve uzun süreli sağlam temeller atmıştır. Bu dönemde sosyalist partilerin kurduğu işçi örgütleri işçi hareketlerinde etkin rol oynamış ve işçi hareketine belirli kazanımlar getirmiştir. Bu süre içinde sosyalist düşünce işçiler arasında yayılmış ve destek görmüştür. Bugün kazanılmış olan işçi haklarında, kuşkusuz, o dönem sosyalist düşüncesinin ve hareketinin attığı temeller vardır.

Bu dönem içinde Osmanlı Devleti işçi hareketine karşı baskıcı ve yasaklayıcı olmuştur. Çıkartılan fermanlar, nizamnameler, kanunlar işçi hareketini engelleyici nitelikte olmuştur.İşçi haklarına karşı alınan bu tavırda, İttihak ve Terakki'nin de aynı baskıcı rolü oynadığını görüyoruz. 1908'i izleyen günlerdeki grevleri bastırmak için, kanlı yollara başvurmaktan çekinmemiş, o kadar ki sendikaları yasaklamış ve işçi hareketini doğrudan devletin ve İttihat ve Terakki'nin yönetimine almak istemiştir. Sosyalist partileri ve diğer siyasal partileri kapatmış, bir diktatörlük kurmuştur. Sosyalist partilerin düşünceleriyle yapısal farklılıkları olduğundan, bu partilere ve üyelerine karşı sert ve acımasız davranmıştır. Fakat bu baskı ve engellemelere rağmen, sosyalist düşünce ve işçi hareketi tekrardan toparlanmış ve örgütlenmiştir.

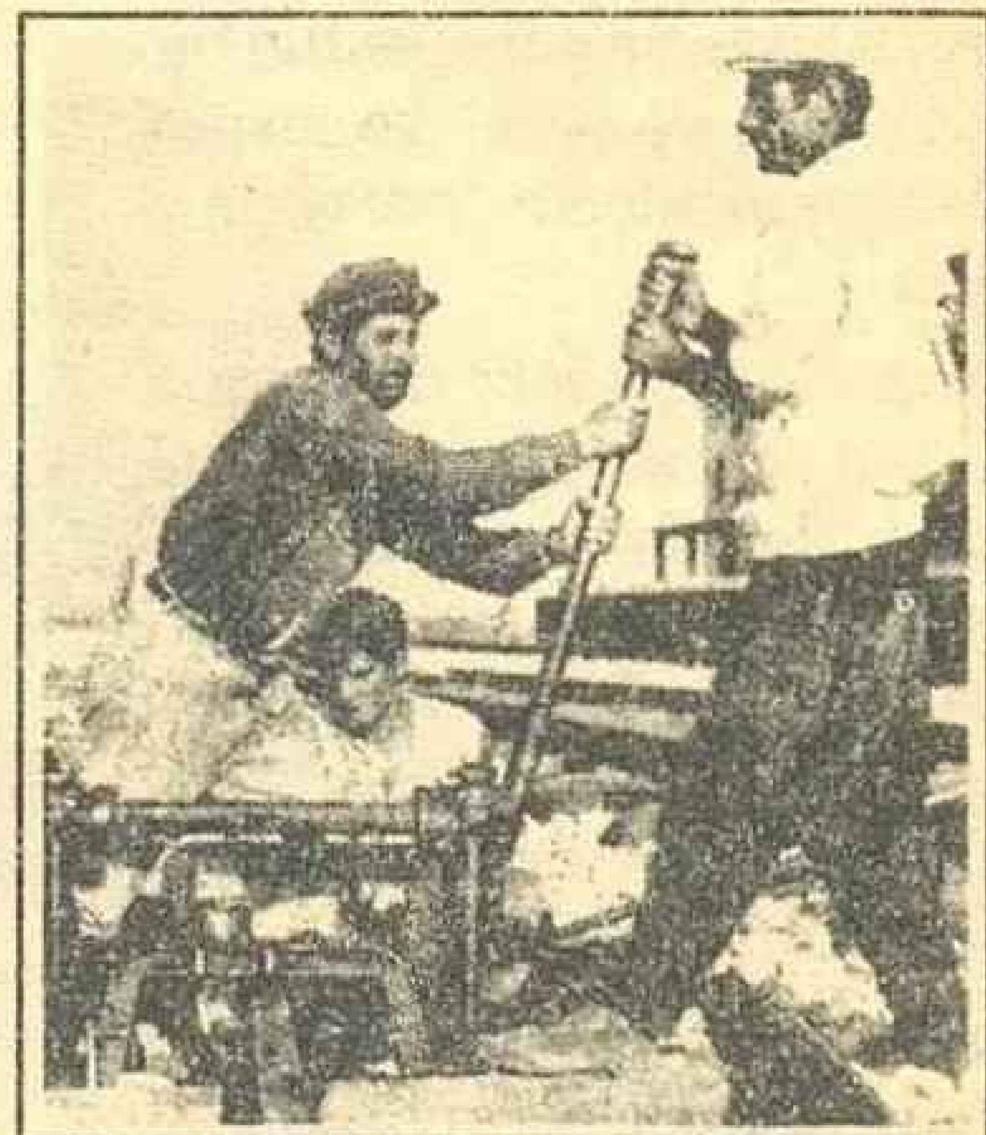
(SÜRECEK)

KAYNAKÇA:

I. Tanzimat Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, (İletişim Yayınları)

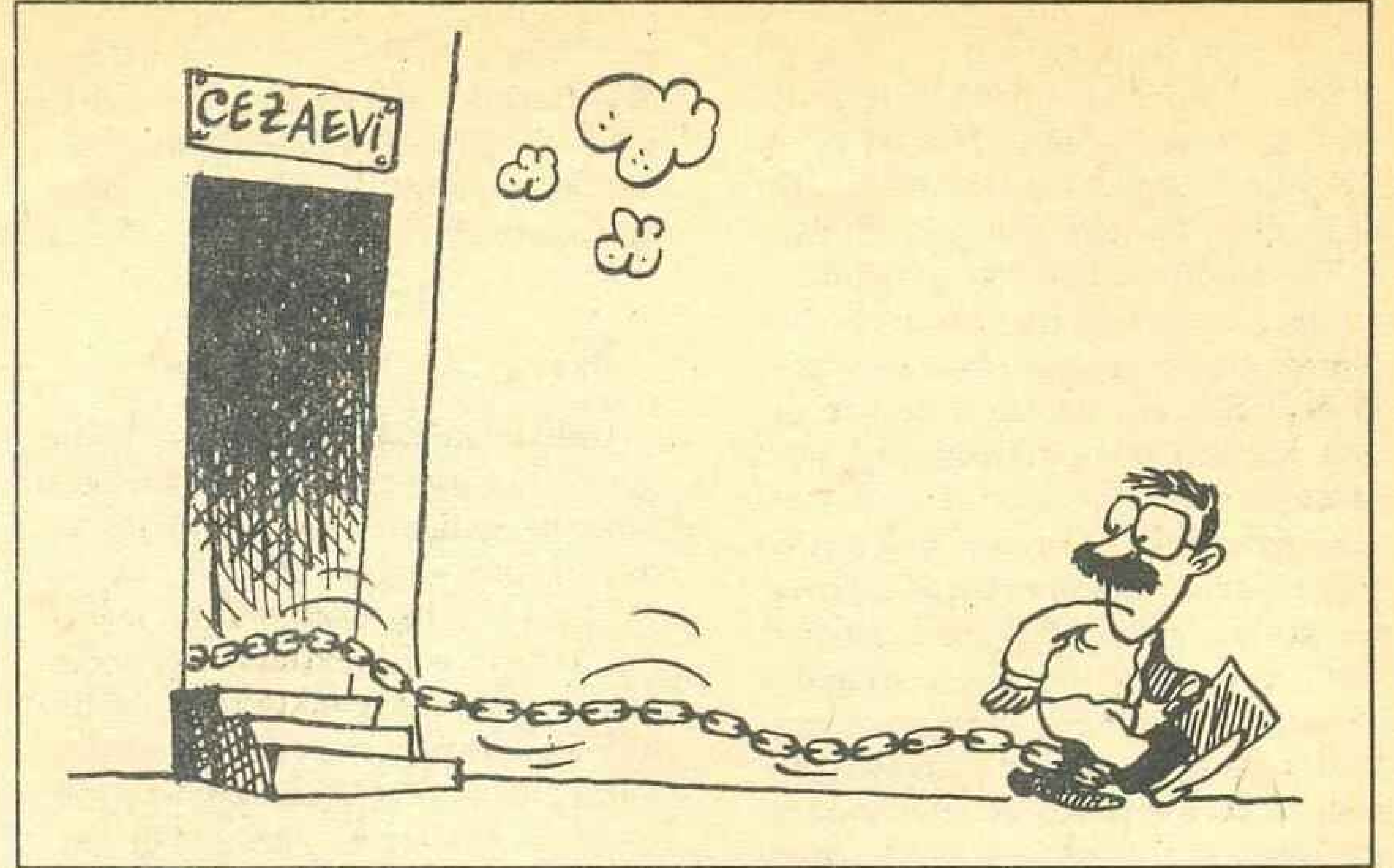
II. Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi ve Mücadeleleri, (Türkiye İktisatçıları Birliği, TİB yayınları)

III. Türkiye'de Sınıflar ve Mücadeleleri, (Rozaliyev, Sol Yayınları)

Politik
Genel Af

Av. Osman Ergin

"Af" Türkiye'deki toplumsal sürecin bir dayatması olarak gündeme gelmiş ve ANAP iktidarının 647 sayılı İnfaz Kanununun bazı maddelerini değiştiren 3267 sayılı yasa değişikliği ile bu konuda yükselen muhalefeti bastırmaya çalışmıştır.

Ancak İnfaz Kanunundaki değişiklikten bu yana "AF" konusu sıcaklığından hiçbir şey kaybetmemiştir. Önümüzdeki günlerde de kamuoyunda en çok tartışılan konu yine af olacaktır.

Genel ve özel af, Cumhuriyet tarihimizde oldukça sık başvurulan bir uygulamadır. Yasalarla yaşanılan gerçekliğin uyuşmaması, karşıtlık göstermesi affı süreli gündeme getirmiştir. 1923-1985 seneleri arasında çıkan özel ve genel af sayısı 29'dur.

Toplumsal yapının hızlı bir değişim göstermesi, değer yargılarının ve suç kavramlarının altüstü oluşunu beraberinde getirmekedir. Toplumsal yapıdaki bozukluklar, dengesizlikler ve çözümsüzlüklerin süregeldiği bir ortamda "suç ve ceza" konusunda dengesizliklerin varolması doğaldır.

Toplumsal yapıdaki değişimin sürekliliği beraberinde siyasal yapıdaki değişimleri de getirmektedir. Hızlı siyasal değişimlere sahne olan Türkiye'de siyasal suçlu sayısında artış olması ve affın sıkça gündeme gelmesi kaçınılmazdır.

Bugün genel af zorunlu hale gelmiştir. Çünkü, içeriği siyasal iklime göre belirlenen siyasal suç ve düşünce suçundan yargılanan ya da hüküm giymiş binlerce siyasi tutuklu ve hükümlü vardır. "Hukukilik", "yasallık" belirsizliğe bürünmüş, dün yasal sayılan partiler, dernekler, sendikalar, kooperatifler, siyasal yapılar bugün yasadışı ilan edilmiş üyeleri, çalışanları, sempatizanları cezaevinlerine gönderilmiştir. Örgütlendikleri, düşündükleri için insanlar cezaevindedir.

Cezaevindeki olumsuz koşullar herkesçe bilinmektedir. Sağlıksız koşullarda yaşayan tutuklu ve hükümlüler en temel gereksinimlerini bile karşılamakta çeşitli zorluklar ve engellemelerle karşılaşmaktadırlar. Okuma, beslenme, havalandırma, haberleşme, yıkanma vs. sorunları güncelliklerini yitirmemiştir. Cezaevi yönetimlerinin hukuk dışı uygulamaları süregelmektedir. Tüm tutuklu ve hükümlüler yasada belirtilen cezanın çok ötesinde daha ağır bir cezalandırma ile karşı karşıya kalmışlardır.

Bu dönemde hazırlık soruşturmalarında elde edilen ifadeler, deliller işkence ve zora dayandırılmıştır. İnsanlar işkence sonucu kendilerini ve başkalarını suçlamışlardır. Davalar, işkence iddialarının açıklandığı yargılamalar haline dönüşmüştür. Binleri bulan sanıklı davalar, işkence ve zora dayanan hazırlık soruşturmaları, savunma hakkının çeşitli yollardan kısıtlanması ve adil yargılanmayı zedeleyen benzeri uygulamalar "suçsuz" insanların yargılanabiliyor olacağı, hüküm giyebileceği acı gerçeğini beraberinde getirmektedir.

12 Eylül 1980'den 1 Ekim 1985'e değin sürede askeri mahkemelerce 450 idam cezası verilmiştir. Halen 84 idam dosyası TBMM genel kurulu gündemine girmeyi beklemektedr. Henüz kesinleşmemiş idam dosyaları da gözönüne alınırs, infaz durumunda her gün insanların devlet eliyle yaşamlarına son verilecektir. Bu süre belki yılları kapsayacaktır. 11 Aralık 1977 tarihli Ölüm Cezasına Karşı Uluslararası Af Örgütü'nün Stockholm Bildirisinde belirtildği gibi, ölüm cezası sık sık siyasal muhalefete, ırk, etnik, dinsel ve ayrıcalıksız toplum gruplarına karşı bir baskı aracı olarak kullanılagelmiş bir cezadır. İdam bir şiddet eylemidir ve şiddet şiddete yol açar. Ölüm cezasının verilmesi ve uygulanması bu eylemle ilgili herkesi vahşete iter. Hiçbir özel caydırıcı etkisi yoktur. En ilkel, en gaddar, insanlık dışı ve aşağılayıcı cezadır.

Üyesi bulunduğumuz Avrupa Konseyine üye 21 ülkeden 10'unda idam cezası kaldırılmış, geri kalan 10 ülkede ise fiilen uygulanmama durumundadır. İdam cezasını kaldırmayan ülkelerde son ölüm cezası Belçika'da 1918, İngiltere'de 1964, İrlanda'da 1954, Lihtenstayn'da 1795, Yunanistan'da 1972 yılında infaz edilmiştir.

Yaşadığımız dönem boyunca stok, vergi, imar, kaçakçılık, dolandırıcılık, servet, kambiyo, silah suçlarına doğrudan veya koşullu af getirilmiştir. Uygulanan ekonomik politika bu tür suçlara af getirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu suçlara af getirilirken dün suç sayılmayan fiillere af getirilmemesi düşünülemez.

İşte bu temel nedenlerden dolayı "genel af" zorunludur ve bugün "genel af", ne "toplumsal barışın sağlanması", ne "demokrasiye dönüşte bir adım" ne "geçmişin izlerinin silinmesi" gibi gerekçelerle haklılık kazanmayacaktır. "Genel af" talebi, demokrasi mücadelesi içinde yerini almıştır ve bu mücadelenin sonucunda gerçekleşecektir.

Anayasa Engeli ve Genel Af

Özellikle siyasi suçlarla ilgili olarak 1982 Anayasasının "affı kesinlikle yasaklamış bulunduğu" ifade edilmektedir.

Oysa Anayasa'nın 87. maddesinde "Anayasanın 14. maddesindeki fiillerden dolayı HÜKÜM GİYENLER hariç olmak üzere..." şeklinde düzenlemesi ile Anayasa'nın 15. maddesindeki "suç ve cezaların geçmişe yürütülemeyeceği", 38. maddesindeki "... kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez" ve "ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır hükümleri unutulmaktadır.

Anayasanın söz konusu hükümleri çerçevesinde konuya yaklaşıldığında, TBMM'nin Anayasanın 14. maddesinde belirtilen suçlardan kesin hüküm giyenler dışında kalanlar için bir af çıkarma yetkisine sahip oldğu, bu suçlardan ötürü yargılamaları sürenlerin af kapsamına dahil edileceği sonucu çıkmaktadır.

15. ve 38. madde hükümlerine göre de 14. maddedeki sınırlamalar Anayasanın yürürlülük tarihi olan 14 Kasım 1983 tarihinden önce işlenmiş suçlara ve kesinleşmiş hükümlere uygulanmayacaktır.İşlendiği sırada affedilebilir nitelikteki bir suçun daha sonra bu olanaktan yoksun bırakılması ceza mahkumiyetinin sonuçlarını ağırlaştırmak niteliğindedir.

İnfaz Yasası İndirimi

647 sayılı İnfaz Yasasındaki son değişiklikler olağanüstü dönem ve bu döneme ait yargılama sisteminin yapısından doğan adli yanılgıları ortadan kaldıracak bir nitelikte değildir. Sorun, sadece "cezaların indirimi" olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla cezaların toplumun intikam duygularını tatmin ve bir ibret olmadığı esasını öngören çağdaş infaz anlayışının hukuki metinlere yansıması için gerekli düzenlemeler yapılmamıştır.

İnfaz Yasası değişikliğiyle getirilen ceza indiriminin büyük çapta olduğu kabul edilse bile, infaz kurumlarımız üzerindeki idari vesayet kaldırılmadıkça ve cezaların infazının adalet mekanizmasının ayrılmaz bir parçası olduğu gözönünde tutularak infaz kurumları bağımsız yargıya bağlanmadıkça infaz sorunu çözülmüş sayılmaz.

Cezaların İnfazına Dair Tüzük uyarınca yapılan disiplin soruşturmalarında tutuklu ve hükümlünün avukatı ile temsili sağlanmalı ve söz konusu tüzüğün 56. mddesi uyarınca oluşan disiplin kurulunda mutlaka Baro temsilcisi bulunmalıdır. Aksi taktirde bugün olduğu gibi, infaz kurumunun içeriği cezaevi yöneticilerinin ve gardiyanların kendi infaz anlayışlarına göre belirlenecektir.

Af ve Siyasal Suç

Son olarak belirtmek istediğim bir husus da, kimi hukukçuların siyasal suçlarla ilgili bir affı benimsemelerine rağmen yalnız "terörle" bütünleşmeyen siyasal suçlarla affı için hukuki kuramlar getirmeleri ve bazı siyasal suçları af dışına kaydırarak affın hukuki yönünü geriletmeleridir.

Oysa, siyasal düzene karşı suçların değerlendirilmesi bir bütün olarak yapılır. T.C.K.'nun 1225-173. maddeleri arasında yer alan suçların tümü Devlet Aleyhine işlenen suçlardır ve hepsi siyasal niteliktedir. Çağdaş hukukçulara göre af, suçlunun işlediği fiile göre takdir edilemez. Hükümlünün işlediği suçun niteliği değil, çarpıtılan ceza önemlidir. Yani, affedilecek suç değil, cezanın kendisidir.

Hukuk biliminde affın hukuksal bir kurum olarak kabul edildiği, bir atıfet olmadığı ve duygusal bir içerik taşımadığı, toplumsal koşulların zorlanması sonucu bir zorunluluk olduğu unutulmamalıdır.

Emil Galip Sandalcı ile şöyleşi:

"Af ve Demokrasi"

– Son birkaç yıldır Türkiye'nin gündeminden kalkmayan, zaman zaman alevlenen "af" konusu, hiçbir ihtiyacı karşılamadığı halde yönetim tarafından halledilmiş bir sorun olarak sunuluyor. Çıkartılan yeni infaz yasası, "genel af"fın yerini tutabilir mi? İnfaz yasası iddia edildiği gibi sorunları çözebilmiş midir? Sorunları çözmeye niyet var mıdır? Getirilen çözüme "af" diyebilir miyiz?

Alakası yok gerçek bir afla. Zaten tüm af konusu bütünüyle büyük bir yalan, bir ikiyüzlülük. Son çıkartılan infaz yasası daha doğrusu yapılan değişiklikler büyük bir yalanın, ikiyüzlülüğün tipik örneği. Türkiye'deki pek çok ikiyüzlülüğün bir parçası. Af konusu 83 genel seçimlerinden evvel bugünkü iktidar partisi ANAP tarafından da ele alınmış ve o zamanki konuşmalarda af konusuyla ANAP Sık sık flört etmiştir. Af konusunu kamuoyuna bir rüşvet gibi uzatmışlardır . İstedikleri kadar inkar etsinler, seçim bildirgemizde vardı yoktu desinler -böyle şeylerin kılıfı her zaman sonradan hazırlanabilir- bu havayı verebilmek için ellerinden geleni yaptılar. Yani biz iktidara geliriz genel af çıkartırız diye. Hatta bu tutumlarını iktidara geldikten sonra da, infaz yasasını çıkartana dek bu tutumlarını sürdürdüler. Son güne kadar kamuoyunu oyaladılar. Utanmazca, hiçbir zaman gerçekleştirmeyi düşünmedikleri bir genel af havası yaymaya çalıştılar. Adalet Bakanı veya bir başka yetkili tarafından, bir af sözü ortaya atılıyor, zemine zamana uygun laflar ediliyor, derken bir zaman sonra konu tavsatılıyor, daha sonra yine umut verici laflar ediliyor, arkasından konu umut kırıcı laflarla tekrar tavsatılıyordu. Böylelikle hem içerdeki insanlara hem de umutla bir af bekleyen yakınlarına gerçek işkenceler çektirildi. İnsanlar utanmazca oyalandılar.

Sonra öyle bir havaya soktular ki, sanki lutfediyorlar.İnsanın önüne kemik atarcasına bu kadar adice bir havaya soktular. Lutfedecek bir şey yoktur aslında. Zaten Türkiye'de cezalar o kadar ağırdır ki, sık sık affa ihtiyaç duyulur.Adamın birinin gözünden gözlüğünü kapıp gitseniz gaspa girer yirmi yıl hapis yersiniz. Suça göre son derece ağır cezaların olduğu, adalet mekanizmasının çok yavaş işlediği, bir insanın davası bitirilinceye kadar yıllarca hapiste kalabildiği koşullar, güven vermekten çok uzaktır. Ayrıca, Türkiye'de bir olayın kovuşturmasının hangi koşullar altında yapıldığı, soruşturmaların içine her türden işkencenin girdiği, bunun için kimin haklı kimin haksız olduğu, adalet önüne kendisi ile beraber gelen belgelerin ne dereceye kadar gerçeği yansıttığı su götürür bir şeydir. Tüm bunlar gözönüne alındığında Türkiye de adalet mekanizması güven veren bir mekanizma olarak görülemez. Türkiye Cumhuriyetinde görülememiştir zaten.

Bugünkü koşullar var oldukça her zaman affa ihtiyaç duyulacaktır. Zaten iktidar ne söylediğini bilmiyor. İdam cezaları üzerine konuşurken idam konusunun çok abartılmaması gerekiğini Türkiye Cumhuriyetinde senede üç-beş bin idam cezası isteminin mahkemelerde yapıldığını, bunların ancak çok az bir miktarının belki birkaç tanesinin uygulandığını söylemişlerdi. Söyledikleri sözün korkunçluğunun farkında mıdırlar bilmem. Yılda üç-dört bin idam istemi, düşünmesi bile ağır bir şey. Ama oluyor Türkiye'de böyle şeyler 600 kişilik bir dava açılıyor 200 idam isteniyor. Akla, mantığa, vicdana sığmaz.

Af meselesi gerçekten ikiyüzlü bir tutum olmuştur. Hiçbir şeyi halletmemiş, mağdur durumda olanları hiçbir şekilde tatmin etmemiştir. Zaten yeni İnfaz Yasasının eskisiyle ayda farkı 4 gündür. On yılda 480 gün eder, 20 yılda 900 küsür gün eder, en fazla 3 yıl eder. Onun için büyük bir palavradan ibarettir diyorum. Birçok insan zaten çıkmak üzereydi. Bu insanları altı ay evvelden bıraktılar, olan biten bu. Bir aldatmacadan ibaret bu tutum bile hâlâ hazmedilebilmiş değil. En sorumlu kimseler en sorumlu kürsülerden memleketin bir tarafından konuşmalar yapıp, bu yasanın bile fazla ve zararlı olduğunu ifade ediyorlar.

Af konusunda çıkartılan tüm meseleler siyasilerin affı meselesi. Çünkü hapishaneler siyasilerle dolu. En büyük haksızlığa da onlar uğradılar. Düşünce suçlularının, siyasi suçluların aldıkları cezalar Türkiye'nin utancıdır. "Düşünce suçlusu" diye bilinen kavram demokrasi ile bağdaşıyor mu? Bu suç dolayısı ile insanların yıllarca hapis yatması, ceza tarihine geçebilecek nitelikteki biner ikibiner senelik cezalara çarptırılmaları gerçekten demokratik bir ortamla bağdaşabilir mi?

Hiçbir şekilde bağdaşmaz. Düşünce suçlusu olamaz. Niçin çıkardıkları dergilerin, gazetelerin sorumlu müdürleri yazdıkları, hatta yazmadıklarından yüzlerce yıl ceza alsınlar? Hem de bir dergide çıkmış beş ayrı yazıdan ayrı ayrı sorumlu tutularak. Ve bu insanlar beş-on kişi öldürmüş insanlar ile aynı cezaya çarptırılabiliyor. Ağır hapis cezalarıyla bu insanların fikir üretmeleri durdurulmak isteniliyor. Sonuçta 36 seneye de inse, 20 sene de olsa bunlar korkunç cezalar. Şimdi bu çok beğendikleri, hatta bazı yüksek yetkililerce zararlı olduğu ifade edilen bu son infaz yasası bu türden ceza almış insanlara hiçbir yarar getirmez. Bir derginin sorumlu yazı işleri müdürü olarak 1000 sene ceza almış bir insana ne kadar faydası olur bu İnfaz Yasasının? Türkiye'nin adalet sisteminde, yasalarında bu dengesizlikler, bu haksızlıklar, bu laubalilikler oldukça Türkiye Cumhuriyeti'nde her zaman affa ihtiyaç vardır ve olacaktır. Diyorlar ki; batı ülkelerinde üç-beş senede bir af mı yapılıyormuş? Onların adalet sistemini bizde de işlet, o zaman bizde de yapma. Onların yapmadığını söyleyip, oraların koşullarını söylememek pis demagojiden başka bir şey değildir. Türkiye'de zaten herşey ikiyüzlülük içersinde. Onun için bu iktidarlardan fazla birşey beklemek de anlamsız.

Mesela, Bulgaristan'da yapılan haksızlıklara karşı duyguluyuz ama Türkiye'ye gelince insan hakları filan yok. Türkiye'de insan haklarının hiçe sayılması, bu konudaki uygulamaların rezaletini ele aldığınızda bu farkı, ikiyüzlülüğü görürsünüz. Bir Uluslararası Af Örgütü kötüdür, komünisttir, ama Bulgaristan'daki Türklerin haklarının üzerine eğildiği zaman aynı örgüt bizim gazetelerin baş sayfalarında yer alır, iyi örgüt olur. Çifte standartlılık her zaman bizim otoritelerimiz tarafından böyle ikiyüzlülük içinde, utanıp sıkılmadan, işlerine geldiği gibi kullanılır. Bu örgütler Türkiye'de işkence var dediğinde de otoritelerimiz hemen yoktur yalandır diye beyanatta bulunurlar. İşkence yapıldığı herkesçe bilinen birşey. Ama mesele de, belli başlı bütün meselelerde dürüstçe yansıtılmaz kamuoyuna. Hangi konuyu ele alırsanız alın bütün konular çarpıtılarak verilir. İşkence yoktur denir ama işkence vardır. Hiç yoksa yüz bin kişi girip çıkmıştır şu son yıllarda, 1. Şubelere emniyet müdürlüklerine. İnsanlar işkence görmüştür buralarda. Bilemediniz en az elli bini buna tanıktır. İşkence görmüştür. İnsanlar işkence yüzünden ölmüştür, sakat kalmıştır. Daha işkence yoktur diye laf etmenin anlamı olabilir mi? Bu söylentileri dışardaki kötü niyetli kişiler çıkartıyor deniliyor.Türkiye'de işkence diye bir münasebetsizlik varsa, ve bunu insanlar yaşamış, bundan dolayı ölmüş ise bunun dışardaki içerdeki insanın kötü niyetiyle, iyi niyetiyle alakası yoktur.

Türkiye Cumhuriyetinde işkence vardır ve bu bir gerçektir. Geçenlerde Hürriyet gazetesinde Emin Çölaşan'ın bir polis yetkilisiyle bir konuşması vardı. Oradaki zihniyeti görmek yeter.Efendim, adama elektrik ışığı gösterilmiş de kalbi durmuş, ölmüş. Kalbi duracak adama elektrik ışığı göstermemekte yine senin sorumluluğundur. Kaldı ki insanlar bundan ölmüyor. Onlar yoktur diyor. İyi güzel. Herkes de inanır bu palavralara.

İnsanlar neden bu çağdışı uygulamalarla karşı karşıya kalmışlardır? Neden bu kadar çok insan kovuşturmaya uğramış, cezalar almış, yaşanan kargaşanın tek sorumluları olarak görülmüşlerdir? Bu insanların hapishanelere yollanmasıyla sorunlar çözülmüş, nedenler ortadan kalkmış mıdır?

Birincisi Türkiye'de büyük bir huzursuzluğun var olduğunu gösteriyor bu durum. '80 öncesi olaylar bunu gösteriyor. Ama sadece bu insanları durumun tek sorumlusu olarak görmek manasızdır. Daha doğrusu gençliği bu durumu yaratmakla suçlamak hiçbir şeyi çözmez. Anlamsızdır. O duruma nasıl gelindi? Resmi ağızlara göre partiler geçinemedi, mecliste bir Cumhurbaşkanı dahi sergilemedi. Bu gibi açıklamalarla halledilebilecek bir mesele değildir. Bundan ibaret değildir. Birtakım güçler Türkiye'de demokratik bir ortamın olmasını istememişlerdir. Huzur istememişlerdir. Kökü dışarda birtakım mihrakların Türkiye içersinde irtibatta oldukları, büyük bir ajitasyon içersinde oldukları inkar edilemez gerçeklerdir. Bu çevrelerin etkinliği hâlâ da sürmektedir. Türkiye demokrasi ile idare edilemez denmesi için elden gelen yapılmıştır. Türkiye'de öyle şeyler olmuştur ki, ne partilerin, ne solun ne de üç-beş gencin yapabileceği şeyler değildir. Bunun üstündedir. Örneğin 1 Mayıs '77 olayı vardır Türkiye'de. 1 Mayıs'ta Taksim meydanına toplanan kişilerin kavgalarıyla ortaya çıkmış –resmi ağız budur– bir olay değildir. Boşaltılmış otel üzerinden ateş ederek başlatılan bir olaydır. Birçok insan ölmüştür. Bunun böyle olması bizzat istenmiştir. Bu ülke demokrasi ile idare edilemez, müdahalelerde bulunmak lazım dedirtmenin zeminini hazırlamak üzere çalışmış olan birtakım güçler vardır. Bütün bu konuların üzerine dürüstçe, namusluca gidilmedikçe, bu konuları tartışamadıkça, serbestçe konuşamadıkça, hep engellemelerle karşılaştıkça ne Türkiye'nin sorunları çözülür ne de dünkü, bugünkü huzursuzlukların nedenleri ortadan kalkar.

Belirttiklerinizden, Türkiye'de demokratik ortam olmadığı, insanların güvence içinde olmadıkları, söyleyebileceklerini rahatlıkla söyleyemedikleri gibi bir tespit yapmak mümkün mü?

Açık değil mi? Af konusundan her konuya neyi ne kadara kadar söyleyebileceğimiz belli. Bunun dışında da yaptırımlar var.Gözdağı vermek, insanları söyleyip söyleyeceğine pişman etmek gibi. Bir örnek vereyim. Cumhurbaşkanı, çıkan İnfaz Yasasını beğenmemiş, bunu bile fazla bulduğunu söylüyor, zararlıdır diyor. Ben şimdi bunu eleştirmeye kalktığım zaman bir riske giriyorum. Neyi nasıl yorumlayacaklarını bilmiyorsunuz ki. Herşeyi istedikleri gibi yorumluyorlar. Türkiye'de gerçeği aramak her zaman bir risk olmuştur. her zaman birtakım şeyleri göze almayı, bir tür Don Kişotluğu gerektirir. İster gazeteci, ister eğitimci, işletmeci olun, hangi sıfatı taşırsanız taşıyın gerçeği dile getirmek, gerçeği aramak yolunda hareket ettiğiniz zaman daima başınız dertte demektir, daima bir riskin içindesinizdir. Bu durum böyle olunca gerçek demokrasiden bahsedilemez. Demokrasinin şöylesi va böylesi var, ya da düşünce özgürlüğü var demek hiçbir anlam ifade etmez. İnsanları kandırmaktan, asıl işleyişi gizlemekten

kendi yaptıklarını gizlemekten başka da bir amaç taşımaz. Bazı hükümet sözcülerinin, milletvekillerinin sağda solda beyanat vermesi; hapishaneleri şöyle iyileştirdik, Türkiye'de demokrasi böyle iyi hale geldi diye ahkam kesmelerin gerçeklerin gizlenmesini ancak bir dereceye kadar başarabilir.İçeri girsinler de Türkiye'deki koşulları görsünler. Her gün gazetelerden, kamuoyundan bildiğimiz, okuduğumuz olayların dışında, kamuoyna yansımayan bir o kadar daha korkunç olaylar cereyan ediyor Türkiye'de. Bilgisini edindiğimiz olaylar var. İnsana insan pisliğini yalattıkları, insan kusuntusunu yalattıklaı sözkonusu.

Son günlerde alınan bir kararla içerden çıkan, ve "genel güvenlik gözetimi" cezası almış kişiler bekletilmeden belirlenen yerlere, kamuoyundaki deyişiyle sürgüne gönderilecekler. Bu durum ve sürgün cezası için neler diyorsunuz?

Son Yargıtay kararından sonra sürgün meselesi korkunç bir hal aldı. Sürgün olayının kendisi korkunç birşeydir zaten. Kendi başına bir hapis demektir. Hatta daha da korkunçtur. Parasız pulsuz, insanların yıllarca ya da aylarca hiç bilmedikleri bir yerde kalmaya zorlanmaları en az hapis kadar korkunçtur. Hapiste yatmış, üzerine bir damga vurulmuş insanların iş bulamayacakları, çeşitli zorluklarla karşılaşacakları, belki tekrar hapse düşmelerine neden olacak koşullar içinde bulunmak zorunda bırakılmaları akıl alacak birşey değildir. Bu ikinci bir hapis cezasıdır. Çağdışı bir uygulamadır. Fakat bence bu uygulamalar uzun süre götülürülebilecek uygulamalar değildir. Er geç İnfaz Yasası hükümlerinin ve sürgün uygulamalarının değiştirilmesi gerekir. Eğer bu uygulamalar değiştirilmezse kimsenin bir şey yaptık demeye hakkı yok. Ne iktidarın ne muhalefetin. Kimse kimseden lütuf beklemiyor. Af bu değil. Asgari de olsa adil birtakım şeylerin yapılması yeterdi Türkiye'de. Bugünkü iktidardan beklenebilecek en fazla şey buydu. Bu bile yapılmadı. Gerisi her ne derlerse desinler palavradır. Demin belirttiğim gibi hâlâ bu konularda konuşmak bile bir mesele. İşte bugün demokrasi var deniliyor. Ben de diyorum ki, demokrasi yoktur, af çıkartılmamıştır, yapılan eksiktir, yanlıştır.

Tutukluların ve hükümlülerin cezaevlerindeki durumu nedir? Bu insanların yakınlarının beklentileri, çabaları neler oldu?

Aileler her zaman çırpındılar bu kounda. Ama her yakınının başı derde giren insanın çırpınmasından öteye değil. Yapabilecekleri zaten son derece sınırlandırılmış. Bu tabii, bölge bölge, yer yer değişiklikler gösterdi. Kimi yerlerde içerdeki yakınlarıyla ilgilenebilmeleri biraz daha kolay oldu. İçeriye alınan tanınmış bir kimsenin oğlu ve kızı ya da bir yakınıysa gazetelere daha çabuk yansımıştır, kendileriyle ilgilenilmiştir, ya da bir yazarsa, çizerse ne olup bittiği izlenebilmiştir. Ama bir de garibansa akibetinin yansıma şansı çok az olmuştur. Eğer ki, ölür de sonradan işkenceden öldü denmek şansına sahip olsun. Ne biçim bir şanssa? Belki o zaman cesedi kaumoyu karşısına çıkmak fırsatı bulabilir, tabii eğer cesedi bulunablirse; Sıddık Bilgin olayı karşımızda.

İnsani ölçülerin asgarisini bile bulmak zordur Türkiye'de. Görüş koşulları, havalandırma koşulları, avukatıyla görüştürmeme, eline kağıt kalem verilmeyen insanlardan savunma hazırlamasını bekleme, mahkemeye çıkartılmama, tek tip elbise giymedi diye don-gömlek mahkemeye çıkartma, döverek, hakaret ederek götürme, hep yaşanan, bilinen şeyler. Hepsi de gözlerimizin önünde cereyan ediyor. Tabii dışarda onları bekleyenler de bu durumdan haberdar olduğu için haklı bir endişe duyarlar. Yaşıyor mu? Öldü mü? Sakat mı kaldı?

Hapishanelerde de sürüp gider bu durum. Hapishanede bulunurken tekrar işkenceye maruz kalacağını bilen insanın değil savcı önünde mahkemede bile gerçeği ne kadar yansıtıp yansıtamayacağı, istediğini serbestçe söyleyip söyleyemeyeceği açıktır. Çok ağır işkencelerden çıkan bir insanın hapishaneye geldiği zaman kendisini bir an içinde olsa cennette hissetmesi olağandır. Ama oradan da tekrar aynı yerlere gidebileceği bilinci, bunun kendisine hissettirilmesi ancak yaşayanların bilebileceği çok ağır br endişe ve korkudur.

Zaman zaman bu uygulamaları "Akdeniz iklimi"nin karakteriyle açıklama durumu doğuyor.

Bunları Akdeniz iklimi ya da Orta Asya stepleriyle açıklamaya imkan yok. Laubaliliktir bu. Bu bir uygarlık, bir kültür meselesi. Herşeyden önce de bir niyet meselesi. Akdeniz iklimi gibi açıklamalar gerçekleri gizlemek, örtbas etmek için uydurulmuş şeylerdir. Türkiye'de işkencenin varlığı örtbas edilmek geçiştirilmek isteniyor.

İşkenceden, gözdağına, sürgün cezalarından tehditlere kadar uzayıp giden baskıların, toplumun her alanında gerilemelere yol açtığından bahsedilebilir mi?

Uzun vadede toplumların yaşamında gerileme sözkonusu olmaz. Tarih her zaman ileriye doğru bir ilerleme, gelişim içersindedir. Bunun önüne geçilemez. Ülkemiz de geçmişe göre çok farklıdır. Bu da bir gerçektir. Bugün pek çok şeyi bilen, daha bilinçli insanlar vardır, eskiye oranla. Ama belirli baskı dönemlerinde koşulların eskisinden çok daha kötü olduğu görülür. Gelişme, demokrasi talebi engellenir. Baskı düzenlerinin de amacı budur zaten.

– Yine baskı dönemlerinin bir özelliği olarak muhbirlik olayının fazlasıyla ortaya çıktığı, bunun teşvik edildiği rahatça gözlemlenebiliyor. "Pişmanlık yasası" bu kategoriye dahil edilebilir mi? pişmanlık Yasasından neler umuldu?

Pişmanlık Yasası herşey gibi birtakım yerlerden taklit ederek yüzümüze gözümüze bulaştırdığımız, amacını anlayamadığımız bir düzenlemedir. Pişmanlık Yasası bir çeşit dönekliğin, kalleşliğin örneği haline getirilmiştir. Pişmanlık Yasasından bu şekilde yararlanılmaz. Ama bizim otoritelerimizin işine böylesi gelmiştir, böyle uygulamışlardır. Pişmanlık Yasasını yalan yanlış, düzmece itiraflarda bulunarak birtakım kişiler kendilerini hapishaneden kurtarmak için kullan-

maktadırlar. Bunun adı pişman oldum oluyor. Böylelikle bilmem kaç kişinin katiline prim verilmekte, öbür tarafta adam öldürüp öldürmediği bile belli olmayan bir insan belirli birtakım ahlaki ilkeler içersinde hareket ettiği için ipe gönderilebilmektedir. İşte bizim otoritelerimizin adaletten anladıkları udur. Uydurduğu şeylere bakılarak adamı salıvermek, bu yetmiyormuş gibi, verdileri ifadelere göre yeni davalar açmak, muhbiri, ispiyoncuyu, yalancıyı hoşgörürken, insan olan insanları askı altında tutmak. Pişmanlık Yasasının pratikteki işleyişi udur. Bu itirafçılardan bir tanesini hepimiz televizyondan izledik. Mesela bir öldürme, ateş açma olayından bahsederken arkadaşlarının hedefe ateş ettiğini, kendisinin ise havaya ateş ettiğini söyledi.O anda havaya ateş etme "kovboyluğu" içindeymiş. Yine bu adamın dışarıya gittiği, emniyet örgütleriyle daha o zamandan işbirliği içinde olduğu, geldikten sonra da bu faaliyetlerinin devam ettiği, pek çok kişiyi de ele verdiği söylentiler arasındadır. Ama bu adam, birçok kişinin öldürülmesine iştirak ettiği, belki de birçoğunu teşvik ettiği planladığı halde, bu gizlenerek, yokmuş gibi davranılacak. Neresi inandırıcı bunun? İhbar edene para verilmesi, itirafta bulunanın el üstünde tutulması, gibi son derece yanlış uygulamalara taraftar değilim. Çok kolaylıkla suistimal edileceğini, hele bizde mutlaka edileceğini bildiğim Pişmanlık Yasasına taraftar olmak mümkün değildir. Bu uygulamalar topluma barış değil, kargaşalık getirir. Herkesi birbirinin muhbiri yapmaya yöneltmeye çalışmak halktan korkmanın ifadesidir. Bu adamlar uydurdukuları, kendilerine göre düzenledikeri itiraflarıyla cezadan da idamdan da kurtuluyorlar. Başkaları onurlarını korudu diye cezalara çarptılıyor, idama gönderiliyor. Yine de her kim olusa olsun idamdan kurtulmasını isterdim. O da ayrı mesele. Ölüm cezasına tamamen karşıymış.

- Biliyorsunuz Meclis'te bugün 100'e yakın onay bekleyen idam kararı var. Yakın zaman içinde bu sayı 500'e çıkacak. Bir zaman sonra da 1000'i bulması hatta aşması mümkün. İdam cezaları konusunda neler diyorsunuz?

Bunları tasvip etmek imkansız. Hem hukuki açıdan hem de vicdani açıdan. Nedir Türkiye'de yüzlerce idam cezası isteminin veya uygulamasını gerektiren koşullar? İngiltere'de Kraliçenin yeğenini havaya uçurdular, ne sıkıyönetm ilan edildi ne de başka birşey oldu. IRA yıllardan beri faaliyet gösterir, hatta yakın zamanda İngiltere Başbakanını uçurmaya kalktılar. Bunlar her yerde olur. Tabii teşvik edilecek, alkışlanacak şeyler değil ama hiçbiri neden olmamalı böyle kopkoyu baskı rejimlerinin yıllarca hüküm sürmek üzere Türkiye'nin üzerine çökmesine.

– Demokrasi'ye hizmet edebilecek bir "genel af" bugün sizce mümkün mü? Özellikle düşünce ve örgütlenme "suçları" açısından? Bunların ötesinde, Türkiye'de affa gerek bırakmayacak uygulamalar, düzenlemeler olabilir mi? Köklü çözümlere varmak mümkün müdür?

Adalet mekanizmasında büyük değişiklik yapmak gerekir. Reform yapmak gerekir. Mahkemeleri çabuk ve iyi işler hale getirmek, kaliteli hale getirmek, hakimleri çok teminatlı, ekonomik ve her bakımdan çok garantili, güvenceli hale getirmek gerekir. Savcılık müessesesini keza. Mevcut yasaları yeniden tarayıp ele almak, tanzim etmek gerekir. Özellikle ceza yasalarını. Türkiye'de her kıpırdanışta, her olayda cezalar yeniden artırılmış. İş çığrından çıkmış, cezalar akıl almaz boyutlara varmış. Dediğim gibi, bir kavga anında adamın gözünü çıkartsan bir-iki senede kurtulursun, gözlüğünü alırsan 20 sene hapis yersin. Bunların mantıkla izah edilecek tarafı yoktur. Ceza yasalarının çoktan değişmesi ele alınması gerekir. Her yerde, her türlü düşünceye baskı yapmak isteyenler, değişme, gelişme düşmanları, tutucular, baskıcılar vardır. Tüm mesele bunların kavgasını, bunların savunmasını yapmak, doğru-eğri, olumlu-olumsuz tartışmalarda bulunmak gerekir. Bir toplumun en önemli görevidir bu. Tabii, bunun için demokratik bir ortama ihtiyaç duyulur. Ama demokratik bir ortamın olması için de mücadele lazım. Tavuk mu yumurtadan çıkar, yumurta mı tavuktan meselesi.

Bir toplum kendi çıkarlarının, sorunlarının sıkıntılarının kavgasını vermek zorundadır. Köklü çözümlere ancak böyle ulaşılabilinir. Bu yazıyla çiziyle de olur, topla tüfekle de olur. Ama her zaman döğüşmek mücadele etmek gerekir. Bakın toplumların hayatına mücadele etmeden ne kazanılmış? Medeni cesaret göstermek gerekir. Bir YÖK yasasına profesör karşı çıkamadıktan sonra? Tabii bu sadece aydınların işi değil. Toplumun bütün kesimleri kendi sorunlarıyla ilgilenmeli. Bir kısmı zaten ilgileniyorlar, ilgilenmeyen büyük kesim ilgilenmeli kendi sorunlarıyla. Aydınlara tabii görev düşüyor ama aydınları da herşeyi muktedir görmemeli. Aydınları soyut bir şekilde ele almak da doğru değil. Aydınlar bir köşede bulunan bir grup insandan, yazar-çizerden ibaret değil. Her kademede aydın vardır. Aydın medeni cesaretini göstemiyorsa aydınlığı bir işe yaramaz. Eğer biz işkenceyi yazıp çiziyorsak bu iyidir.Ama neden Emniyetin içinden çıkan insanlar da bunun kavgasını içeriden vermesinler? Bazen medeni cesaret göstermek en pahalı şeydir toplumda. Göstermeye kalkanların da hepsinin de kellesi gitmiştir ya da götürülmek istenmiştir. O da ayrı mesele. Pahalı birşey ama aydın olan bu memleketin insanını düşünen, en azından böyle bir bilince sahip olan insan bunun kavgasını vermek zorundadır. Ne kadar riskli olursa olsun. Aydın insanın tepkisinin her yerde her kademede gösterilmesi gerekiyor. Türkiye'de her alanda yetişmiş insanlar var. Ama insan haklarını savunmayı bilecek, insanları uyaracak, aydınlatacak, gerçekleri görmelerinde yardımcı olacak, bunları yaparken de ne kadar riskli olduğuna bakmayacak insanlara ihtiyaç var.

· Türkiye'de insanların kendi haklarını savunmada çoğu zaman edilgen kaldıkları doğru. Ama çalıştıkları yerlerde davranmaları istendiğinin dışında davranışlarda bulunmak, ekonomik anlamda bağlı oldukları yerlerde yönetenlere ters düşmek, onların isteklerine boyun eğmemek, kolayca mümkün mü? Mesela emniyette işkenceye karşı çıkmak, emir verilmişse mümkün olabilir mi? Bu bizzat bir politika olarak uygulanıyorsa, iddia edildiği gibi münferit olaylar değilse.

Medeni cesareti olan insan tasvip etmediği işi yapmaz. Emir aldık da yapıyoruz demek mazeret değildir. Ekmek parası insanların elini kolunu bağlar ama yine de ne olursa olsun insanlar bazı şeyleri yapmamakta direnmelidir. Hele bu işkence gibi insanlık suçu bir olaysa. Doğrudur. Baskı politikası vardır. Türkiye'de sokaklardaki eylemlerden bahsederler sık sık terör diye, bunlar durduruldu ama belli bir şekilde resmi bir terör estirilmiştir Türkiye'de insanları yıldırmak için.

Kimse kıpırdayamasın, hiçbir isteğini söyleyemesin diye. Bu bir gerçektir. Şimdi kimse kalkıp da demesin ki, münferit olaylar olmuştur, yüzde biri, binde biri bulmayan kendini bilmez birkaç emniyet görevlisi işkence yapmıştır, bu genel bir şey değildir diye. Hayır ben tam tersini düşünüyorum. Açık açık söylemek lazım bunu. Baskılarla, işkencelerle bile bile bir ürkme havasının esmesi istenmiştir. Toplumun gözünü yıldırma harekatıdır bu. Bu istenmiştir ve bu yapılmıştır. Göz yıldırılabileceği kadar yıldırılmıştır. Herkesin daha karakola giderken aman "ölür mü, kalır mı" çoluk çocuğum, karım, kızım diye büyük bir endişe ve korkuya düşmeleri istenmiştir ve bu başarılmıştır.

– Bütün bu baskıların nedeni, gerekliliği nereden kaynaklanmıştır?

Buna gereklilik duyulmasının nedeni gayet basit. Çünkü Türkiye'de teşhis nasıl konulursa konsun, bir başkaldırı olduğu inancı müdahale eden çevrelere egemen olduğu için bir başkaldırıyı bastırmanın yollarından bir tanesi de her çeşit kıpırdanmanın çok pahalıya mal olacağı havasını etrafa yaymaktır. Bir kere sesini yükseltirsin ama ondan sonra da başına öyle belalalar açarım ki, öyle bir belaya girersin ki, girdiğin yerden sağ çıkamazsın çıksan bile bin kere pişman olursun dedirtecek bir havanın esmesi. Kamuoyunun kafasına, halkın kafasına sesini yükseltmenin, izinli-izinsiz kıpırdanmanın çok pahalı birşey olduğunun çakılması meselesi.

– Genelde insanların her türlü demokratik taleplerinin, daha özgürce yaşama, daha özgürce tartışma, insan ilişkilerinin daha bağımsızca ifade edilebildiği bir ortama karşı bir alerji var. Her tür isteme, "12 Eylül'e geri dönülür" gibi suçlamalarla karşı çıkılıyor.

Bunu yaparlar, bir taktiktir kullanılır. Diyet hikayesi vardır. Nihayet insan bir yere gelir al kolunu ver diyetimi der. Bu kadar başa kakmaya lüzum yoktur. kaldı ki, toplumun bazı ıstırapları geçtiyse bazı ıstıraplar onların yerini almıştır. Bunu da kabul etmek lazım. Bunlarda ortada zaten. Bu kadar insan hapishanede birçok kişi işkenceden öldü, sakat kaldı.

– Bu konuda Türkiye'nin ihtiyaçları nelerdir sizce?

Medeni cesaret, tolerans, anlayış en büyük ihtiyaç. Bir de huzur gerekiyor; toplumda huzur yok şu anda. Verilmiyor. Devamlı olarak bir tehditle, zinhar şöyle yaparsan böyle yaparım, böyle yaparsan şöyle yaparım deniliyor. Birtakım insanlar birtakım yerlerde birtakım insanların ne yapacakları hakkında hep karar vermekte.İnsanlar özgür olarak karar vermeli, kendi yolunu seçmeli. Şunu yap bunu yapma. Doğrudur, Türkiye bir yasaklar ülkesidir, yap-yapmamalar ülkesidir Türkiye. Bu demokrasi değildir. Bu insanları bunalıma götürür. Sağlıklı nesiller yetişmez. İnsanların ille de hapise girmesi, işkence görmesi şart değildir, toplum bu yasakçılık içinde sağlıklı bir biçimde yaşayamaz. Sonra gençlerimizin ahlakı bozulmasın diye poşetler icat ediyorlar. İkiyüzlülük etmemek lazım. Sanki herşey çok rahat rahat okunabiliyormuş gibi. Esas olan koşulları düzeltmektir. Yoksa yasakçılık ile bir yere varılamaz. Ekonomik koşullar kötü olduğu zaman ahlak da bozulur, siyaset de bozulur, toplum da bozulur. Ama hemen şunu belirteyim bunlar her yerde olur. Toplumun gelişmesine ters düşen yasaklar her yerde vardır. Toplum bunu kendi mücadelesiyle aşmadıkça da olacaktır. Toplumun bütününün bu kavgayı vermesi, hakkına sahip çıkması lazımdır.

Ayrıca, demin söylediğim gibi sadece aydınların üzerine düşen bir görev değildir demokrasi mücadelesi. Aksine, bu görevi demokratik bir ortama en az aydınlar ihtiyacı olan kesimler, emekçiler, halk üstlenmelidir. Tabi bu bir eğitim, tecrübe, karşılıklı etkileşim meselesidir. Kamuoyu yaratmak meselesidir. Bunlar birbirinden ayrılmaz.

Ama insanlarda da genel bir tavır var. Hatırlarsanız geçmişteki kitle eylemlerinde insanların katıldığını, dinlediğini bazen militanca düşüncelerini savunduğunu, fakat baskıların yoğunlaştığı ortamda da sesini çıkarmadığı, bazı var olan kazanımlarını dahi koruyamadığını görebiliyoruz. Bu nereden kaynaklanıyor?

Kolay değil tabii. Bu kendi geleneğinden kendi yapısından, kendi düzeninden, bilinç düzeyinden ileri gelen bir şey. Yani haklar sokakta, yerine göre bulunduğumuz yapının içersindeki mücadelelerde de elde edilir. Diğer bir deyişle, medeni cesaret göstererek yahut örgütlenerek savunulur.Örgütlenme çok önemlidir. Türkiye'de örgütlenme de Dernekler Yasası, Sendikalar Yasası gibi uygulamalarla günah haline getirildi. Dernekler Yasası, Sendikalar Yasası, geçmişteki hatalar gözönünde tutularak aynı yanlışların tekrarlanmaması için yapılmış. Sözümona geçmişten ders alan bütün bu kısıtlamalar yanlıştır. Bir olguya karşı "tepki yasaları"yla ülkeyi yönetmeye kalkmak da akıl yolu değildir.

Ama yasaklarla ilgiyi ortadan kaldırmak olanaksız, yani istedikleri kadar yasak koysunlar tarih boyunca yasaklar konulmuştur ama insanların düşünmelerine engel olunamamıştır. Ve konulan pek çok yasak da zamanla kalkmıştır. En büyük güçlerin zamanla ortadan kalktıklarını görüyoruz.

– Hiçbir şey bu anlamda değişmez değil?..

Değil tabii. Dünyanın, toplumun gidişi, sosyal, ekonomik koşulların gelişmesi karşısında hiçbir önlem sonuçta engel teşkil etmez. Yasalarla dönüşüm önlenemez. Uzun vadede hepsi gider. Sihirli formülleri yoktur bu işlerin. Şu düzeni getirdim diyerek ne toplumsal ne de ekonomik sorunlar böylece halledilemez.

– O zaman, af konusu, anayasa konusu, ekonomik-siyasal konular olsun kısmi düzenlemelerde değil, köktenci çözümleyici bir şekilde, bir bütün olarak ele almak gerekir diyebilir miyiz?

Tabii. Ama oturup da alıyorum demekle ele alınmaz. Bu bir oluşum , bir uğraşı meselesidir. Çok da kötümser olmamak gerekir. Dergi, gazete, sendika, dernek her neyse bir gün orası kapanacaktır, öbür taraf açılacaktır. Ama hiçbir zaman durmaz. Durdurulamaz. Hiçbir şey kapkaranlık kalamaz. Daima bir ışık bir çözüm yolu aranır. Eşine rastlanmaz baskı durumları olur, çok acı çekildiği günler olur, ama er veya geç yeni bir taraftan bir şeyler gelişmeye, düzelmeye başlar. Milletlerin varlığında büyük kitlelerin içinde kişisel olgular kaynar gider, kalıcı olanlar insanların kitlesellik arz ettiği durumlardır.İlerde de birtakım sıkıntılar muhakkak çekilecektir. Önemli olan sıkıntılara rağmen yılmamaktır.

– Teşekkür ederiz.

"Elveda Proletarya" Üzerine

Taner CANGİL

"Öldü Kassianovna
yok artık zavallı arkadaşımız"
NEKRASOV

Ölen proletarya mı yoksa Andre Gorz mu? Sosyalist hareket başından beri, temel tezlerinin olmasa bile, teorisinin uzantılarının kendi içinden çıkan bazı eğilimler tarafından reddedildiğini sık sık gördü. Bu durumun sınırlı bir açıklaması Marksist teorinin bazı uzantılarının gerçekten de kolaylıkla yanlışlanabilir olmasında yatıyordu. En ünlü örnek elbette ki Bernstein'dır ve sadece "mutlak yoksullaşma" gibi derhal bir kenara atılabilecek naif bir kuramın eleştirmeni değil, politika ve felsefeyle tamamlanmış tam bir "revizyonun" bayrak ismi olmuştur. Bir başka deyişle, şu ya da bu yönde revizyon kaçınılmazdır. Bernstein ve Lenin revizyonu farklı yönlerde yaptılar, ama yenilik ihtiyacı ve "çatlakları sıvama" zorunluluğu hiçbir zaman eksik olmadı.

Sınıf bilinci teorisi de Marksizmin kesinlik taşımayan farklı cevaplara açık bir "zayıf halkasıdır". Dünyanın farklı yerlerinde ve ayrı konjonktürlerde değişik biçimlerde "okunabilir". Batı Avrupa Sol'u çok uzun zamandan beri teorinin bu alanını hallaç pamuğu gibi atmış bulunuyor. Batı Sol'u bilinç - eylem - sınıf bağlantısını geçmişte Hegelci Marksizm ekseninde kurdu ve reddetti. "E.P. Thompson'un haklı olarak işaret ettiği salıncak budur: sol dönemlerde Hegel'le birlikte tarihin mantığı olduğu düşüncesi ve insanın bilinçli eylemini ön plana alan teoriler hakim olur, dalganın çekilmesiyle birlikte historisizm eleştirisi başlar ve Marksist sınıf bilinci teorisinin boşluklarına işaret edilir. (Hani nerede insan, nerede bilinç, nerede rüyalarımız, yoksa tarihin bir mantığı yok muydu? Peki öyleyse biz neye 'bağlandık'?" Moral bozucu konjonktürün "bilinç durumu" olan teoriler birer ikişer ortalığa dökülürler. Bu salıncak Türkiye'nin aydınlarına hiç de yabancı değildir. Ama, Althusser sonrası Batı Sol'u için bir salıncaktan da artık bahsedilemez kanımca. Batı aydını artık radikal olarak farklı bir yönde arayışlarını sürdürmeye başladı. Geçmişte salıncağın önemli bir örneği Frankfurt okulu idi. Frankfurt okulu ve "negatif dialektik" Hegel'in ters çevrilmesi, yani negatif bir Hegelcilik gibi yorumlanabilir. Althusser ise Hegel'in tüm izlerini ve bu ara-

"Daha da açık söylemek gerekirse, Elveda Proletarya'nın Batı Sol'unun diğer yazarlarının ürettiklerinden farkı, Marksist teorinin şu ya da bu alanının gözden geçirilmesini önermesi değil, doğrudan doğruya işçi sınıfının 'varlığına' ilişkin tezler ortaya atmasıdır."

da "bağlanma"yı da Marksist düşünceden silme yönünde bir etki yaptı. Althusser yeni bir ortadoksluk arayan caplı ve ciddi bir Marksisttir; ama işte sonuçta tarih ve ideoloji/siyaset gitti, "yapı" ve "bilim" geldi.E.P. Thompson'un coşkulu ve kapsamlı Althusser eleştirisinde gösterdiği gibi (Teorinin Sefaleti ve Diğer Denemeler, Merlin Press, 1978 / Çevirisi yapılmadı) historisist yorum eleştirilerek Hegel Marksizmden dışarı atılırken tarih, siyaset ve "insan"da ortadan kayboldu. Bundan sonra Batı Marksizmi artık siyasetsiz "arı teori"dir... Bütün bunlar bilinen şeyler. Asıl sorun ise şu: batılı aydınlar bu yönde ilerlemekte haksızlar mı?

Gorz bu soruya bir cevap veriyor. Historisist bir "bilinç-misyon" yorumu, yani işçi sınıfına genç Marx'ın spekülatif formüllerinde kaynağı bulunabilen bir Hegelci "mesihçilik" atfetmek uzun zamandan beri Batı Avrupa aydını için hiçbir çekicilik taşımıyordu. İdeolojiyi "yanlış bilinç" (Lukacs) ile özdeşleştiren ve kabaca işçi sınıfının bir "kopuş" anında "tarihi misyonu"nun farkına varmasını bekleyen bu görüşün bir tür "teorik goşizm" (Althusser) olduğu bence de açıktır. Sınıfın varlığı ile bilinci arasındaki ilişkinin Marksist açıklamalarının eleştirisi, "bilinç" eleştirisi, Gorz'un Proletarya'sıyla beraber daha radikal bir soruya kayıyor. "Daha da açık söylemek gerekirse, Elveda Proletarya'nın Batı Sol'unun diğer yazarlarının ürettiklerinden farkı, Marksist teorinin şu ya da bu alanının gözden geçirilmesini önermesi değil, doğrudan doğruya işçi sınıfının 'varlığına' ilişkin tezler ortaya atmasıdır." Buna göre Gorz'un sorduğu ve cevap verdiği soru şudur: Batı'da bilinen anlamda işçi sınıfı daha ne kadar varolabilecek?

"Colletti'yi düşünelim; hümanizm, plüralizm, demokrasi... Sağ bir Stalin eleştirisinin tüm öğeleri mevcut. Colletti'ye önem vermeyebiliriz. Ama Andre Gorz'un tartıştığı şey farklı: teorik bir deneme olarak Marksizmin sınıf bilinci teorisinin eleştirisi olsa idi kabul veya reddedilmesi tercihlere bağlı olabilirdi.Ama kitabın gücünü yapan bölümler başlangıçtaki historisist ve Lukacsian (Tarih ve Sınıf Bilinci'nin Lukacs'ı) bilinç yorumunun, Marksizmin bu tür 'okunuşunun' reddedildiği bölümler veya Gorz'un pozitif önerileri değil, sadece gözlemleri oluyor. Gorz'un çalışması kesinlikle bir teori çalışması değildir; henüz teorisi yapılmamış bir dönemin geçiş ve başlangıç olgularının saptanmasıdır yalnızca."

Bu tür çatışmalara karşı bir hassasiyetimizin olduğunu itiraf etmeliyim. Bizler "Kassianovna'nın ölümüne" sık sık şahit olduk ve olmaya devam ediyoruz. Plehanov Nekrasov'un yukarıdaki dizlerini Bernstein'ı eleştirdiği bir makalesinin başına almıştı. (Felsefi Eserler II içinde. / Çevirisi yapılmadı). Moral denilen şey çabuk bozuluyor ve genç insanlar, teorinin gerçek zayıflıklarının keşfedilmesini biraz da kılıf yaparak nehrin öte yakasına süratle geeçebiliyorlar. Böyle durumlarda gerçekten de "yok oluyor artık zavallı arkadaşlarımız". Ancak Gorz'un Kassianovna olduğunu sanmıyorum. Ortodoksların reddetmekte haklı olacakları bir kitap değil Elveda Proletarya. "Colletti'yi düşünelim; hümanizm, plüralizm, demokrasi... Sağ bir Stalin eleştirisinin tüm ögeleri mevcut. Coletti'ye önem vermeyebiliriz. Ama Andre Gorz'un tartıştığı şey farklı; teorik bir deneme olarak Marksizmin sınıf bilinci teorisinin eleştirisi olsa idi kabul veya reddedilmesi tercihlere bağlı olabilirdi. Ama kitabın gücünü yapan bölümler başlangıçtaki historisist ve Lukacsian (Tarih ve Sınıf Bilinci'nin Lukacs'ı) bilinç yorumunun, Marksizmin bu tür 'okunuşunun' reddedildiği bölümler veya Gorz'un pozitif önerileri değil, sadece gözlemleri oluyor. Gorz'un çalışması kesinlikle bir teori çalışması değildir; henüz teorisi yapılmamış bir dönemin geçiş ve başlangıç olgularının saptanmasıdır yalnızca." Zihni açık bir insanın, içinde yaşadığı teknolojik dönüşümünün fabrika sistemine ve işçi sınıfının varoluşunun maddi koşullarına olan reel etkileri ile ve getirdiği olası perspektiflerle ilgili ciddi bir değerlendirmesiyle karşı karşıyayız. Kitabı okumamış olan okurlar için Gorz'un önemli bulduğum ve temel mesajını doğru aksettireceğine inandığım bazı tesbitlerini yazıyorum; 1) Marx'ın proletarya'ya misyon yüklemesinin nedeni fabrika sisteminin sınıfın örgütlenme, konsantrasyon ve disiplin düzeyi üzerindeki çok önemli olumlu etkilerini görmesi kadar, ilerleyen teknolojinin işçi sınıfının tekniğe hakimiyetini ve entellektüel kapasitesini de yükselteceğini ummasıdır. 2) Teorik tezleri etkileyen bu tesbit 19. yüzyılda önemli zihinsel gelişme de sağlamış olan bir profesyonel - kalifiye işçi kesiminin varlığına dayanıyordu. 3) Oysa ki teknolojinin, kuşkusuz burjuvazinin tercihleri ile bağlantılı olarak, fabrika sistemine etkisi ters yönde oldu; bilgi teknolojiye yansıdıkça tekniğe hakimiyet işçilerin elinden çıktı; makinalar kompleks hale gelirken işçilerin giderek daha karmaşıklaşan aletleri hızla basitleşen mekanizmalarla yönetmeleri sağlandı. Teknolojik ilerleme işçinin entellektüel kapasitesini artırmadı, tam tersine yol açtı. 4) Fabrika üretim birimi olmaktan çıktı ve üretim kararlarının merkezde alındığı geniş bir ağın bir parçası oldu. İşbölümü daha da arttı, işin parçalanması hızlandı. Bu gelişme proletarya'nın atomizasyonunu, "yabancılaşmasını" artırırken, ürünüyle kollektif olarak özdeşleşmesini

de engelledi. 5) Teknik olarak da, mekan olarak da, fabrika otomasyonun giderek artan kullanımıyla, işçilerin toplu halde bulunmalarını gerektirmeyen/engelleyen bir birim haline geldi. Fabrika sistemi, kollektif işçinin oluşmasının temelini ortadan kaldırdı. 6) Sonuç olarak, kapitalizm işçinin üretim üzerindeki iktidarını azaltmayı başardı ve bir işçi iktidarının olası temelini yok etti.

7) Sermayenin üretim araçları üzerindeki ve işçi sınıfı da "sermayenin damgasıyla dağlayan" izi o kadar belirgindir ki, bu üretim araçlarının kollektif sahiplenmeye uygun olmadığı kabul edilmelidir. Bunlara eklenen; 8) Robotozisyon sürecinin giderek artan ivmesinin tam gün çalışmayı yakında imkansız kılacak şekilde istihdamı yok etmesi. 9) "Emek ahlâkının" temelinin ortadan kalkması sonucu işçilerin, işin kapitalist sistemdeki organizasyonunun değil, "iş"i reddetmeleri. 10) Üretimin dışında, ekonomiye dayanmayan kültüralist bir sosyalizm düşüncesi gibi tezler sayılabilir. Detaylar arttırılabilir, gerek olmadığını sanıyorum. Burada bahsedilen tezlerin gerçekten de Yeni Gündem'de yazıldığı gibi klasik sol için "silahlara veda" anlamına geleceği doğrudur. Ancak kabul veya reddetmek söz konusu olamaz. Teknoloji henüz bu noktaya gelmedi ama Gorz ivmenin hızı konusunda bir kapı aralıyor bize. Yapabileceğimiz şey gözlenenlerin kapitalizmin ulaştığı teknolojik düzeye tekabül edip etmediği, yakın gelecekte edip etmeyeceği üzerinde, yani gözlemlerin doğruluğu veya yanlışlığı üzerinde durmaktır sadece. Ortada bir teori yok, varolan yalnızca bir saptamadır. Saptamanın, yani otomasyonun proletaryanın maddi varoluş koşullarına etkisinin, bizzat proletaryanın varlığına ilişkin etkisinin test edilmesi ise bütünüyle pratiğe ilişkindir. Kapitalizmin, geçiş sorunlarını yoğun bir biçimde yaşamakla birlikte, otomatize ve bilgisayarlarla kontrol edilen bir gündelik yaşamı da içeren bir dünyaya, kapitalizmin yeni bir evresine geçişin potansiyeli taşıdğını görmeyi reddedemeyiz.

aydınları yeni perspektifin etkisini elbette ki hissedeceklerdir. Kapitalizmin merkezlerinde geleneksel ortadoks solun 21. yüzyılda anlamının olmayacağı düşünülebilir.

Ancak Gorz'un perspektifi henüz sadece bir perspektiftir. Türkiye'den bakınca bir "günahkar fantezi" gibi görülmeye çok elverişli bir açılım yalnızca. Henüz ne robotizasyon bu düzeyde yaygınlaştı ne de klasik sol'un tüm temeli tamemen yıkıldı. Ancak proletarya tanımının, belki de çalışanlara artık proletarya denilmesine engel olacak şekilde değişebileceği bir dönem Batı'nın gündemindedir. Elveda Proletarya bir süreci saptayarak görevini yapıyor; ancak Gorz'un kitabını öneriler yapmadan noktalayacağını düşünmek elbette ki mümkün değil. "Toplumsal faaliyeti bir iktidar kaynağı olmayan sınıfın iktidara yükselme olanağı yoktur ve kendinde bu yönde bir eğilim hissetmez" diyerek proletaryanın maddi varlığının ona artık iktidarı alma yeteneği vermediğini söylüyor Gorz. O zaman sosyalist stratejinin temelinin hangi sosyal güçler olacağı sorusu gündeme geliyor ve kanımca Gorz'un ikna edici olamadığı nokta da budur. Marjinal kesimlere muhalefet misyonu vererek Marcuse'ün öğrencisi olduğunu belli ediyor ve bu noktadan sonra kitabın orijinalliği de yavaş yavaş kayboluyor. Bir "Sanayi sonrası sol'unun" görevlerini tanımlarken Gorz, beklenebileceği gibi, merkezi iktidarı alma şeklinde bir politik sorun görmüyor. Öngördüğü şey parti kavramını gerektirmeyen ve gündelik hayatı değiştirmeyi amaçlayan bir alternatif harekettir yalnızca. Kanımca Gorz Batı Avrupa Sol'unun kaçamayacağı ve muhalefeti iktidarsızlığa mahkum eden açmaza geliyor; politikayı bilinen anlamda anlamayan muhalefet nosyonu. Bu Gorz'un eksikliği değil Avrupa'nın nesnelliği gibi görünüyor. Aslında muhalefet olamayan, çünkü iktidar olma şansı yok, "sosyal muhalefet" Batı'da radikalizmin olanaksız olduğunun işaretidir. Sübjektif bir tercih söz konusu değil, objektivite izin vermiyor.

Gorz'un gözlemlerinin getirdiği cevap şekilleniyor. Gerçekten de Batı Avrupa aydını Marksizm'den uzaklaşmakta, yeni arayışlar içine girmekte haksız mıdır? Putilov fabrikası zamanının en büyük işçi yoğunluğuna sahipti ve 40.000 işçi barındırıyordu. Çarlık Rusyasında işçi sınıfının büyük gücü yüksek konsantrasyon oranından geliyordu ve sadece Putilov fabrikasını kazanmak bile Bolşevikler için önemli bir adımdı. Geleceğin mekanikleşmiş ve en fazla birkaç yüz işçi çalıştıran (ortalama ölçekte) fabrikaları üzerine klasik bir strateji inşa edebilir mi? Şimdilik bir olasılık da olsa geleceğin kapitalizmi proletarya üzerine bina edilmiş sol stratejilerin temelini ortadan kaldırabileceğinin işaretlerini veriyorsa, metropol

"Gorz'un proletarya'sında Türkiye'nin ilkel baskılar içinde kıldan ince kılıçtan keskin bir çizgi araması gereken Sol'unu ilgilendiren ne var? Herşeyden önce söz konusu olan proletarya'nın geleceğine ilişkin ortodoks cenahın hiç alışık olmadığı rahatsız edici bir bakıştır. Sorunlarımız farklı, ama metropol kapitalizmi sanıldığından daha yakın bir gelecekte Gorz'un tesbitlerini şiddetle doğrularsa -bu olgunun periferi'nin muhalefet akımlarını da etkilemesi kaçınılmazdır." Ortodoks sol, Avrupa'lı Yeni Sol'un pek çok ürününü dikkate almayabilir. Dikkate alınmazsa birşey kaybedilmeyecek ürünler bir hayli fazla. Anca robotizasyonun fabrika sistemine ve dolayı-

sıyla proletaryanın varlığına, genel olarak da mikro-enformatiğin ve otomasyonun batı kapitalizmine etkileri konusunda bir fikri ve ileriye bakış alışkanlığı olmayan ortodoks sol önemli bir perspektifi gözden kaçıracaktır. Teorinin ve fantezilerin kılıf yapılmasına duyulan kızgınlık sadece geçmişe bakarak varolmayı gerektirmez.

Elveda Proletarya duygusal tepkilerle reddedilecek bir kitap değil; genç insanların üzerinde "inadı kırıcı" etkileri olmasını önlemenin yolu Andre Gorz'u dikkate almamak veya kitabını topyekün reddetmekten geçmiyor. Özellikle "ortodokslar" okumalı... Sonuçta ölen proletarya mı Gorz mu? Gelişmiş sanayi toplumlarının proletarya için bir şey söyleyemeyeceğim henüz, ama ölen Gorz da değil galiba. Nekrasov'un şiirini başka bir hedefe saklıyorum. Teorik açılımlar "saf" değiştirmek için kullanılırsa, "Kassianovna öldü" diyeceğiz. Şimdilik, " Au revoir Kassianovna".

"E.P. Thompson'un haklı olarak işaret ettiği salıncak budur: sol dönemlerde Hegel'le birlikte tarihin mantığı olduğu düşüncesi ve insanın bilinçli eylemini ön plana alan teoriler hakim olur, dalganın çekilmesiyle birlikte historisizm eleştirisi başlar ve Marksist sınıf bilinci teorisinin boşluklarına işaret edilir. (Hani nerede insan, nerede bilinç, nerede rüyalarımız, yoksa tarihin bir mantığı yok muydu? Peki öyleyse biz neye 'bağlandık'?)

"Ortodoksluğun Yaratıcılığı" veya Perspektif

Taner CANGİL

Toplumcu düşüncenin tarihinde teorik ve politik konumlar arenasında başlangıçtan beri bir ayrılık vardı. Bu olgunun tek nedeni kapitalizm ile uzlaşma eğilimlerinin değişik tarihi dönemlerin Marksist kökenli siyasi muhalefet odaklarında adeta içsel bir özellik gibi sürekli varolmuş olmasında değildir. Basitçe teori ve pratik arasında politik almaşıklar açısından sürekli yeniden üreyen yol ayrımlarının (Klasik revizyonizmi üreten devrimcilik ve reformizmin ayrımı gibi) ortaya çıkması şeklinde yüzeysel bir açıklama yeterli olamaz. Bu tarz ayrımların maddi temellerinin (işçi arıstokrasisi, ideoloji vb...) araştırılması da kesin açıklamayı sağlayamaz. Kuşkusuz koşullar ne olursa olsun inadını sürdürenler onurludur; ancak, (bir "ortodoks" için bunu silmek zor olacak) ısrar etmeyenlerin sürekli ortaya çıkışı ve ortodokların teorik-pratik konumlarını ayrı tutmak giderek bu bağı fiilen koparıp atmak zorunda kalmaları sapmalarla veya dirençsizlikle açıklanacak boyutları çoktan aşmıştır. (Bunu Türkiye'nin aydını için söylemekten özellikle kaçınıyorum) Şu söylenebilir; geleneğin tarihi, bir ve ayrı "Marksizm" değil, politik programları, tarihi ve toplumu yorumlayış tarzları ve ideolojik atmosferleri çok farklı olan "Marksizmlerin" tarihidir. II. Enternasyonalin, III.sünün, Troçkistlerin, Konseycilerin, Yeni Sol'cuların, akla gelebilecek geleneğinin içinde/yanında her türlü yaşayan veya tarih olmuş eğilimin aynı temel tezlere dayanarak tarihe - topluma - insana bakışları çok farklı olabilmiştir. Lukacs ve Korsch'un 20'lerin sol dalgasına binerek yazdıkları ile Althusser'in yazdıkları arasındaki farkın bir dünya olduğu rahatlıkla söylenebilir. Gelenek tek yol göstermektedir ama bunun bir nedeni de, en önemli özelliklerinden biri saydığı teori-pratik birliğinin içselliğinin, ender "kopuş" anları dışında kurulamamış olmasıdır. Özellikle ortodoks tezler için doğru olmak üzere, zaman zaman *maddi gerçeklik Marksist teorinin adeta elinden kaçmaktadır.* Neden böyle? Kapsayacılık, iddiasında olmaksızın birkaç noktaya değinilebilir mi? 1. "Teori" hem bir bilim, hem bir ideoloji ve politik si-

lah olma iddiasındadır. Öyle de olmuştur. Ancak bilim ile politika ve ideolojinin zorunlulukları farklıdır. Teorinin her üç düzeyde tez ve elemanı içermesi iç çelişkilerinin ve dolayısıyla "eşitsiz gelişmesinin" de kaynağıdır. *Sonuç olarak, teori, uzun zamandan beri her alanda aynı güçte cevapları olan bir sistem olmaktan uzak bulunuyor ve entellektel gücü akademik teorilerden yüzyılın başında olduğu kadar üstün değildir.* 2. (a) Politik paradlar bir tarafa, teorinin bilimselliği siyasetin bilimselliğine kadar uzatılamaz(dı).

Bilimselliği ispatlanmış tezler bütünlüğünden çok farklı siyasi programlar çıkabilir, çıkmaktadır ve doğrusu da budur. (b) Proletarya ne denilirse densin, kendisine "yüklenilen" (Lukacs), teorinin sonuçlarının kabul edilmesi demek olan "bilinci" kendi kendine edinemez. Bilincin dışarıdan götürülmesi tezi Kautsky'den Ne Yapmalı'ya gelen bu tez, *politika içi* tek bilinç tezidir. Bu aynı zamanda bir totoloji olmasına engel olmuyor. Bilinci "teorik" bir bilinç olarak tanımladığımız için elbette ki ulaşılabilecek tek sonuç dışarıdan getirilmesi zorunluluğu olacaktır. Ne olursa olsun radikal sol politikaya yolu açan tek görüş budur. "Kendiliğinden" bilinç daima bilinçsizlikle eşanlamlı oldu. Dolayısıyla siyasi misyon yüklenmeyi amaçlayan aydın "ikamecilik" türü eleştirileri kesinlikle ciddiye almaz. (c) Ancak burada önemli bir çelişki bulunuyor: teorinin uzantısı olan "teorik bilinç", teorinin açıklayıcılığı - bilimselliği çok yükek de olsa proletarya tarafından ancak "ideolojik olarak ve ideolojik-siyasi nedenlerl kabul edilebilir, teorik-bilimsel nedenlerle değil. Bu gerçekten de sınıf bilinci teorisinin zayıflığıdır; çünkü bilimsel bilincin ideolojik olarak kavranılabileceğini söylemiş oluruz. Kuşkusuz ayrıca proltaryanın yetersizlğini de kabul etmiş durumdayız. Tarihin, metropoller için tartışılmaz şekilde, göstermiş olduğu da budur. Bırakalım kendilğindenliği sistematik şekilde "bilinç götürülmesine" rağmen işçi sınıfının değil yeni sosyal ilişkilerin taşıyıcısı olması, mevcut sistemin radikal bir muhalifi olmaya dahi yeterli olmadığı görülüyor. Proletarya, aracısız ("ikametsiz") olarak ne iktidarı almaya, ne elinde tutmaya ne de sosyal devrimi" yürütmeye yeterli değildir. Kautsky - Lenin tezi orjinal Marksist bakıştan bir kopuştur. İşçi sınıfının çapsızlığını üstü örtülü olarak kabul etmek anlamına gelmekte ve sosyal pratik, çok kısa anlar dışında bu varsayım ve kabülü *yanlışlamamaktadır.*

4. Sonuçta teorinin ve politik örgütlerin krizleri sınıfın kriziyle aynı şeydir. Çünkü zaten söz konusu olan şey, intelligentsia'nın ürettiği, sağlam teorik temelleri olan bir kapitalizm eleştirisiyle desteklediği ve politik olarak savunduğu bir sosyal programın işçi sınıfı tarafından desteklenip desteklenmemesi meselesidir. *Yani, teori ve sınıf arasında hiçbir zorunlu bağ bulunmuyor.*

Bir ortodoks için nedir bütün bunarın anlamı? Evet, intelligentsia "bağlanmalıdır", bağlandığı şey de esasen, tanımı gereği soyut bir fikir, program ve gelecektir. Marx kaldırıcı, Batı Avrupa işçi sınıfının belirli bir dönemde ulaşmış olduğu hareketlilik, radikalizm, konsantrasyon, örgütlenme derecesi ve disiplinine bakarak Proletarya'da buldu. Daha sonraları da aydın hareketi ve işçi hareketi; tam manasıyla olmaa bile, çıkıştı ve görece önemli bir dönem boyunca bu durum devam etti. Ancak zorunlu olarak devam edeceğinin herhangi bir garantisi, *teorik bir garantisi,* bugün söylemek kolay, yoktu. Bundan sonrasını özellikle Marksizmin kaynağı Batı Avrupa'nın sol entellektüelleri için söylüyorum. Sultan Galiyev'in 1920'lerde söylediği gibi "Avrupa'nın sönmüş bir devrim ocağı" olduğunu düşünmeye hakları vcardır. Batı Avrupa'nın devrimci solu Rosa'larla bitti ve daha sonraları klasik partilerin ortodoksluğu artık ve yavaş yavaş kendi toprağından güç almayan bir ortodoksluk haline geldi. FKP için eğik düzlemin başlangıcı Thorez'in ölümü, fazla fazla '68 sonrasıdır. Nedenleri ne olursa olsun bolşevizmin ortodoskluğu Batı Avrupa'da tutmadı ve Avrupa bir başka radikalizm üretecek nesnelliğe de sahip değildir artık. radikal bir muhalefete güçlenme şansı tanımayack kadar refah yaratmış ve çok ince ideolojik denetim mekanizmalarını mikro-enformatik teknolojisiyle daha da artıracak gibi görünen bir kapitalizmin Avrupa'sında Sol'daki aydın ne yapcak? Batı Avrupa, Solu ve aydınıyla ayrı bir dünyanın eşiğine adımını atıyor. Etkileri giderek artan bir ivmeyle teorilere yansıyacak ve bizlere kadar ulaşacaktır.

Bu durumda Batı Avrupa dışı ülkelerin ortodoksları da, herşeyden önce, düşünmelidirler. Ortodoksluk maddi temelinin ortadan kalktığı toplumlarda ısrar ve inatla kendi tezlerinin hakim olduğunu yeniden görmeyi istemek ve bunun çok uzağındaki kaçınılmaz arayışları geçmiş dönemlerin politik silahları ve kavramlarıyla değerlendirmeye devam etmek değildir. Ortodoksluk artık, teoriye ilişkin değil siyasi sorumluluk ve dirence ilişkin olabilir ancak. Aradaki ilişki henüz tamamen çözülmüş değil, ancak bu bağ koparsa "etik" bir ortodoks solculuğun uzun süre varlığını koruyamayacağı açıktır. Ahlaka sığınmış radikalizm sadece güçsüzlüğün ifadesi olabilir. Sistemin penfensinde işçi hareketinin ve genel olarak muhalefetin radikal olmasının nesnel koşulları, intelligentsia'ya misyon yükleyen ve aydın hareketiyle popüler hareketin çalışma olanağını sağlayan koşullar varlığını koruyor. Metropolde ise bu koşullar süratle or-

tadan kalkıyor. Ortodoks Sol Avrupa Sol'unun ve aydınların Klasik Marksizminin dışında arayışlara girmesini revizyonizm - reformizm türü ilkelliklerle açıklamaya çalışırsa dünyanın merkezlerinden birisinin bugününü ve yakın geleceğini anlama şansını yok edecektir. Kapitalizmin geleceğini kavramaya yönelik çabaları peşinen reddeden bir solun hiçbir etkisi ve anlamı olamaz.

Peki, bunları söyleyen bir "Ortodoks Sol" ile "Yeni Sol"un farkı nerede olacak? Olabilir mi? Batı Avrupy'ya ya da daha kapsayıcı bir terimle kapitalizmin merkezdeki gelişimine ilişkin bir *bakış farkı* kanımca olamaz.

Kapitalizmin perspektifleinin tükenmekten çok uzak olduğunu ve metropol halkına nasıl perspektifler sunduğunu değerlendirmeyi reddeden bir tür radikalizm sadece... saçmalıktır ve bağnazlık üzerinde ayakta durabilir ancak. Sözkonusu olan yalnızca Avrupa'yı değil dolaylı da olsa, bizi de ilgilendiren ve kapitalizmin yakın geleceğine ilişkin bir perspektifin öğeleridir.

1. Kapitalizm, beklenmiş olanın çok üzerinde bir gelişme potansiyeline sahiptir ve varolan "sosyalizm" üzerindeki teknolojik üstünlüğü yadsınamaz.

2. Otomasyon ve bilgisayar teknolojisi, gündelik hayatı da, sınıfların ilişkilerini ve varlıklarını da dönüştürmeye, kapitalizmin merkezdeki çehresini tanınmaz hale gelecek bir noktaya kadar değiştirmeye adaydır.

3. Metropolerin klasik solları (sadece resmi partiler değil) bu değişime adapte olamazlarsa kolaylıkla silinebilirler. Toplum, iktidarı almaya yönelik muhalefetin varolma koşullarını yeniden üretmektedir.

4. Gelecek,iki sistemin teknolojik ve askeri dengesinin hassaslığına bağlanmıştır. Sosyalist muhalefetin geçmişte olduğu kadar hızlı kazanımlar elde etmesi (Küba, Vietnam) artık beklenemez.

5. Varolan kriz, sosyalist düşüncenin özellikle Batı'daki yadsınamaz krizi, konjonktürel değil, *yapısaldır.* Kapitalizm değişirken, sol da değişecektir. Batı Avrupa klasik Marksist tezlerin geçerli olabileceği koşulların ortadan kalktığı bir teknolojik transformasyon sürecine girerse, ki girecektir, Avrupalı aydın düşünceden fazlasıyla beslenen fakat koşulları çok farklı ülkelerin aydınlarının problemleri ve çelişkileri daha da yoğun olacak. Kültürel kaynaklarımızla pratik ve reel problemlerimiz arasındaki mesafenin daha da açılması beklenebilir.

Yeni sol ile varolması gereken fark da burada ortaya çıkıyor. Çevre ülkelerinde Ortodoks Sol'un varolma şansı nesnelliğin radikal programlara şans tanımasından kaynaklanıyor. Batı Avrupa elbetteki sivil toplumu, alternatif yaşamı, yeşil hareketini, çevreciliği, kadın hareketini gündeme getirecek, bunları çok aşan yeni arayışlar içinde olacak. Tam gün çalışmanın ortadan kalkmasının gündeme gelebileceği teknolojik seviyede, (gerçek bir "malların mallarla üretimi") Batı Avrupa aydını Jakobinizmi tartışıp savunacak değildir; onu ikiyüz yıl önce yaşadı. Ama eşitsiz gelişim bağımlı ülkelerde çok farklı perspektiflere hâlâ olanak tanıyor, Jakobenizm mirasçısı Ortodoksluk, solun programının dışında değildir. *Bir sol hareketin ortodoksluğu, (Yeni Sol'culuktan* farkı*) kendi burjuvazisine ilişkin tavrındadır. Bir moral ve niyet sorunudur. Ortodoksluk, kendi ülkesinde burjuvazisiyle uzlaşmamak ve köktenci çözümleri ilke olarak amaçlamaktır.* Ama kesinlikle kapitalizmin dinamiklerini görmeyi reddetmekte yani "teorik bağnazlıkla" olamaz. *Ortodoksluk/"teorik bağnazlık özdeşliği ister istemez kırılacaktır.*

Zaten Avrupa aydını ve solu, beğensek de beğenmesek de kendi yolunu bulacak ve çözümleri muhtemelen *klasik Marksist solu aşacaktır.* Örneğin İKP'yi reformist/revizyonist olarak görmek hiçbir şey ifade etmiyor. İtalyan Partisi tarihsel-kültürel olarak kendi çizgisini belirleme hakkına sahip ve bu hakkı kullandı. Togliatti usta bir politikacı olarak 1950'lerde "çok merkeziyetçiliği" savundu ve İKP'yi kendi ayakları üzerine oturttu. Berlinguer bir devamdır, Gramsci bir köken. İtalyanlar, en azından kısa ve orta dönemde toplumlarını tanıdıklarını ispatladılar. İspanyollardan ve Fransızlardan daha iyi tanımış oldukları yadsınamaz. Yakın gelecek başarılı veya başarısız çok daha orjinal açılımlara gebedir. Direncimiz ve onurumuz var ama kültürel otarşi içinde yaşamıyoruz. Ortodoks Sol'un Yeni Sol'dan farkı Batı Avrupa'nın etkisine, ne bugün ne de yarın, kapalı olmakta değil, *seçerek almakta* olmalı. Bir nokta daha var: ama ikinci ayrım çizgisini, "geleneğe saygı"yı burada yazmıyorum. Ortodoksluk ne olursa olsun, bundan sonra daha fazla yaratıcılık göstermek zorunda kalacak. Siyasete ilişkin ortodokslukla teoriye ilişkin yaratıcılık bir arada bulunmak zorunda; olabilirse *"ortodoksluğun yaratıcılığı* olacak. Aksi takdirde "geleneğin devamı" muhtemelen hiçbir yerde mümkün olmayacak. Yakın geleceğin dönüşümleri en azından muz cumhuriyeti türü ülkelerin dışında kalan ve kapitalizmin azımsanmayacak bir gelişme gösterdiği ülkelerde Ortodoks Sol'un sözcülerine yaratıcılık olmadan "inatçı olma" şansını tanımayabilir. "İdeolojinin bekçisi Suslov" rolünün radikal aydınlar için gülünç hale geldiği bir dünyada *bel kemikli olmak* ile bağnaz olmamak bağdaşabilecek mi?

Nikaragua'da Topraksız Köylü Yok!

1986 yılı başında, Nikaragua'da yeni bir tarım reformu yasası yayınlandı. Bu yasa, 1985 yılında başlanan değişiklikleri tescil edip daha derinleşmesini sağlıyor. Toprak dağıtılan fakir köylülerin toplantılarında özellikle iki slogan belirleyici durumda: "Nikaragua'da topraksız tek bir köylü kalmayacak" ve "Üretmek ve mücadele etmek için toprak ve tüfek istiyoruz". Köylülerin eğilimi açık. Reagan'dan 100 milyon dolar yardım bekleyen kontraların askeri çabalarına karşı, devrimi korumak ve binlerce aileyi toprağa kavuşturmak, devrimin öncelikli görevlerinin iki bölümü.

Tarım reformu, Nikaragua'daki sosyal ve politik dönüşümlerin merkezinde. Reformun büyük önem taşımasının nedenlerinin başında, aktif nüfusun % 50'sinin tarımda toplanması ve ülkede yapılan üretimin % 80'inin tarımsal olması geliyor; ihracatın % 80'ini de kırsal kökenli. Tarım reformu yalnızca toprak dağıtım şekillerini kapsamıyor (kişisel parçacıklar, kooperatifler, devlet üretme çiftlikleri); aynı zamanda da kırsal bölgelerdeki halkın hizmetlerden yararlanmsını da öngörüyor (sağlık, eğitim, teknik destek...) Yani saygınlığın kazanılması, "Hemen kapı dışarı edilmeden bankaya adım atabilmek", "Ezilmeden fiat tartışabilmek", işte bu büyük değişim küçük çiftçiye bu şekilde yansıyor.

Somozist Topraklar

Ulusal Kurtuluş Sandinist Cephesi (FSLN), Temmuz 1979'da iktidarı ele alır almaz, tarım reformunun uygulanmasında orjinal bir yol seçti. Bunun birçok nedeni vardı: Somoza'ya karşı yürütülen mücadele içinde oluşmuş ittifaklar (mücadeleye orta ve kapitalist köylülerin katılması), orta ve küçük kapitalist köylülerin ihracat ürünlerinin üretimindeki rolleri (kahve, pamuk), iç-savaş tarafından yıkılmış bir ülkenin yeniden inşaası için gereken önlemler ve bu üretici - ihracatçı tabakanın üretimde gayretli olmalarını garanti altına alma, teknik kadro ve gereçlerin yetersiz kalması, emperyalizm tarafından mali yoldan boğulmayı önlemek için çok taraflı mali yardım sağlama zorunluluğu, diğer tarım reformlarında karşılaşılan zorlukların bilançosu ve son olarak da FSLN'in ABD tarafından bir askeri saldırının olacağını bilmesi. Bu saldırı 1982 yılından itibaren gerçekleşti.

Böylece, ilk etapta yalnızca Somoza ve yakınlarının mallarına el konuldu. Mallar Halk Mülkiyeti Alanına (APP) devrolundu, bu devir devletleştirme ile eş değerdeydi. Somoza'nın malları genellikle şeker, pirinç, tütün üretimi ve geniş anlamda hayvancılıkta yoğunlaşmıştı. Bu ilk önlem, genellikle ülke dışında bulunan büyük toprak sahiplerine indirilmiş bir darbeydi.

Buna karşın, kapitalistler, önemli döviz kaynakları olan kahve, pamuk ve yoğun hayvancılık üretiminde güçlerini korudular.

Hükümet, büyük üreticiler de dahil olmak üzere, kredi almayı kolaylaştırdı. Değişik türdeki çiftçi ve ortakçıların yararına toprak kiralarını indirdi. Tarım ürünlerinin ihracatının kontrolünü eline aldı ve köylüler için bir çeşit donatım ağı kurdu. Aynı zamanda köylülerin, önceleri kendi çıkarlarını korumak için ortak bir örgüt içinde örgütlenmesini destekledi. Daha sonra köylüler kendi örgütlerini kurdular. Kırsal Kesimde Çalışanlar Birliği (ATC) ve Tarım ve Hayvancılık İçin Küçük ve Orta Köylüler Ulusal Birliği (UNAG). Mayıs 1981.

"Yurtsever" Kapitalistler ve Kooperatifler

Temmuz 1981: ilk tarım reformu. Bu reformun hedefleri arasında yeterli bir üretimi olmayan önemli malsahiplerine saldırmak da vardı. Bu kanun sayesinde, Pasifik kıyısında 350 hektardan fazla ve Atlantik kıyısında 750 hektardan fazla toprak sahibi olup da ekmeyenlerin topraklarına el konulabilecekti. Bu el konan alanlar üretim kooperatifleri ve hizmet ve kredi kooperatifleri (bir arada üretim yapmayan fakat kredi ve teknik yardım almak için bir arada çalışan kooperatifler) için dağıtılacak olan toprak stoğunu artıracaktı.

Böyece Nikaragua, devletin sahip olduğu toprakların azınlıkta kaldığı bir tarım yapısıyla karşı karşıya kaldı. Bu APP tarafından, her zaman başarıya ulaşmayan, büyük tarım

Halk Sandinist yönetimden memnun

sanayii projeleri de oluşturuldu. APP'nin yanında birlikçi bir sektör de oluştu. 1985 yılı sonunda bu kooperatifler toprakların % 19'unu ellerinde bulunduruyordu, APP ile eşit durumdaydılar. Geriye kuvvetli ve heterojen bir özel sektör kalıyor: 140 hektardan daha az toprak sahibi olan küçük ve orta köylüler toprakların % 38'ini, 140 hektardan daha fazla toprak sahibi olan büyük toprak sahipleri ise toprakların % 24'ünü ellerinde bulunduruyorlar (1).

1983 yılından itibaren, Sandinist hükümet, özellikle ülkenin doğu ve kuzey bölgelerinde fakir köylülere tapu dağıtımını hızlandırdı. Çoğunlukla "vahşi" işgalleri yasallaştırdı. 1981'den 1985 sonuna kadar süren değişik biçimlerdeki toprak dağıtımı (kooperatifler, özel veya ortak - etnik malsahipliği) merkez bölgesinde (Matagalpa, Esteli-Chontales...) 47000 aileye, Pasifik bölgesinde (Leon, Managua, Masaya...) 20000 aileye, Atlantik bölgesinde ise (Zelaya, Rio San Juan...) 8400 aileye yaradı.

Toprak Dağıtımı

Toprak sahibi olmak için fakir köylülerin ve tarım işçilerinin baskıları karşısında 1981 kanunu bir engel teşkil ediyordu. Bu kanun, köylü tabanı hükümetten uzaklaştırarak devrimin korunmasını tehlikeye sokabilirdi.

Nikaragua'da ürün bol

Yerli milis üreticilere yardım ediyor.

Değişik bölgelerdeki (örneğin Malaya) deneyimlerin sonucu olan yeni kanun, ekilmemiş topraklara el koymak için gerekli olan 350 ve 700 hektarlık sınırı kaldırıyor. Gerçekten de, bu sınıra varmayan ve topraklarının bir bölümünü boş bırakan birçok mal sahibi var. Bundan böyle, etkili bir üretim planı yapmayan, büyük toprak sahiplerinin toprakları-na el konualbilecek. Bazı hallerde bir şey ödenmeden, bazı hallerde ise toprak reformu bonolarından oluşan bir zarar karşılamasına gidilecek. Ödenecek miktar son üç yılda deklare edilen gelir vergisi beyannamelerine göre hesaplanacak. Böylece yalan beyanda bulunanlar hakettiklerini alacaklar.

Toprak dağıtımı şu şekilde yapılacak: 1- Çiftçilere ve ortakçılara, 2- Topraksız köylülere, veya kendilerine yetecek kadar yeterli toprak sahibi olmayan köylülere, 3- Kooperatiflerdeki köylülere, 4- Kontraya karşı çarpışmalarda yakınlarını kaybetmiş ailelere. Devlet çiftliklerinde çalışan tarım işçileri de, kendi özel tüketimleri için küçük topraklar istiyorlar. "Yeterli Topraklar" Miskitolar, Sumoslar, Ramaslar ve Atlantik kıyısındaki diğer etnik gruplar için ayrılacak.

Bu yeni tarım reformunun nedenleri şöyle açıklanıyordu:

- 250000 köylü, ya kendiliklerinden ya da hükümet tarafından yer değiştirdikleri için savaştan dolayı en fazla zarar gören bölgelerden ayrıldılar. Toprak talebi doğal olarak arttı. Bu talebi cevapsız bırakmak, APP, kooperatifler ve çok çeşitli özel sektörden oluşan ittifakı sırtında olan üretim çabalarını bozabilirdi.

- Toprak dağıtımı yapılmazsa, köylülerin şehirlere göçü (öncelikle Managua) artacaktı. Bu göç mülk ve hizmetlerdeki yoklukları çoğaltıp, tarımsal üretim çabalarını azaltacaktı.

- Tarım Bakanı Jaime Wheelock'a göre, yapılan tarım reformu, toprak sahibi olmayan veya kendilerine yetmeyecek kadar az toprak sahibi olan ve köylü halkın % 20'sini teşkil edenlerin acil sorunlarına cevap vermiş değil.

- Toprak ve toprağı korumak için tüfek dağıtımı, içeriden veya dışarıdan devrimi boğmaya çalışanlara karşı yürütülen savaşın sosyal ve politik bir faktörü.

- Ulusal mali sistem tarafından dağıtılan kredilerden faydalanıp, kendi anaparalarını yurt dışına kaçırma veya bol keseden harcayan mal sahiplerinin cezalandırılması gerek.

Nikaragua tarım reformu, bir savaş ekonomisinin ortasında gerçekleştiriliyor (bütçenin % 40'ı askeri gereçler için ayrılmış durumda). Bu durum zaten zor olanı daha da güçleştiriyor: kırları değiştirmek. Bu yani kanun zor denklemi çözmek için yalnızca bir eleman: Üretimin gelişimini sağlayan tempolara ve yöntemlere uymak kaydıyla tarımdaki üretim ve mülkiyet ilişkilerini değiştirmek. Bunu yaparken de orta köylülüğün desteğini sağlayabilmek ve köylülüğün geniş kesimleriyle kır ve sanayi işçilerinin ittifakını sağlayabilmek. Tüm bunlar da tarıma sınai ve teknik yardımın çok zayıf kaldığı bir ortamda.

(1) Tarım reformu bakanlığı (MINDIRA)'nın verdiği rakamlar (1985 sonu). Inforpress centro-americana, 30 Ocak 1986.

Polonya Muhalefetinde Yeni Bir Akım

General Jaruzelski'nin Polonya'da yönetime el koymasının üzerinden 4 yılı aşkın bir zaman geçti. Solidarnosc/Dayanışma bünyesinde simgeleşen Polonya'daki işçi muhalefeti ise baskılara karşı belli bir örgütlülük düzeyini sürdürmekte. Ama bu hareketin de bir yöneliş krizi sergilediği bir gerçek. Nitekim Polonya işçi muhalefetinde belli kutuplaşmalar da olmakta. Kimi akımlar 1980-81'deki kazanımları terkederken kimileri de şöyle ya da böyle, bunları korumaya çalışmakta. Bu bağlamda *İşçi Muhalefeti* adıyla yeni bir akımın doğduğuna tanık olundu. Kendini işçi sınıfıyla özdeşleştiren bu akım, işçilerin öz örgütlenmesini savunuyor ve yönetimin devrimci yoldan alaşağı edilmesinden söz ediyor.

Akımın Öncüleri

Dört muhalif işçi gazetesinin yayın kurulları, "İşçi Muhalefeti Basınının ittifakı" (PPOR) adıyla bir koordinasyon komitesi oluşturdular. Bir de taslak platform yayınlayarak, bir antibürokratik devrimden yana olan güçleri bir araya getirmeye yöneldiklerini açıkladılar.

- PPOR'a katılan gazetelerden *Front Robotniczy* ve *Sprawa Robotnicza*, 1984 yazından beri yayımını sürdürmekte. Bunlar işçilerin özyönetiminden yana olan ve kendilerini devrimci solla özdeş gören gruplarca çıkarılmakta. *Front Robotniczy* ilk sayısında, Jacek Kuron ve Karol Mozelewski'nin 1964'teki partiye "Açık Mektup"larından alıntılar yapıyor, böylece Polonya'daki antibürokratik muhalefetin geleneğine (bu metnin yazarları bugün bundan vazgeçmiş olsalar da) sahip çıkıyordu.

- *Sprawa Robotnicza* da ilk sayısında, kendisini "uluslararası işçi sınıfı topluluğunun bir halkası" olarak gördüğünü ilan ediyordu. Ayrıca "hiçbir biçimde uyuşma ya da ittifak içine giremeyeceği düşmanları yani (işçileri sömüren toplumsal tabaka olan) bürokrasi ve yozlaşmış bürokrasinin varlığını sürdürmesini garantileyen burjuvazi olduğu"nu belirtiyordu.

- İttifak içinde yer alan diğer iki organdan *Wolny Robotnik* ise Polonya Direniş Hareketi İşçi Konseyleri Birliği'nin (ZRP-PRO) yayın organı. Fabrikalardaki gruplara dayanan bu birlik, 1982'den bu yana Yukarı Silezya'da faaliyet göstermekte. Başlangıçta yayınlanan taslak programında, ZRP-PRO, bürokratik diktatörlüğü devirmekten söz ediyor, bunun işçi konseylerinin önderliğindeki bir genel grev yoluyla olacağını, sosyalizmin inşasını garantilemek üzere de işçi iktidarını kurmayı amaçladığını belirtiyordu.

- İttifakın diğer üyesi *Glosno* ise Solidarnosc'un Geçici Madenler Koordinasyonu (TKKG) organı. Bu da Yukarı Silezya'da faaliyet göstermekte. Özellikle İngiliz madencilerinin grevine verdiği destekle Batı ve İngiliz sol basınında yakından tanınmakta.

PPOR'un Taslak Platformu

Dört muhalif işçi gazetesinin Polonya'da oluşturduğu İşçi Muhalefeti'nin (PPOR), 1985 Haziran'ında kuruluşundan sonra ilan ettiği taslak platform, "Polonya'da 1980'den beri sürüp giden siyasi mücadele esas olarak iktisadi sömürüye maruz kalan ve siyasi ve iktisadi iktidardan yoksun bırakılmış işçi sınıfı ile bürokratik devlet iktidarı arasındaki bir mücadeledir" sözleriyle başlamakta ve bürokrasiyi devirebilecek tek gücün işçiler olduğunu belirtmektedir.

Taslak platformun *özyönetim* bölümünde "mücadelemizin temel hedefi işçi sınıfının kendisini bir nesne olmaktan çıkarıp özne haline gelmesini sağlamaktır. Bu, ancak genelleşmiş bir özyönetim sistemiyle mümkündür. Böyle bir sistem, işletmelerde, birbirine yatay ve dikey yapılarla bağlı özyönetim konseylerini ve ülke çapında özyönetim kurumlarını kapsayacaktır" denmekte ve hemen ardından, özyönetimin ancak kısıtlanmamış "siyasi çoğulculuk" koşullarında işleyiş gösterebileceği belirtilmektedir.

"İşçi sınıfının bir nesne halinden özne haline dönüştürülmesi, ancak

General Jaruzelski. Yönetime el koymasından bu yana 4 yıl geçti.

devrimci değişikliklerle mümkündür. Bürokrasiyle bir uzlaşma olabileceğine inanç duymak, ölümcül olabilecek tehlikeli bir yanılsamadır" diyen taslak platform, işçilerin öz örgütlenmesi, işçi hareketinin bağımsızlığı, işçi hareketinde çoğulculuk, Polonya ulusunun kendi kaderini tayin hakkı konularının önemini vurgulamakta ve uluslararası işçi dayanışması konusunda şunları söylemektedir:

"Polonya işçi sınıfı, mücadelesinde yalıtılmış değildir. Yurtdışında da dostları ve müttefikleri vardır. Bunlar tüm dünya işçileridir. Polonya işçi hareketi uluslararası işçi dayanışmasının gücüne dikkat çekmelidir. Doğu ile Batı arasındaki farklılıklar, her iki kamptaki işçilerin birbirlerine ortak çıkarlar, ortak bir amaç ve ortak düşmana karşı ortak bir mücadele ile bağlandığı gerçeğini gizleyemez."

Sosyalizasyon konusunda da "devrimci işçi hareketinin, başkaldırdığı toplumsal ilişkilerin özünden kaynaklanan hedefi, devlet mülkiyetinin yeniden özelleştirilmesi ya da ona özerklik verilmesi olmayıp, onu gerçekten sosyalize etmektir. Siyasi iktidarı almayı, işçi sınıfının iktisadi iktidarı almasının aracı olarak görmekteyiz" diyen taslak platform, sonuç bölümünde de, "bu platformda ifade edilen fikirleri paylaşanlar ortak davamız uğruna mücadelede güçlerini birleştirmelidirler" çağrısını yapmaktadır.

Polonya İşçi Muhalefeti'nin Çağrısı

Yaşama ve çalışma koşullarının kötüleşmesi ve işçilerin etkin eylemlere ve birleşmeye olan ihtiyaçları dikkate alınarak, siyasi bir platform etrafında, işçi sınıfının çıkarı için savaşmaya kararlı işçi gruplarının, işçilerin özyönetimi ve emeğin kurtuluşuna yönelik birliği acilen yaratılmalıdır.

Sütunlarımızı, bizim ortak bloğumuz adını verdiğimiz İşçi Muhalefeti'nin platformunu oluşturmaya katılmak isteyen işçi gruplarına açıyoruz. Bu ad, bizim siyasi seçimimizi ve mücadelemizin sınıfı karakterine işaret etmektedir.

"Ulusal bağımsızlık muhalefeti" ve "demokratik muhalefet"ten farklı olarak, biz işçi sınıfının davası için kavgayı öne çıkarıyoruz. Bu, hiçbir biçimde bizim demokrasiyi ya da ulusal bağımsızlığı küçümsediğimiz anlamına gelmez. Tersine, emeğin kurtuluşunun iktisadi sömürüye maruz bir ülkede değil, ancak siyasi bakımdan egemen bir ülkede mümkün olduğunu düşünüyoruz. Demokrasinin tam olarak ancak ezilen ve sömürülen sınıfların bulunmadığı bir sistem içinde gerçekleşebileceğini düşünüyoruz. Ne "fiilen var olan sosyalizm", ne "şifahi sosyalizm" ne de kapitalizmin herhangi bir çeşitlemesi, –Amerikan, İsveç ya da Polonya– böyle bir sistemi temsil etmemektedir.

Bu ükenin –ki 'sosyalist' olduğunu ya da 'sosyalizmi inşa etmekte' olduğunu iddia etmektedir–siyasi ve iktisadi bakımdan Batıya, yani tekelci kapitalizme ve Kremlin'e, yani Sovyet bürokrasisine giderek artan biçimde bağımlı hale gelmesi açık gerçeği karşısında sessiz kalmayı reddediyoruz.

Biz, bir sömürge rolüne, hammadde ve ucuz emek kaynağına indirgenmiş bir Polonya'ya, tek özgürlüğün işçilerin zararına zenginleşmek olduğu bir Polonya'ya hayır diyoruz.

Bugün, işçilerin, ideolojik farklılıklardan dolayı bölünmeksizin, işçi haklarını savunma kavgasında birlikte yürüyecekleri bir bayrak altında toplanmaları gerektiğini düşünüyoruz. Ne PZPR ne mevcut politik konumlanışıyla muhalefet, bizce böyle bir rol üstlenemez. Tüm toplumun rejime karşı birliği anlayışlarına bağlanmış olmalarından ötürü, Solidarnosc'un merkezi yapıları da bu rolü oynamamaktadır.

Önderliğinin hatalı politikası Solidarnosc'u pasifliğe itmiş olduğu ve Solidarnosc dışındaki muhalefet içindeki kapitalizm yanslı akımların ağırlığının giderek açık bir hale geldiği, işçilerin sömürülmesinin arttığı bir durumda, zaferin eninde sonunda bizim olacağı inancıyla ve bu zaferin hem bürokratik hem de kapitalist sömürüyü reddeden işçi hareketince kazanılacağı inancıyla mücadeleye atılmaya karar verdik.

İşçi Muhalefeti Basın İttifakı
Yürütme Komitesi
'Wolny Robotnik', No. 30, Haziran 1985

İspanya: NATO Referandumunun Ortaya Koyduğu Gerçekler

1982 yılında İspanya NATO'ya üye oldu. Aynı yılda yapılan genel seçimlerde Felipe Gonzales ve İspanyol Sosyalist Partisi (PSOE)'nin en önemli seçim vaadlerinden biri ise, İspanya'nın NATO'dan ayrılması için referandumdu. Aynı tarihlerde ortaya çıkmaya başlayan NATO'ya karşı ispanyol barış hareketinin oyları bu vaat sayesinde PSOE'ye aktı ve seçimleri kazanmasında büyük etken oldu.

PSOE, hükümet olduktan sonra İspanyol işçi sınıfına verdiği sözlerin hiç birini tutmadığı gibi tam tersini uygulamaya başladı. İşçi sınıfının tüm tepkilerine karşın kemer sıkma politikası uyguladı. İspanyol burjuvazisinin büyük projesi olan AET'ye tam katılım, PSOE tarafından son aşamasına vardırıldı. İspanyol burjuvazisinin ve PSOE'nin en önemli projeleri ise, AET'ye tam katılımın, NATO'nun askeri sistemine de sürekli katılımla tamamlanacağıydı. Bu yönde, İspanyol burjuvazisi, AET, ABD ve NATO temsilcilikleri, uzun süreden beri büyük bir kampanya yürüttüler. İspanya NATO'nun yalnızca sivil kanadının üyesi, resmi olarak NATO'nun ortak askeri kumandanlığına katılmıyor. Buna rağmen, Sosyalist hükümet önemli bir adım daha atarak, İspanya'yı NATO'nun nükleer planlama ortak grubuna dahil etti. Gerçekte, bu İspanyol burjuvazisinin istediği birşeydi; çünkü unutmamak gerekir ki İspanya önemli bir silah üreticisi ve satıcısıdır.

Gonzales'in Şantajları

12 Mart 1986 günü yapılan referandum için, Gonzales tamamıyla bir şantaj kampanyası yürüttü. İspanya'da ABD'nin askeri varlığını tamamiyle çarpıtan kampanyaya göre, eğer İspanya "demokratik ve Avrupalı" bir ülke olarak kalmak istiyorsa, referandum günü NATO'ya "evet" demeliydi. "Hayır"lar kazandığı takdirde İspanya'nın güvenliği tehlikeye girebilirdi. Aslında sosyalist hükümet referandumla birlikte, kaybettiği itibarını da kazanmak istiyordu.

İspanyol sağı ise kendi taraftarlarına referanduma katılmama, eğer katılınırsa oylamada geçersiz (Beyaz) oy verme çağrısında bulunuyordu. Sağ kuşkusuz NATO üyeliğine karşı değildi, aslında NATO'nun İspanya'da varlığının en ateşli taraftarıydılar. Bununla birlikte NATO'ya evet derlerse PSOE hükümetini güçlendirmiş olacaklardı, bunun için referanduma karşıydılar. PSOE'nin referandumda kazanmayacağını umarak bu tür bir taktik izlediler. Sağın çağrısına uyan yaklaşık üç milyon seçmen çekimser kaldı. Alliance Popular (Demokratik ittifak), İspanyol aşırı sağ da bunları takip etti. Böylece sağ, bu yılın sonunda yapılacak olan yasama seçimleri için şimdiden olumsuz bir duruma düştü. Referandum oylamasında sağın seçim kapasitesi bir önceki seçimlere oranla düşüş gösterdi. Diğer açıdan ise, sağ, "hayır"ların çoğunlukta olması halinde doğacak riskin de bilincindeydi.

İspanyol Barış Hareketi

1982 yılında İspanya'nın NATO'ya üye olması ile birlikte anti-NATO barış hareketi de, aynı zamanda tüm Avrupa'daki silahsızlanma yanlısı barış hareketleri ile birlikte gelişti. Barış hareketi İspanya'da güçlü bir anti-NATO kampanyası gerçekleştirdi, bu kampanyaya PSOE hariç tüm İspanyol solu aktif bir şekilde katıldı. Referandum tarihine bir hafta kala, PSOE'ye yakın olan UGT sendikasının yönetimi NATO'ya "hayır" kararlarını açıkladı. Sendika yönetiminin amacı, kampanyaya katıldıklarını geç açıklayarak sendika tabanını barış hareketinin kampanyasından uzak tutmaktı. UGT başta olmak üzere bütün sendikal akımlar PSOE'nin kemer sıkma politikasını protesto etmişlerdi.

Kampanya büyük ölçüde başarılı oldu. Örgütlenme, ulusal düzeyde yüzlerce bölgesel komiteler halinde gerçekleştirildi. Feminist kadın hareketi de kampanyayı aktif bir şekilde destekledi. Gençlerin, sol partilerin ve önemli ölçüde işçilerin katılımı oldu. Tüm anti-NATO kampanyalarında hükümetin kemer sıkma politikasına karşı olan sloganlar da göze çarpıyordu. Madrid'deki bir milyonluk gösteri ile, kampanya doruk noktasına ulaştı.

Referandum sonucunda NATO'ya "evet" çoğunluktaydı. Bu sonuç barış hareketi açısından bir yenilgi olarak algılanabilir, fakat barış hareketi radikalizasyon açısından bunu bir yenilgi olarak değerlendirilmedi. Barış hareketi merkez koordinasyonu (COEP) referandumun ertesinde, her zaman hükümetin NATO'cu tavrının karşısında olacaklarını açıkladı. Barış hareketi kendi içinde, İspanyol solunun birliğini sağlamak amacıyla, barış hareketinin solun seçim platformuna dönüştürülmesini tartışmaya başladı. Bu öneriye, barış hareketini oluşturan sol grup ve partilerden olumlu cevap geldi. Bu girişimin somut amacı, gelecek seçimlerde sol alternatifi oluşturabilmek.

Referandum sonuçları aynı zamanda bölgelerin özelliklerini de yansıtıyordu. Kanarya Adaları, Katalonya ve Bask bölgelerinde "hayır" oranı daha yüksekti. Anti-militarist bir geleneğe sahip Kanarya Adalarında, referandum şantajları halk arasında "hayır"ların çoğunlukta olması halinde bölgeye bir Amerikan uçak filosunun gönderileceği söylentileri şeklinde geliştirildi. "Hayır" oranının Bask ve Euzkadi bölgelerinde yüksek olması, bu bölgelerde merkezi hükümete karşı ulusal bilincin yüksek olması belirtiliyor. Referandum sonucunda % 33.8 "hayır", % 52.5 "evet", % 8.4 boş oy elde edildi. Bu görünürde PSOE'nin bir zaferi olmasına rağmen, parti taraftarlarında herhangi bir heyecan görülmedi. Felipe Gonzales bu sonucu demokrasinin ve Avrupalı olmanın bir zaferi olarak sundu, fakat şimdiden PSOE hükümeti kendine yakın olan sendikalar tarafından tecrit edilmiş durumda.

Referandumun hemen ertesinde, İspanyol borsasında değerlerin yükseldiğine tanık olundu, bu son oniki yıldır görülmemiş bir şeydi. Aslında, İspanya'nın NATO üye statüsünün tekrar garantiye alması, serbest piyasa ekonomisine, moral desteğinden de öte, güvenliği için büyük bir rahatlık sağlamış oldu.

Yeni Demokrasi

Yeni Bölücülük

Bülent Habora

Alaturka demokrasimizin, *"paralılar"*ın yardımıyla, desteğiyle *"bölücü demokrasi"*ye dönüştüğü günümüzde, hemen herşeyin gittikçe daha bir bozulduğu, daha bir yozlaştığı belirgin bir biçimde görülmektedir.

Örneğin, ekonomik durumun, bu düzenin beyinlerinin kurtaramayacağı denli bozulmasına karşın, yetkililerin afra-tafraları kesilmemektedir... Ya da, *"işkence"* konuları, işkenceyi görenlerce, yazarlarca, milletvekillerince gazetelerde, dergilerde, kitaplarda, hatta radyo ve televizyonda kamuoyunun önüne çıkmasına karşın, etkililer-yetkililer kişileri de, yayın organlarını da dış güçlere bağlayıp işin içinden sıyrılmaya çalışmaktadırlar. (Anlayamadığım bir nokta var: Türkiye'de işkence olduğunu öne sürenler arasında, 12 Eylül'ün etkililerinin onayıyla milletvekili olanlar var. Acaba bu milletvekilleri de mi dış *"mihrak"*lardan emir falan alıyor?) Yahut da, bazı kamu kuruluşlarındaki (belediyeler v.d.) rüşvetlerin, üçkağıtçılıkların ayyuka çıkmasına karşın yetkililer büyük bir vurdumduymazlıkla işi geçiştirmektedirler...

Örneğin, bir yandan YÖK, TRT ve birçok kamu kuruluşundaki partizanca atamalar, öte yandan keyfi işten uzaklaştırmalar, mahkeme kararlarını bile dinlememeler... Bir yandan hayali ihracatlar, batan firmaların devletçe kurtarılmaları, bir avuç zenginin milyarlarına milyar katmalar, öte yandan geçinmek için vücutlarını satanlar, çocuklarını, gözlerini, böbreklerini satanlar, yoksullukları ikiye üçe , katlanan milyonlar... Bir yandan işverenlere, işveren birliklerine, sağcı derneklere serbest olan *"siyaset"* ve uygulanmayan yasalar, öte yandan işçilere, işçi sendikalarına, solcu derneklere yasak olan *"siyaset"* ve uygulanan yasalar...

Daha binlerce konu ve olay bulabilirsiniz bu yozlaşmayla ilgili. Bunlardan biri de, bence en önemlisi de *"düşünce özgürlüğü"*dür.

Günümüz Türkiyesinde *"düşünce özgürlüğü"* diye birşey vardır, ama salt bazı kişiler, daha doğrusu çok ufak bir azınlık bundan yararlanabilir. Onlar istediklerini düşünebilir, düşündüklerini söyleyebilirler. Yasalar onlar için çalışmaz. Örneğin, sürmekte olan *"dava"*lar üzerine yorum yapabilirler, o *"dava"*nın sanıkları hakkında savcı ağzıyla konuşabilirler, ama savunmanın yönünden konuşmak, yani düşündüğünü söylemek yasaktır. Örneğin, *"12 Eylül öncesinin tümünü kötülemek"* bu kişilerin hakkıdır, ama *"12 Eylül öncesinin iyi yönlerini övmek"*, yani düşündüğünü söylemek yasaktır.

Evet, Türkiye'de düşündüğünü söylemek ve yazmak yasaktır. Ve bu yasak, her geçen gün ülkeye çöreklenmekte ve yöneticilerin üzerine gün geçtikçe altından kalkılamayacak bir yük olarak yerleşmektedir.

Şu son yıllarda oldukça başarılı çalışan bu *"yasak makinesi"*, tarihimizin en ilginç ve sağlam kurumudur. *Yasak makinesi"* çalışmaya başladığından bugüne değin, akıl almaz sayıda yayın yasaklanmıştır ülkemizde. Dışarda yayınlanıp da Türkiye'ye girmesi ya da Türkiye'de yayınlanıp da okuyucunun eline geçmesi yasaklanan yayınların sayısı milyonları bulmaktadır. Değil yayımlanmışların yasaklanması, yazarının bile yazmaya başlamadığı eserlerin de Türkiye'ye girişi yasaklanmıştır. (Abartma ya da palavra sanılmasın bu son tümcede söylediğim. Kesinlikle doğrudur. Örneğin S.S.C.B.'nde 2152 yılında yazılacak ya da yayınlanacak kitapların bile Türkiye'ye girişi yasaklanmıştır; İngiltere'de Prens Charles'ın torununun torununun fotoğrafının basılacağı kartpostal da Türkiye'ye giremez.)

Neler yasaklanmamıştır ki Türkiye'de: Dergilerin, bildirilerin, bültenlerin, risalelerin, gazetelerin ya da kitapların dışında, plaklar, ses bantları, filmler, fotoğraflar, resimler, kartpostallar, dua levhaları, takvimler, afişler, hatta ve hatta mektuplar, rozetler, muskalar bile.

Mevluttan karınca duasına, Aram Haçaturyan'ın düetlerinden "Halime'yi Samanlıkta Bastılar" türküsüne, Menderes'in fotoğraflarından Türk-Yunan dostluğunu rencide edecek fotoğraflara, Almanya'daki, İngiltere'deki, Fransa'daki işçilerimizden gelecek olan kartpostallardan Küba ile ilgili fotoğraflara; güvercin resmi olan kartpostallardan Stalin'in elle çizilmiş resmine, Sait Faik'ten Aziz Nesin'e, Alfonse Daudet'den Elia Kazan'a, Lenin'den Giap'a, S.S.S.B.'den gelen faturalardan Polonya'dan gelen pullara, Süleyman Demirel'in masonluğuna ait olan belgeden İsmet İnönü'nün fotoğrafına, Rio de Janeiro'da basılmış broşürden iki sayfalık Arapça mektuplara, İş Kanunu'ndan Gelir Vergisi cetvellerine, üzerinde disk atan atlet kabartması bulunan rozetlerden resimli muskalara değin milyonlarca *"şey"* yasaklanmıştır.

Ve P.T.T. İşletme Genel Müdürlüğü *"yurdun emniyet ve güvenliği"*nin, yukarıdaki *"şey"*ler yüzünden sarsılmaması ve dolayısıyla *"hassasiyetle"* korunmasını sağlamak için P.T.T. personeline dağıtılmak üzere bir kitap yayınlamış ve... ve bu kitabın kapağına *"gizlidir"* damgası vurarak, kendi memurları da dahil herkese yasaklamıştır.

141-142'ler, sansürler, kitap toplamalar, dergi yayını durdurmalar, gazete kapatmalar, poşetleme yasaları, engellemeler, kısıtlamalar...

Yarıda kesilen konserler, yayından kaldırılan televizyon dizileri, kullanılmaması emredilen sözcükler...

Emniyet'in beraat ettirdiği *"23 Nisan Şiirleri"* ya da gene Emniyet'in kapattığı mizah dergisi...

Çocuklarına Melisa gibi ad koydu diye sürdürülen soruşturmalar...

Ve ondan sonra da hem içerde, hem dışarda yetkililerden ahkâm kesmeler: *"Türkiye'de demokrasi vardır, özgürlükler tamdır."*

Yerseniz...

Neden Anayasa?

Kerim AKSOY

Ocak ayının ilk günlerinde Türkiye'nin siyasal yaşamında uzun süreden beri kimilerince beklenen, yıllardan beri de olması gerektiği zaman zaman ima edilen mutabakatın temel noktalarından biri olarak Anayasa'nın gündeme getirilmesine ve tartışmalara tanık olundu.

Tartışmanın yansımaları ve yankıları sağdan sola bir dalgalanmaya yol açmış ve 1982 Anayasası daha önceki anayasalardan çok daha erken bir biçimde, henüz ikinci yılını doldurmuşken yoğun bir eleştiriye uğramıştır. Bu eleştiriye direnecek olanlar ise Anayasa'nın temeli olan devlet kurumları ve hükümet olmasından ötürü ANAP'dir. Gelişmeler ise açıklık ve kesinlik kazanmasına karşın şu çerçevededir:

1- DYP Genel Başkanı Cindoruk, iktidara geldikten sonra anayasayı gündeme getireceklerini belirtmiş ve bu anayasanın "milli uzlaşmaya dayanan ve 1924 Anayasasını temel alan bir anayasa" olacağını eklemiştir.

2- DYP Genel Başkan Yardımcısı Dülger'in bir hafta sonraki beyanatında ise Kurucu Meclis, Yeni anayasa ve genel seçim şeklindeki üç etap, DYP'nin iktidarından önce çözümlenmesi gereken bir mesele olarak ortaya konmuştur.

3- SHP Genel Sekreter Yardımcısı Hızır Ekşi, hemen ertesinde, önemli olanın anayasanın yeniliği değil, "neler ve hangi hak ve özgürlükleri içereceğidir" diye konuya değinmiş ve Kurucu Meclis'in başka bir ara dönem demek olacağını, "demokratik seçimlerin artık önünde bir engel de yok, demokratik seçimler yapılabilir" diyerek Kurucu Meclis fikrine karşı çıkmış, demokratik seçimlerin yapılabileceğini belirtirken demokratik sağ ve solun pekala başarabileceği bir anayasa değişikliği olarak batı demokrasilerinin ölçü alınabileceğini belirtmiştir: "... siyaset yapmak için ya da hak aramak için örgütlenmelerin önüne getirilen engeller kaldırılabilir. Demokrat her düşünceye örgütlenme olanağı sağlanabilir. Düşünce suç olmaktan çıkarılabilir. Yargı bağımsızlığı, savunma özgürlüğü getirilebilir."

Ekşi'nin bu satırlarda açığa çıkan açmazı, DYP'nin anayasa önerisinde de söz konusudur. "Demokratik" seçimlerin yapılabildiği bir ortamda, daha sonra eklenen anayasa değişiklikleri talebi ne anlama gelecektir?
Demokratik sağ ve demokratik sol arasında bir uzlaşma mümkün mü?

Bir uzlaşma, bir anlaşma, ortak bir tehlike ya da çıkar sözkonusu olduğu zaman gündeme gelir. Bu açıdan bugün parlamenter rejimin müdahalesiz partiler temelinde yürütülmesinden yana olan güçlerin siyasete konan başka türden müdahil faktörleri bertaraf etmek için ortak tavır olmaları evet mümkündür.

DYP önerisi anayasal süreklilik açısından berraklıktan yoksundur. 1924 Anayasası Dülger'in sözleriyle "milletin vekaletine haiz" bir anayasa olarak gösteriliyor ama aynı zamanda o anayasal dönemde tek partili "şeflik sistemi" altında yaşandığı da kabul edilmektedir. Cindoruk ise daha da açarak, "1924 Anayasası hem tek parti dönemini, hem de demokrasiyi yaşatabilmiştir" demektedir.
DYP geleneği 1924 Anayasası karşısında tutarsız bir tavır sergilemek durumunda kalmıştır. Çünkü DYP bu anayasa ile iktidar olmuş ve 1960 darbesi de yeni bir anayasa, hem de bugüne kadar bu geleneğin her türlü kötülüğün sorumlusu olarak gördüğü bir anayasayı getirmiştir.

Cindoruk'un demokrasiden kastettiği 1946 (herhalde 1950-1960) dönemi ise o demokrasiyle Dülger'in AET'ye giremeyeceği kesindir. Üstelik hem tek parti dönemi, yani şeflik dönemi hem de demokrasi 1924 Anayasası ile uygulanabiliyorsa, öyle bir anayasanın fiiliyatta birşey ifade etmediği rahatlıkla söylenebilir. Zaten durum da bundan ibarettir. 1924 Anayasası kağıt üzerinde kalmaya mahkum bir anayasa olmuştur. Gün gelmiş CHP tüzüğü, gün gelmiş Meclis tüzüğü anayasadan daha etkin olmuştur ama hiçbir gün anayasal gereklilikten hareketle demokratik bir işleyişe mecbur kalınmamıştır. Evet doğrudur, bu anayasa ile partiler kurulmuş, partiler kapatılmış ve bu anayasa ile çok partili siyasal yaşama geçilmiştir.

Bu açıdan 1924 Anayasasına benzer, aynı anlayışta bir anayasa istemek, bir anlamda anayasa istememek anlamına da gelmektedir. Çünkü böyle bir anayasanın hiçbir yaptırımı yoktur. 1961 Anayasası bu açıdan millet iradesinin üstüne çıkmaktadır. Anayasa konulan anayasal kurumlar devletin "solcu", milletin "sağcı" sanılmasına varacak kadar garip yorumlara yol açmıştır. tabii unutulmaması gereken bir nokta, oldukça eleştirilen bu anayasal kurumların varlığının, anayasanın ihlaline engel olmadığıdır. Örneğin sosyal devlete ilişkin maddelerin gerekleri yerine getirilmemişse de bu ihlalden dolayı kimsenin başı ağrımamıştır; milli güvenlik kurumunun varlığı çokça eleştirilmiştir ama 1960 darbesi böyle bir kurum olmadan da yapılabilmiştir vs.)

Dülger, "vesayetten arınmış bir demokrasi hasretinin ifadesi" olarak sunduğu önerisini daha sonra ayrıntılamadı. Ancak geleneksel sağda üç günde yüz seksen derecelik değişiklik beklenemeyeceği için "vesayet"in "müdahale" ile sınırlı olduğu kanısına varmaktan başkaca ciddiye alınır

bir belirti de yok. Bu da 1924 Anayasası devrine, 1960 darbesinin anayasal gerekçesine götürür, yani kısır döngüye: Anayasal değişiklikle vesayet kalkmaz yani müdahale, yerini ademi müdahaleye bırakmaz.

Anayasa tartışmaları sırasında bilgiçlik taslamak için de olsa, arada bir, İngiltere'nin yazılı bir anayasaya sahip olmadığı belirtilir. Her ülkenin siyasal yaşamında anayasa, tabii ki aynı ağırlığa sahip değil. 1980 yılında geleneksel sağ çevrede makbul olan anayasa anlayışının (ki 82 Anayasası bu anlayışın ürünü olmuştur) Fransa'daki V. Cumhuriyet Anayasası, yani De Gaulle Anayasası olduğu çokça belirtildi. Sol'un uzun süre Bonapartist dediği anayasa, 1981 seçimlerinde Mitterand'ın başkan olması ile paradoksal bir işlev gördü. İstikrarı sağ lehine sağlamak için yapılan ve biraz da De Gaulle'ün karizmasını da hesaba katan anayasa son günlerde Fransız sağının başına bela oldu.

Ama anayasanın 25 yıldan beri bizde aldığı önem hiç demesek de dünyada az rastlanır bir nitelikte. 25 yıldır anayasa ile haşır neşir olduk ve yine konumuz anayasa. Zamanında 1961 Anayasası ellerden düşmedi, gömlek ceplerinde taşındı. Anayasa sosyalizme açıktır, kapalıdır diye feryat edildi.

Toplumun bağrında ve de onun onsuz olmaz kanatlarınca yürütülen anayasa tartışmaları, muhakkak ki farklı yaklaşımların kendini açığa vurması açısından önemli. Ama bir mutabakat sözkonusu edilecekse önce anayasanın ne olup olmadığı konusunda her kesimin kendine özgü bir yaklaşımı olmalıdır. Ortaklıktaki tartışmaysa, açıklıktan yoksundur.

Geleneksel sağ ve geleneksel sol bu konuda açık bir tutum takınabilir, ama toplum öylesine anayasa tartışması tiryakisi oldu ki tartışmaların arkasının kesilmesi imkansız. Anayasa 1960'dan beri bir bakıma özgüçleri yetersiz unsurların saha dışından destek aramalarının bir göstergesi haline geldi. Anayasa tartışmalarında uç noktaya gidip gereksiz diyecek değiliz ama "o kadar da önemli değil" diyebiliriz.

Demokrasi birtakım soyut yasal düzenlemeler değil de çok somut ilişkilere, güçler ilişkisindeki dengeye (dengelere) karşılık düşüyorsa, anayasa tartışmalarına hayali müdahil olarak katılmazdan önce, somut toplumsal konumlar oluşturulmalıdır. Somut konumlar tarihi, geleneksel vb. biçimlerle de sınırlanamazlar. Ülkenin büyüme hızı, sanayileşmesi, nüfusun bileşimi, coğrafi konumu değildir bu konumları sağlayacak olan; bunlar, en fazlasından imkanları sunabilirler, kimse kimseye demokrasi bahşetmeyecektir; çünkü demokrasinin içeriğini her kesim kendince dolduracaktır. Böyle olunca demokrasilerin çelişmesi, çatışması kaçınılmaz olacaktır.

Ancak sol bir söylemle, "ne olursa olsun farketmez, hepsi de bir" anlayışı da gerçekliği kavramaktan uzaktır. Şunu açıkça görmek gerekir, muhalefette olan unsurlar gerçek temsilcileri oldukları kesimlerden daha geniş bir kesimi de temsil eder gibi gözükmek ve hatta bunun gereği olarak bazı vaadlerde bulunmak zorundadırlar. Bu kapsayıcı tavrın ürünü olarak kendilerince gerekli olandan, tabii bunu sınırlayan ve itimleyen koşullara bağlı olarak, birkaç adım fazla gidebilirler.

Mevcut durumda, kısa ya da uzun vadede bu anayasanın delinmeyeceği söylenemez. Bu anayasa, anayasanın yerine yoğunlaşmış bir yasama ve yürütme gücünün konulduğu bir duruma yaraşır. Yasama ve yürütmenin yoğunlaşması kurumsallaşmamıştır. Bu kurumsallaşmaya yaraşır anayasa da bırakalım solu, geleneksel sağ için bile anında fazla sıkı gelmeye başlamıştır.

Geleneksel sağın anayasal eleştirilerinin siyasilere getirilen yasaklamalarla ilgili olduğu çokça söylendi; veriler de bunu fazlasıyla doğrulamaktadır. Siyasi yasaklamalar ve bir kez daha müdahale olmasın. En radikal gözüken Dülger'in açıklamaları da dahil olmak üzere, örneğin Çağlayangil ve Cindoruk'un dediklerinde bir özeleştiriye rastlanmamaktadır. Açıkça talep edilen, bırakın hükümetten indirecekse, bizi millet iradesi indirsindir. Geleneksel sağın kırk yıllık yaşamında tek bir anti demokratik husus dile getirilmemektedir.

Yine de bunca feryat ve figan, basit çıkarlarla, hele hele şahsi kaygularla açıklanamaz; ama bunda ulvi emeller, kimilerinin yakıştırdığı gibi demokrasi mücahitliği aramak da abestir. Geleneksel sağın çerçevesi, ilan edildiği üzere *milliyetçi* ve *muhafazakâr* ve "demokrat"tır (bu sonuncusu müdahaleye karşı, çok partili rejimle sınırlanmalı). Bu çerçeveye kimsenin burnunu sokmasına izin verilmeyecektir. Ama İnönü'yü hayal dahi edemeyeceği pozisyonlara sürükleyen tarih, geleneksel sağı da hesap etmediği yerlere zorlamaktadır.

Depolitizasyonun üstüne üstüne gitmek gerekir. Ama depolitizasyonun ne tür bir politizasyona yol açtığını gözden ırak tutmamak gerekir. Her kesimin politizasyondan farklı şeyler kastettiği açıktır.

Sonuçta her kesim kendi programatik yaklaşımını tartışmaya dayatır ve toplumun gündeminde gördüğü sorunları ele alırken taleplerin ancak kendi yönelişinde çözümleneceğini iddia eder.

Anayasa tartışması bir tartışma olarak ortaya konmuştur. Ancak toplumun gündemindeki hayati maddeyi oluşturmamaktadır. Milli mutabakatı uygun gören güçler en fazlasından reformatör düzen güçleridir ve bir ortak paydaları olmalarına şaşmamak gerekir - en azından içinde bulunduğumuz durumda.

Sosyalistler, mutabık olmaları muhtemel olanların muhalifliklerinden medet ummamalı, kendi muhalefet temellerini oluşturmalıdırlar. DYP-DSP mutabakatından (ihtimal olsa dahi şu anda) çıkarılacak dersler tabii ki vardır. Olağan dışı bir politizasyonun yarattığı dönemdeki çatışmalardan ne kadarının görüntüsel ne kadarının gerçek olduğu belirginleşmeye başlarken, sosyalistler de kendi öz geçmişlerine yeniden bakmak ve onu yerel ve evrensel ölçekte yeniden irdelemek durumundadırlar. Anayasa tartışması, geçmiş ideolojik yanılsamaları herhangi bir başka tartışmadan daha fazla ortaya serecek bir tartışmadır.

Kaçınılmaz bazı çocukluk hastalıklarını aşmak için başka toplumsal yaşantıların yanısıra artık kendi toplumsal yaşantımız da var. Tarihsel ayakbağlarımızın en belirgin saplantısı anayasa mistifikasyonu, yerini gerçek ilişkilerin değerlendirilmesine bırakmalıdır. Yasal düzenlemeler açısından kağıt üzerinde şu veya bu anayasanın elverişliliği gözleri almamalı. Yaşamın kendisi, kağıt üzerinde bulunan çok eksik ya da fazla haklardan çok daha etkin olmuştur. Kitlelerin bizzat kendi tarihlerini inşa etmeleri yolunda yazıya dökülmeyen kurallar bütünü, maddi bir görünüm kazandıkarı oranda demokrasinin gerçek içeriği kendini açığa vuracaktır. Demokrasinin en aşkın hali doğrudan demokrasiye varmak için geçilecek çok aşama vardır.

Yeni bir anayasa için ise söylenecek tek şey vardır; yeni, yeni ve yepyeni anayasalara açık bir anayasa. Tabii bunun gereği olan güç ilişkilerindeki dönüşümleri sağlayacak toplumsal dayanakların oluşturulması ve sürekliliği hep öncelikli olmalı. Bu onsuz olmaz koşul olmadan, mutabakat, yeni harabat engelleyemeyecektir.

SAMİ ÜLKER

ŞARKILAR SÖYLEYESİ GELİR ŞİMDİ İNSANIN

Biz bir garip kişilerdik
bir garip sevda içinde
Bir garip sevda; dumanlı vadilerde
ala aydınlıklar içinde...

Bir alageyik çağrırmış avcıyı dağına
çağırır oldu bizi de bir garip sevda,
terkedip evlerimizi, köylerimizi
girdik o garip sevdanın yollarına...
Yürüdük bir türkü dudaklarımızda
Yürüdük kan revan içinde
Ne martı sürüsü gördük
Ne denizler ötesine giden gemiler
Ne de göçmen kuşları,
Ne sevgilinin saçları
Var mıymış bunlar bu dünya içinde?

Dedik ya!
Biz bir garip kişiler idik
Bir garip sevda içinde
Şimdi çocuklarımıza anlatır olduk

Bir garip sevdalılar varmış
Bir garip masallar içinde.

AYDINLIĞIN BEDELİ

Çok kötü kışlar gördüm,
ve ordular gördüm,
hem de kış orduları
karlar gibi eriyip gittiler şu yeryüzünden...
Şimdi kim anımsar adlarını.

Bir yandan karanlığın çarkları döndü asırlarca,
bir yandan çarkların arasından sarktı durdu aydınlık,
Ve toprağa düşüp açıldı yabançiçekleri gibi boyluboyunca...

Kim demiş aydınlık kolay girer açılan kapıdan,
ben bunu kışlı bir günde denemişim...
Görmüşüm bir oda aydınlığın bir oda soğukla geldiğini,
hem de kapı pervazlarını aşındıran yağmurlarla...
Aldığım kadarının bedelini ödemişim...

TARAFSIZ AYDINLAR

1
Tarafsız aydınları
yurdumun
sorguya çekilecek
günün birinde
en basit insanları
tarafından
halkımızın.

Soracaklar onlara
ne yaptılar diye
ağır ağır ölürken
ulusları,
tatlı bir ateş gibi
ufacık, bir başına.

Kimse sormayacak onlara
giysilerini,
uzun öğle uykularını
yemek sonrasında,
bilmek istemeyecek kimse
anlamsız uğraşılarını,
hiçlik konusunda görüşlerini,
nasıl para kazandıklarını
felsefe yaparak.
Sorguya çekilmeyecekler
yunan mitolojisi konusunda,
nasıl iğrendikleri konusunda
kendi kendilerinden,
korkuyla ölürken içlerinde bir şeyler.

Sormayacaklar
nasıl vardıklarını
doğrulara
yalanın gölgesinde.

2
O gün
basit insanlar,
tarafsız aydınların
kitaplarında, şiirlerinde
yer almayanlar,
her gün ekmek getirenler onlara,
süt getirenler,
çörek ve yumurta getirenler,
giysilerini dikenler,
arabalarını sürenler,
köpeklerine, bahçelerine bakanlar,
onlar için çalışanlar,
gelip soracaklar:
"Ne yaptınız
acı çekerken yoksullar
içlerindeki sevgi
ve yaşam sönüp giderken?"

3
Tarafsız aydınları
güzel yurdumun,
cevap veremeyeceksiniz.

Yiyip bitirecek sizi
bir sessizlik kuzgunu.
Yüreğinizi kemirecek
zavallılığınız.
Susup kalacaksınız
kendi utancınızla.

OTTO RENE CASTILLO